

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra filosofie a religionistiky

Diplomová práce
Otec a otcovství jako sociokulturní fenomén

Vedoucí práce: PhDr. Vít Erban, Ph.D.

Autor práce: Bc. Arina Stavraki

Studijní obor: Etika v sociální práci

Ročník: 2.

2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

2014-03-31

.....
Bc. Arina Stavráki

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Vítu Erbanovi za cenné rady, věcné připomínky, trpělivost a vstřícnost při konzultacích a vypracování diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	5
1 Vymezení pojmů.....	7
2 Otcovství napříč dějinami.....	7
2.1 Období antiky.....	7
2.1.1 Hektor.....	9
2.1.2 Odysseus.....	10
2.1.3 Aeneas.....	12
2.2 Období židovsko-křesťanské	14
2.3 Období renesance až průmyslová revoluce	16
2.4 Období 19. století až současnost.....	22
2.4.1 Obraz proměn v rodinách.....	24
2.4.2 Obraz západního otce a otcovská dovolená.....	26
3 Identita mužství.....	29
3.1 Vývoj mužství.....	29
3.1.1 Fáze vývoje mužů od narození po stáří.....	30
3.1.2 Kroky mužství a pravdy v dospělosti.....	34
3.2 Výchova mužství.....	36
3.2.1 Dokazování mužství.....	37
3.2.2 Očekávání společnosti.....	38
4 Role otce z pohledu věd.....	38
4.1 Biologický pohled na otce.....	39
4.2 Psychologický pohled na otce.....	40
4.2.1 Komplexy mezi dětmi a rodiči.....	43
4.2.1.1 Oidipův komplex.....	43
4.2.1.2 Elektřin komplex.....	44
4.2.1.3 Otcovský komplex	44
4.2.2. Syndrom zavrženého rodiče (SZR)	45
4.3 Etický pohled na otce.....	46
4.3.1 Otcovská autorita.....	46
4.3.2 Přátelství.....	47
4.3.3 Mravní postoje a hodnoty.....	48
4.4 Antropologické hledisko a gender.....	49
5 Typologie otců.....	52
5.1. Typologie otců Davida Blankenhorna.....	52
5.1.1 Staří otcové.....	53
5.1.2 Noví otcové.....	53
5.1.3 Chybějící otcové.....	55
5.1.4 Navštěvující otcové.....	55
5.1.5 Nevlastní otcové.....	56
5.2 Typologie otců Lewise Yablonského.....	57
5.3 Typologie otců Tomáše Nováka.....	60
5.4 Typy špatných otcovství v minulosti podle Johna Lee.....	62
6 Kvalitativní šetření.....	63
6.1 Šetření mezi otci.....	64
6.1.1 Šetření mezi otci – nedokončené.....	68
6.2 Šetření mezi matkami.....	69
6.3 Diskuze.....	73
Závěr.....	79
Seznam použitých zdrojů.....	81
Abstrakt v českém jazyce.....	87
Abstrakt v anglickém jazyce.....	88

Úvod

Téma diplomové práce Otec a otcovství jako sociokulturní fenomén jsem si zvolila z toho důvodu, že jsem měla v úmyslu především blíže poukázat na významnou roli otcovství v životě mužů. Z osobních důvodů jsem se chtěla více přiblížit mužům ve společnosti a své rodině. Inspirací k volbě tématu pro mě byli dědové a otec, pro které byla a je rodina vždy na prvním místě. Táta mně a bratrovi věnoval všechn svůj volný čas, četl nám knihy, předával nám své znalosti, hodnoty, učil nás a vychovával. Za to jsem mu nesmírně vděčná.

Pro povolání sociálního pracovníka vidím důležitost rozumět komplexně potřebám rodin a jejich členům. Společnost by neměla opomíjet významnou roli otce pro dítě. V posledních letech se zpochybňují nebo ignorují schopnosti otce v péči o dítě. Hovoří se o nespravedlivém svěřování dětí do péče matek v porozvodové péči. Průzkumy ukazují, že padesát sedm procent žen souhlasí s tím, že by se ony měly starat o děti. Naopak muži s tímto názorem souhlasí jen ve třiceti pěti procentech.¹ Z toho plyne, že názory nejsou vyrovnané, mohou otcům škodit. Otcové jsou schopni pečovat o děti stejně dobře jako matky. Genderové stereotypy by v dnešní době neměly být překážkou v péči o děti, ani ve volnočasových aktivitách otců a dětí.²

V první části mé diplomové práce se zaměřím na dílčí vlastnosti, které tvoří identitu mužství a otcovství. Poznatky z literárních zdrojů, časopisecké a internetové články, které se problematikou otcovství a mužství zabývají. Celkem na pět kapitol naváže kvalitativní šetření. K literárním zdrojům, ze kterých budu čerpat, řadím následující tituly: *O otcovské roli* od Tomáše Nováka, *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít* od Eduarda Bakaláře, *Otcové a synové* od Lewise Yablonského, *Soumrak otců. Archetyp otce a dějiny otcovství* od Luigiho Zoji nebo *Mužství. Jak zvládat všechny mužské role* od Steva Biddulpha. Tyto a další autoři se zabývají otcovstvím, mužskou identitou, vztahy mezi otci a dětmi apod.

Na začátku práce uvedu stručně pojmy, které budu nejčastěji používat: otec, otcovství a mužství. Následující kapitola bude věnována historii otcovství od doby antiky po současnost. Její čtyři podkapitoly budou věnovány období patriarchy a změnám, které se objevovaly napříč staletími od židovsko-křesťanské tradice, přes

¹ Srov. BAKALÁŘ, E. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*, s. 196.

² Srov. Fenomén 21. století: Vyčerpání otcové, *Psychologie DNES*, s. 24-25.

renesanci, průmyslovou revoluci, období 20. století až po současnost. Ve třetí kapitole se budu zabývat mužskou identitou. Zaměřím se na dva důležité faktory, které tvoří identitu mužství, což je vývoj a výchova. Pokusím se poukázat na to, jak je důležité pro chlapce být ve společnosti jiných mužů, komunikovat s nimi, mít možnost se odpoutat od světa žen a jejich pohledu na svět.³ Následující kapitola bude věnovaná čtyřem vědním disciplínám a tomu, jak ony pohlíží na otce v dnešní společnosti. Jedná se o biologický, psychologický, etický a antropologický pohled, který bude obohacen genderovými rolemi. Závěrečnou kapitolu v této části práce zaměřím na typologii otců. Prostřednictvím čtyř autorů popíšu typy dnešních otců a otců v minulosti.

Druhou částí mé práce bude kvalitativní šetření. Toto šetření bude probíhat na otevřených a vnitřních dětských hřištích v Českých Budějovicích prostřednictvím anonymních rozhovorů a předem připravených otázek. Pokusím se získat potřebné informace od otců k tomu, abych zjistila, jak je ovlivňuje otcovství, dotváří jejich mužskou identitu a jak je pro ně otcovství důležité. Pro otce bude připraveno dvacet jedna hlavních otázek, další budou v případě potřeby upřesnění hlavní myšlenky doplněny. Z důvodu objektivnějších výsledků, bude kvalitativní šetření probíhat na stejných místech i mezi matkami, aby byl zastoupen i pohled z druhé (ženské) strany. Pro matky bude připraveno osmnáct hlavních otázek a cílem bude zjistit, jak ony vnímají změny v chování svých partnerů po narození potomků v oblasti otcovství a mužské identity. Rozhovory mezi muži a ženami následně zhodnotím a porovnáám mezi sebou.

³ Srov. BIDDULPH, S. *Mužství. Jak zvládat všechny mužské role*, s. 39.

1 Vymezení pojmů

Otec „je definován jako rodič mužského pohlaví. Rozlišujeme roli biologickou (otec je ten, kdo dítě zplodí), sociální (otec je ten, kdo se o dítě dlouhodobě rodičovsky stará, kdo jej vychovává) a právní (komu přináleží rodičovská odpovědnost, práva a povinnosti).“⁴

Otcovství „bylo a je významnou součástí mužské identity, jde ale o to, jaké podoby může mít.“⁵

Mužství „znamená cíl nebo úkol, jako by nebylo tak přirozené být mužem, jako stát se, respektive být ženou. Stát se mužem předpokládá úsilí, práci na sobě, nevysslovitelnou námahu, která se od ženy nevyžaduje. Mužům v západní civilizaci už chybí rituál, ve kterém by se stali muži veřejným a uznávaným způsobem tak, aby to nikdo nemohl zpochybňovat. Muž jako by musel stále překonávat nějaké překážky, dokazovat, že je „pravým“ mužem, stále se vymezovat vůči ženskému světu.“⁶

2 Otcovství napříč dějinami

V průběhu lidských dějin se role otce v různých obdobích, kulturách a rodinách měnila. Někdy otec byl především bojovníkem a někdy ochráncem rodinného krbu. Dnes se společnost zaměřuje na otce mnohem více než dříve, ale zároveň to otce vystavuje neustálému pozorování a hodnocení jejich skutků a chování. V této kapitole se pokusím poukázat, jaký je obraz otce v konkrétnějších etapách našich dějin.

2.1 Období antiky

V období Antiky, které se odehrávalo v 8. - 7. století př. n. l. až po zánik Západořímské říše r. 476 n. l. se setkáváme s pojmy matriarchát a patriarchát. Tyto pojmy se vysvětlují jako vláda matky (žen)⁷ nebo vláda otce (mužů)⁸ v dané společnosti. Někteří historikové a badatelé se neshodují, kdo v tomto období vlastně vládl. Mezi nejznámější zastánce patriarchální společnosti patří Aristoteles, který ve svých spisech poukazuje na

⁴ BAKALÁŘ, E. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*, s. 190.

⁵ GJURIČOVÁ, Š. KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*, 2. doplněné a přepracované vydání, s. 61.

⁶ ČEVELOVÁ, Z. *Gender, víra a manželství v „dlouhém“ 19. století*.

⁷ Srov. GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*, s. 209.

⁸ Srov. KOMÁREK, S. *Muž jako evoluční inovace?* s. 18-19.

filosofickou promyšlenost společnosti. Jeho teorie o přirozené nerovnosti mezi lidmi zároveň poukazuje na mužskou autoritu, kterou muži měli v rodině v roli manželů a otců. V průběhu minulých sto padesáti let se historikové snaží shodnout na tom, zda patriarchátu předcházela doba matriarchátu, nebo doba patriarchátu přetrvává odedávna. V knize *Soumrak otců a Proměny rodiny v evropské historii* se dozvídáme, že toto téma je celosvětové. Existuje hodně hypotéz, které však není možné konkrétně podložit fakty. Zastánci matriarchátu bývají ovlivněni vlastními zkušenostmi a nejsou vždy objektivní. Mezi významné osobnosti, které se zabývaly tímto tématem, je německý historik J. J. Bachofen. Ten byl přesvědčen o tom, že původně vládl matriarchát, dále poukazoval na krevní pouto mezi matkou a dítětem, na lásku a rovnost všech lidí. Mezi další zastánce matriarchátu patří především ženy, které zdůrazňují svojí roli v životě dítěte, a to že každý člověk je zrozen z těla matky. Vyvstává otázka, proč sociální prostředí neovládají ženy? Jednou z možných odpovědí by mohlo být, že muži jsou nezbytnou součástí života každého dítěte a člověka.

K pochopení dnešních mužů a otců musíme brát ohled na historický vývoj této problematiky ve starověkém Řecku a Římě.⁹ Uvádí se, že v těchto zemích patriarchát podrobil ženy své nadvládě, zároveň však s podrobením žen přišli muži o část své otcovské role. Muži vystupovali jako bojovníci: silní, stateční, inteligentní, odvážnější, nepřemožitelní a nelítostní. Měli neomezenou moc, četná a rozmanitá práva.¹⁰ Řešili vše, dle vzoru svých otců. Měli na starost vše, co se týkalo domácích záležitostí, hospodaření s penězi a majetkem. Dle svého úsudku dodržovali náboženské rituály, rozhodovali o tom, koho si vezme za muže jejich dcera nebo kdo bude manželkou syna. Sňatky si otcové domlouvali mezi sebou.¹¹ Muži měli též právo vyhnat svojí ženu z domu v případě, že je neplodná, protože jejich rod musel pokračovat, nebo v případě cizoložství. Ženy neměly právo se rozvádět a v pozdější době při rozvodu děti vždy zůstávaly s otcem. Celý majetek patřil vždy otcům a jen oni měli právo o něm rozhodovat.¹² Ženy a synové byli postaveni na stejnou úroveň, byli chudí a nic jim nepatřilo. Výdělek za prodej nebo za práci odevzdávali otcům a ten rozhodoval, co s penězi bude dělat dál. V případě, že otec nebyl spokojen se svým synem, mohl ho

⁹ Srov. NOVÁK, T. *O otcovské roli*, s. 17-18.

¹⁰ Srov. BADINTEROVÁ, E. X Y. *O mužské identitě*, s. 16.

¹¹ Srov. ZOJA, L. *Soumrak otců*, s. 24-30.

¹² Srov. WARSHAK, R.. *Revoluce v porozvodové péči o děti*, s. 24.

kdykoli prodat do otroctví a při změně názoru na syna ho mohl odkoupit zpět. Takto mohl učinit až třikrát. Při nespokojenosti se synem, nebo s jeho závažným proviněním, otec směl vyhnat syna z domu. Po vyhnání se syn vymanil z pod autority otce a rod již nepokračoval.

V této době muži schovávali před okolím své city, emoce, lásku a náklonnost. Staří Řekové a Římané se považovali za patriarchální a válečné národy. Jejich dobývání, podmiňování území a domorodých kmenů sahalo až na sever Evropy. Nedílnou součástí těchto národů byla jejich kultura a mytologie. V mytologii se setkáváme jak s postavami mužů (bohů), tak i žen (bohyň), kteří stejně jako obyčejní smrtelníci, měli kladné i záporné vlastnosti a povahy. V řecké božské společnosti vládl patriarchát v čele s Diem. Nejvíce se o Řecké mytologii dozvídáme prostřednictvím Homéra, který v několika svých dílech popisuje chování a rodinné vztahy významných postav tehdejší doby. Mezi nejznámější hrdiny patří Hektor, Odysseus a Aeneas.¹³ Tyto hrdiny následně charakterizují a uvedu příklady jejich chování. Římská kultura následně převzala mytologii bohů z řecké a etruské kultury, božstva přejmenovala a za hlavního představitele zvolila Jupitera.

2.1.1 Hektor

Homér jinak než ostatní popisuje Hektora, syna trojského krále Priama a Hekábe. Hektor byl jednou z hlavních postav Trojské války, byl odvážným mužem, bojovníkem, patriotem a otcem rodiny. Dozvídáme se o něm, že byl manželem a otcem, který ctil a miloval svoji rodinu, pro svého syna se modlil a prosil u bohů pro něj ještě větší sílu, než měl on: „*Zéve i ostatní bohové, ó dovolte, aby tento syn můj stejně jak já byl hvězdou v národě trojském, stejně byl mocný silou a mohutně v Íliu vládl, ať kdos propoví leckdy: Ten mnohem je lepší než otec!*“¹⁴. Dnes můžeme jeho modlitby považovat za důkaz podřízení se bohům a oddanosti. Hektorova rodina byla viditelně patriarchální, Hektor denně odcházel z domu se zbraní, štítem, přilbou a vracel se večer. Jednou když se Hektor na ulici setkal se svojí ženou a synem, na syna se usmál, sundal si přilbu, ale nedokázal se sklonit a projevit dítěti fyzický kontakt. Toto gesto je

¹³ Srov. ZOJA, L. *Soumrak otců*, s. 35-60.

¹⁴ Srov. tamtéž, s. 76.

znamení, že Hektor si neuvědomoval, že i on sám byl vnitřně odcizeným dítětem.¹⁵ Hektor se viděl se svým synem Astyanaxem často, ale výchovu svého syna ovlivnit nemohl. Hektor a celá jeho rodina spolu s nemluvnětem Astynaxem byla zabita ve válce o Tróju. Můžeme se jen domnívat, jak by Hektor v průběhu svého života obohatil svého syna z pozice otce, muže a bojovníka.

2.1.2 Odysseus

Další známou postavou Homérova eposu *Ílias* byl Odysseus. Syn Laerta a Antikleie, král ostrova Ithaka. Odysseus byl též jako Hektor jednou z hlavních postav Trojské války, ale válčil na opačné straně. Odysseusův přínos byl rozhodující v Trojské válce, když přišel na to, jak prostřednictvím *Trojského koně* proniknout do města Tróje a vyhrát válku. Odysseus byl manželem a otcem, který se snažil dlouhých deset let o návrat domů. Během cesty nezažil jen mnohá dobrodružství, ale také různé těžkosti, které mu návrat domů zkomplikovaly. Zajímavé však je, jak Odysseus projevuje lásku k domovu a to, jak svůj domov nazývá. Domov je pro něj ta země, do níž se chce vrátit a je to země otců. Setkáváme se s pojmem – patria –, což znamená „otčina“. Odysseus říká: „*Vlast nepatří mně, ale otcům. A já náležím vlasti, jen pokud patřím mezi otce. Má fyzická osoba je s konkrétní zemí spojená metafyzickým poutem: otcovskou ideou. Celá Odyssea je prostoupená varováním: Běda tomu, kdo zapomene na zemi otců!*“¹⁶. Dle těchto slov vidíme, jak Řekové vnímali svojí zem a jakou jí přikládali důležitost. Zem, kterou opracovávali jejich otcové, byla pro ně domovem. Dnes se málo kdy setkáme s tím, že by někdo svůj domov nazval zemí otců. Toto pojmenování se vytrácí spolu s povědomím hrůz o druhé světové válce. Když se vrátíme k Odysseovi a jeho příběhu, tak se dozvídáme, že měl syna Télemacha, který se narodil v den otcova odchodu do války. Télemach vyrůstal bez otce a byl vychováván svojí matkou a chůvou. Píše se, že na řecké poměry není ani jisté, zda v dospělosti získal potřebné zkušenosti muže, a to z toho důvodu, že v jeho okolí nebyli jiní muži, kteří by mu předávali své znalosti, postoje a odvahu.¹⁷ V dnešní společnosti je běžné, že chlapci vyrůstají bez otců a mužů okolo sebe. Nikdo o jejich mužnosti nepochybuje, i když se chlapci na otce ptají a chtějí

¹⁵ Srov. ZOJA, L. *Soumrak otců*, s. 76-78.

¹⁶ Tamtéž s. 95.

¹⁷ Srov. tamtéž, s. 119.

vědět, proč tatínka nemají. Stejně jako Télémach čekají, že se tatínek vrátí, bude je mít rád, bude si s nimi hrát a oni se stanou jeho vzory.

Matka Télémachy, Penelope, měla po odchodu svého muže Odyssea mnoho nápadníků, kteří přebývali v jejich království a čekali, až si Penelope jednoho z nich vybere a pojme za manžela. Penelope se sňatkem otálela dlouhých dvacet let. Zároveň ani jeden z těchto mužů neměl Télémachu rád, nebyl jeho vzorem. Proslýchalo se, že ho chtějí zavraždit, aby byla cesta na královský trůn jednodušší. Télémach měl všechno, co si mohl přát: palác, peníze, byl následníkem království, měl milující matku, ale zároveň byl sirotkem. Vnitřně mu chyběl otec. Naděje na návrat milovaného a obdivovaného otce byla silná. Jednou se přání stalo skutečností a Odysseus se vrátil. Při shledání otce a syna, Télémach otce po dvaceti letech nepoznal. Oba se za dvacet let změnili, Télémach nemohl dlouho očekávanému shledání uvěřit, ale Odysseus syna přesvědčil o své identitě a řekl mu svůj plán proti nežádoucím nápadníkům své manželky. Zde pozorujeme, jak Télémach chtěl otci bezvýhradně pomoci, získat jeho přízeň, obdiv a „vnitřního otce“, kterého postrádal. Jejich první společný boj mohl začít. Odysseus se přestrojil za žebráka, aby ho nikdo nemohl poznat, pro nápadníky své manželky vymyslel úkol: ten, kdo napne Odysseův luk a prostřelí šíp uchem dvanácti sekyr za sebou zasazených, získá ruku Penelope a celé království. Nápadníci se úkolu zhostili, ale ani jeden z nich ho nemohl splnit. Nakonec Odysseus odhodil přestrojení, nahřál luk a prostřelí šípem všech dvanáct sekyr za sebou zasazených. Začal boj a Odysseus se synem zabijí nebo vyženou všechny, kteří měli o Penelope zájem. Po vítězné bitvě může být rodina opět pohromadě.

Tento příběh je ukázkou, jak Homér stylizoval postavu muže a otce tehdejší doby. *Odysseův příběh tedy zobrazuje proces sebezkracení muže. Odvážný, nejistý a ubohý muž získal stejně jako tento hrdina svými omyly zrozenými z pochybností více než výhodami vydobytými statečností. Jako ztroskotanec si uvědomil, že existuje místo, kam se lze vrátit, a rodina, v níž má své kořeny, a vytvořil obraz Odyssea. To znamená, že otec není ten, kdo založí, vybuduje, financuje a spravuje oikos, dům, ale ten, kdo jej opustí, aby bojoval, a pak bojuje, aby se vrátil.*¹⁸ V příběhu o Odysseovi vidíme, jak se Homér a Aristoteles shodují na tom, že muži jsou nadřazeni ženám, ale zároveň muži mohou milovat své manželky a děti.

¹⁸ ZOJA, L. *Soumrak otců*, s. 103-104.

2.1.3 Aeneas

Římský básník Publius Vergilius Maro ve svém nejznámějším eposu Aeneas, popisuje příběh hrdiny Aeneise a římské dějiny. Dílo vzniklo na popud císaře Augusta (27 př. n. l. – 14 n. l.), který byl největším ve své době politickým vůdcem Říma a chtěl přidat sobě a městu honosnější příběh vzniku, který by se vyrovnal Homérovo eposům. Na přání Augusta byl vytvořen božský rodokmen, který byl tvořen Aeneiem, jeho otcem a synem. Tyto tři generace, mezigenerační provázanost a božský původ Aenea byla zásadní pro římskou říši. Vergilius, stejně jako Homér, položili kulturně-literární základ evropské západní kultuře, jak ji známe. Zároveň Vergilius poukázal, že i emigranti mohou být přínosem v nových městech a územích (což se ukázalo i v Americe). Vergilius na rozdíl od Homéra rozlišoval dvě zásadní věci: mýty a historii. Ve svých dílech poukazuje na to, že každý člověk má okolo sebe své dění, ale zároveň každý člověk má k životu jiné životní podmínky.

Aeneis bojoval v Trojské válce bok po boku s Hektorem proti Řekům a Odysseovi. Byl synem Anchísa a bohyně lásky Afrodity. Během posledních bojů Trója vzplála v plamenech, Aeneis chtěl se svojí manželkou Kreusou, synem Askanusem (Ilis, Iulus) a otcem Anchísem město opustit. Jeho otec však tento nápad odmítl a poslal syna do boje i přesto, že válka předtím trvala přes deset let, starému otci totiž nepřišlo hrdinské utíkat. Svého syna vedl k boji, k odvaze bojovat a vyhrávat. Aeneis otcovo přání respektoval, vrátil se do boje a v bitvě pokračoval, i když mohl být raněn či dokonce zahynout. Přání otce pro něj bylo důležitější než vlastní život.

Nakonec bylo jasné, že rodina musí město pro záchranu života opustit. Aeneův otec s útekem souhlasil, Aeneis otce a malého syna přednostně vyvedl do bezpečí. Pro manželku se vrátil následovně a ta později v příběhu zemře, aby nenarušovala děj. Její postava nebyla podstatná a překážela by Aeneisovi v jeho hrdinském životě. Z toho vyplývá, že muži v této společnosti byli důležitější nebo přínosnější než ženy. Otec jako moudrý učitel, rádce, část jeho samého, člověk rozhodující o jeho životě a syn jako následovník rodu.

Existuje několik verzí, jakými směry se Aeneis s rodinou vydal, ale všechny verze se shodují na tom, že během své cesty na Apeninský poloostrov potkali bohy, kteří jim cestu, buď zkomplikovali, nebo usnadnili. Po třiceti letech po opuštění Tróji, bojích s osudem Askanis (Ilis, Iulus) založil město Alba. S pomocí svatých předmětů

Penátů, které pocházeli z Tróji, město prosperuje a Aeneis je na slavného syna hrdý. Za tři sta let z Alby vzejde Řím. Bohové městu požehnají, dopřejí věčnou slávu a rod Iulus bude římské metropoli vládnou.

Penáti jsou důležité svaté předměty, které jsou povýšeny na status bohů. Měly za úkol chránit domácnost, podporovat jednotu, blaho každé římské rodiny, města a státu. Tyto předměty se vyráběly z hlíny, dřeva nebo kamene a uchovávaly se ve skřínce u rodinného krbu. Rodinný krb dodnes zůstává symbolem rodinné pohody. Penáti se při radostných událostech, svatbách nebo narození dítěte obětovaly. Při stěhování do jiného obydlí se nejdříve vynášela krabička s Penáti, ve které byly převážně dva předměty. Penáti byli převzaty z řecké kultury a odpovídali domácím bohům, ale v římské kultuře jim přisuzovali vlastnosti hmotné a duchovní tradice rodu.¹⁹ „*Penáti jsou jádrem kontinuity římské rodiny, jádrem hlubokého pocitu, který umožnil pozvednutí muže na úroveň otce. Moderní jazyky ukazují, že v současnosti došlo k opačnému pohybu, ke snížení otce na muže.*“²⁰ Pro nás je důležité, jak autor zaznamenává vztah mezi Aeneisem a jeho synem: „*Otcovská láska se paradoxně děje v myslí. Nikoli v srdci. Není to cit, ale myšlenka, hodnocení, vůle. A je to trvalá vůle: stabilita, zodpovědnost, jistota.*“²¹ Zároveň autor potvrzuje patriarchálnost tehdejší doby, dle něj jen otcové jsou schopni se ujmout dlouhodobých úkolů. *Otcové mají povinnosti a ideály, matky jen přání a touhy.*²² Zajímavé je, že autor takto nerozděluje bohy a bohyně. Bohyně i přesto, že jsou ženy, mají vlastnosti mužů a jsou s muži někdy skoro rovnocenné.

Obecně můžeme sjednotit, že muži a otcové v Řecku a Římě měli úplnou moc nad svými potomky, rozhodovali o jejich životech, čím se budou živit, koho si vezmou, kde budou bydlet atd.²³ Během trvání římské říše a s příchodem křesťanství došlo ke společenským posunům, které otcovství přiblížily k dnešní podobě. Od 2. stol. n. l. došlo v Římě k přelomové povinnosti směrem k otcům, jež museli zaopatřit své vlastní děti. Tato povinnost byla oboustranná: otec se měl postarat o dítě a dítě se mělo postarat o starého otce. Šlo především o zaopatření sociální, na úrovni státu, který měl na průběh

¹⁹ Srov. ZOJA, L. *Soumrak otců*, s. 123.

²⁰ Tamtéž, s. 124.

²¹ Tamtéž, 120.

²² Tamtéž, s. 121.

²³ Srov. WARSHAK, R.. *Revoluce v porozvodové péči o děti*, s. 24.

zaopatření dohlížet a určit potřebná kritéria. S tímto rozšířením povinností se rozšířila i práva otce spolu s bezprostřední láskou k dítěti. „*Otec se stal jedinečnou postavou, silnou jako možná ještě nikdy.*“²⁴ Otec svým chováním a činy měl své dítě pozvednout do společnosti, dát mu status. Pokud tak neučinil, tak s ním zacházeli stejně, jakoby otce neměl. Byl to sirotek ve společnosti, který neměl žádná práva nebo se narodil jako otrok. Práva se dítěti propůjčovala. Dnes je tento přístup nepřipustný. Každý má právo na život, svobodu, projev názoru atd. Ve světě tato práva zajišťuje *Všeobecná deklarace lidských práv* (přijata v roce 1948 Valným shromážděním OSN) a v České republice *Listina základních práv a svobod*. Obě tyto listiny vycházejí ze základních hodnot křesťanství, které ovlivnily evropskou kulturu.

2.2 Období židovsko-křesťanské

V židovství a křesťanství se uplatňovaly nové změny, jež v Řecku a Římské říši nebyly tak dobře popsány a vyjasněny.²⁵ Mezi hlavní změny patřila nová pravidla pro manželství a uzavírání sňatků. Nově se nesměly uzavírat sňatky mezi pokrevně příbuznými (mezi bratřenci a sestřenicemi a duchovními příbuznými).²⁶ Duchovní příbuzní jsou kmotři, kteří měli být náboženskou náhradou rodinných vazeb. Tyto vazby vznikaly prostřednictvím rituálního křtění dítěte a měly mu pomáhat při jeho duchovní cestě k Bohu. Zprva muži měli kmotra muže, a ženy kmotru ženu, ale to nebylo dostatečné k pojetí rodiny. Z toho důvodu každý člověk při křtu získával muže a ženu, jako náhradní rodiče: otce a matku. Nejčastěji byli kmotři z blízkých pokrevních kruhů, aby si v případě potřeby dítě vzali k sobě do rodiny. Když se dítě stalo sirotem, kmotři měli povinnost se o kmotřence postarat. Kmotřenec byl přijat do rodiny kmotřů, nově vzniklý vztah byl podobný jako mezi rodiči a dětmi. Tímto vzniklo povědomí o adopci. Dalším případem, kdy se jednalo o adopci bylo, když muž neměl dědice a zároveň svůj majetek chtěl někomu zanechat. V případě, že někdo dědice neměl, jeho majetek přecházel církvi.²⁷ Když se dítě narodilo v manželství, muž se automaticky považoval za otce dítěte. Jedině v případě cizoložství ženy, docházelo k rozvodu a žena i s dítětem byla vyhnána. Jinak nebylo možné prokázat, že dítě má jiného otce. Dodnes se

²⁴ ZOJA, L. *Soumrak otců*, s. 146.

²⁵ Srov. SOKOL, J. *Malá filosofie člověka. Slovník filosofických pojmů*, s. 240.

²⁶ Srov. GJURIČOVÁ, Š. KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*, 2. doplněné a přepracované vydání, s. 93.

²⁷ Srov. GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*, s. 40-43.

setkáváme s touto problematikou, kterou v České republice upravuje *Zákon o rodině - č. 94/1963 Sb. „Za otce se považuje muž, který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto osmdesát a více než tři sta dnů, pokud jeho otcovství závažné okolnosti nevyklučují“*²⁸.

Vnímání *otce* a *syna*, bylo vztahováno hlavně na Boha Otce a jeho syna Ježíše Krista. Vzniklý vztah upřednostňuje lásku, blízkost, soucitnost, péči, starostlivost, důvěru, pochopení atd. Ježíš nazývá Boha Otcem na nebesích, zdůrazňuje skutečnost, že všechny lidské bytosti byly stvořeny, dle vůle Stvořitele všeho. Ukazuje, jaký by měl být vztah mezi Otcem Bohem a člověkem jeho dítětem. Takový vztah, by měl být mezi rodiči a jejich dětmi.²⁹ Samozřejmě, že Boha Otce nemůžeme srovnávat doslovně, protože je nemožné srovnávat Všemohoucího s pozemským smrtelným otcem, který se rozmnožuje pohlavně. I kdyby bylo možné srovnávat Boha Otce a pozemského otce, tak by pozemský otec potřeboval ženu, jenž by mu porodila dítě. V židovství toto pojetí mezi otcem Bohem a jeho dítětem synem je vnímáno jinak.³⁰ Otcové v židovství mají povinnosti, kterým musí, dle židovských tradic učit své potomky. Každý otec je povinen svému synovi udělat obřizku, vychovávat ho, učit Tóře (prvních pět knih hebrejské Bible), oženit ho, vyučit nějakému řemeslu a pracovat pro blahobyt rodiny. Na rozdíl od otců, matky mají za povinnost vychovávat dítě a starat se o domácnost. V raném křesťanství přetrvával patriarchát, ale i ženy začínaly mít svá práva.³¹ Např. vdovy měly možnost, aby se o ně společnost postarala, o ženách se začalo víc mluvit. Někdy se říká, že s nástupem křesťanství ženy začaly být více feministické, což se v průběhu staletí změnilo až k dnešní podobě vnímání této problematiky. V době pozdního středověku římsko-katolická církev věnovala více pozornosti ženám než mužům. Rozšířilo se přesvědčení, že ženy a muži jsou dětmi Božími.³² Důvodem jejich existence bylo uzavření manželství, plození a tvoření nového života. Muž a žena se spojí v jedno tělo, vytvoří společenství z lásky a jejich potomek je darem božím. Děti byly požehnáním od Boha, důkazem jeho přítomnosti a přínosem do společnosti. Ježíš Kristus dětem vyjadřuje laskavou náklonnost.³³

²⁸ Zákon o rodině - č. 94/1963 Sb.

²⁹ Srov. NOVÁK, T. *O otcovské roli*, s. 18.

³⁰ Srov. ŠRAJER, J. *Život z víry*, 20-22, 128-131.

³¹ Srov. Tamtéž, 171.

³² Srov. ZOJA, L. *Soumrak otců*, s. 151.

³³ Srov. ŠRAJER, J. *Aplikovaná etika a náboženství*. In *Výběr studijních textů*, s. 66-69.

2.3 Období renesance až průmyslová revoluce

Během středověku a na začátku renesance se římsko-katolická církev zmiňuje především o Marii a její roli v životě Ježíše Krista. Zdůrazňuje se role *matky*, která v rukou drží božské dítě. Otcovství ustupuje obrazu muže-dítěte, který je prvně znázorněn v obraze matky. Během renesance, humanismu a reformace přichází v chápání otcovství zlom. Proces překonání středověké scholastiky probíhal dvěma způsoby: skrz reformaci a renesanci. Oba způsoby se od sebe lišily, jejich zastánci vyjadřovali potřebu změn středověké filozofie a ideologie. Představovali nové předpoklady pro položení základů moderní filosofie. Zlepšení pracovních nástrojů, mobilita a specializace řemesel, vedly ke vzniku většího počtu osad a měst. Nutnost rozvíjet výrobní síly směřovala k novým potřebám v oblasti přírody, osobní samostatnosti a k výdělku. Ovšem oblasti kultury, vědy a učení byly k dispozici jen úzkému kruhu lidí. Myslitelé přicházeli na nová poznání o člověku, jeho svobodě a lidské důstojnosti, která církev nestihala vstřebávat, docházelo k duchovnímu úpadku. Univerzální vyjádření těchto potřeb se projevilo v renesančním humanismu.³⁴

Společnost byla rozdělena na třídy. Nejnižší byli postaveni rolníci. Mezi nimi byla značná různorodost, jejich domácnosti a způsoby předávání majetků se od sebe lišily. Nejvýše postavená byla elita, která byla nucená pro zachování majetku dříve vstupovat do manželství, vybírat si pečlivěji partnery se kterými sdílela a získávala majetek. V některých zemích existovaly zvyky, které přerozdělovaly majetek v rodinách³⁵: „v Anglii existoval *gavelkind*, *Borough French* a *Borough English*; ve Francii se zvyklosti pohybovaly mezi tím, co se nazývalo *oplative* a *préciput*.... Stejně tomu bylo i v Nizozemsku. *Borough English* například znamenalo, že mladší syn (*aster*, *ten*, který zůstal u krbu) přebíral statek a zůstával s přeživšími rodiči. Ostatní synové si museli hledat nevěsty obvěněné pozemky, vydat se „ždářit“, tedy obdělávat novou, dosud panenskou půdu, nebo si museli najít zaměstnání ve městech, v řemeslných oborech či jako nájemní síla, případně mohli zůstat na statku jako svobodní mládenci.“³⁶ Otcovská autorita přetrvávala nadále. Sňatky se domlouvaly předem, hledaly se nejlepší cesty k nabytí majetku, patriarchální rodiny stále sílily. Společnost

³⁴ Srov. ZOJA, L. *Soumrak otců*, s. 151.

³⁵ Srov. GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*, s. 71.

³⁶ Tamtéž, s. 71.

ve svém přesvědčení napodobovala Boha, Otce svého. Ale stále byla v pozici Syna. Křesťanství bylo i nadále dominantním, představitelé církve žili v luxusu, ale chudých a utlačovaných přibývalo. Zapomínalo se na lásku, milosrdenství, pokoru, dobrovolnost atd.³⁷ Soubor těchto negativních prvků vyvolal reformaci náboženství, která se skládala z protestantů, katolíků a pravoslavných. Hlavní rozdíl mezi protestanty, katolíky a pravoslavnými, bylo učení o přímé komunikaci mezi Bohem a člověkem. Protestanti chápali, že milost přichází od Boha k člověku, spásu je možné získat pouze prostřednictvím osobní víry člověka v Boží vůli. Člověk se osvobodil od feudálního útlaku, pocíval sebeúctu a naději. Otcovský obraz byl jako hybnou silou, která se zakládala na kolektivním vědomí, ale rozum a pokrok zvítězily před stabilitou a tradicí. V souvislosti s dalším vztahem člověka a Boha, duchovním a církevním, se náboženský kult u protestantů posunul na sekundární místo. Formálně protestantismus vycházel z Bible, ale v podstatě každé protestantské náboženství má své symboly víry, autority a svaté knihy.³⁸

Jedním z výrazných představitelů protestantismu v Evropě a spoluvůrce revoluce v Anglii byl Oliver Cromwell, politik a vojenský velitel. Bojoval v občanské válce v letech 1642-1646 a následně v roce 1648. Považoval náboženskou svobodu za osobní věc každého člověka, zpochybnil tradiční hierarchii a upozornil na dřívější hodnoty synů – bratrů. Nesouhlasil s monarchistickým uspořádáním a chtěl nahradit krále Karla I. jedním z jeho synů. Nakonec se mu povedlo krále sesadit, což mělo za následek vyhlášení Anglie republikou. Úplná moc krále byla zpochybněná, což vedlo i k oslabení moci otce v rodině. Anglie byla průlomová ve změnách uvnitř společnosti. Dalším místem na evropském kontinentě, kde se odehrávaly zásadní změny budoucího vnímání lidských práv, pojetí politických systémů a sociálního vnímání, byla Francie. Ta mezi lety 1789 -1799 zažila Velkou francouzskou revoluci, která se lišila od anglické revoluce sedmnáctého století tím, že měla svojí vlastní suverenitu, revoluční ideologii vycházející především z učení francouzských osvícenských filozofů, svrchovanosti lidu, dělbou moci, přirozených práv a svobod. Tento silný impuls k sociálnímu pokroku se rozšířil po celé Evropě, umožnil další rozvoj kapitalismu jako nejlepšimu ve své době společensko-politického systému, jenž se stal novou etapou v dějinách světové

³⁷ Srov. GJURIČOVÁ, Š. KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*, 2. doplněné a přepracované vydání, s. 92-93.

³⁸ Srov. ZOJA, L. *Soumrak otců*, s. 151-153.

civilizace. Revoluce byla přirozeným výsledkem dlouhodobé krize nejen v tuto dobu. Pokrok nešel zastavit a byl nutný k dalšímu rozvoji absolutistické monarchie. Ženy se i nadále staraly o domácnost a o děti, ale ve vyšších vrstvách měly na pomoc služebné a chůvy. Venkovské chůvy pečovaly o ratolesti, zatímco jejich matky se mohly vzdělávat a účastnit společenských akcí s muži. Otcové a jejich důležitost pro děti se změnila ve veřejně diskutované téma. Společnost si všimla, že otcové ztratili možnost být svým potomkům nablízku a vychovávat je. Následně během osvícenství v 18. stol. došlo k dalším změnám, které upravily rodinné zákony, týkající se otcovství.

Francouzský filozof, básník a spisovatel Voltaire (vlastním jménem François Marie Arouet) přišel s průlomovou myšlenkou, že když otec má možnost svobodně odmítnout své dítě, tak by dítě mělo mít též alternativní volbu. Dle jeho názoru, by potomek měl mít též možnost svobodné volby, a dle svého uvážení odmítnout otce. Později se ukázalo, že Voltaire v mnoha názorech nesouhlasil se svým otcem, ale jedině prostřednictvím literatury mohl protestovat. Ve svém prvním dramatu *Oidipus*, byl schopen použít starou legendu o Oidipovi pro vzdělávací účely. Jeho drama vzbudilo pozornost, poukázalo na tehdejší společnost z filozofického a psychického hlediska, na což se o dvě století později zaměřil i psycholog Sigmund Freud (1856-1939). Voltaire se setkal s velkým úspěchem i negativními názory, tento střet názorů dál vzniknout řadě nových děl.

Poněkud jiný názor než Voltaire zastával též francouzský filosof a preromantický spisovatel Jean-Jacques Rousseau, který byl zaujat reformou ve výchově dětí.³⁹ Sám byl vychováván jen svým otcem, který se o něj s láskou staral, protože matka zemřela během porodu. Otec Rousseaua byl tehdy „vzorovým“ otcem, který synovi poskytl lásku, domov, vzdělání a náklonnost k literatuře. Ovšem sám Rousseau byl opakem svého otce, měl pět dětí, které odkládal do nalezinců a nejevil o ně zájem. Byl to člověk, kterého zajímala především jeho práce, ale možná měl strach, že nedokáže být dobrým otcem.⁴⁰ Říká se, že „*Voltaire bojoval se svým fyzickým otcem, Rousseau bojoval s otcem v sobě.*“⁴¹ Rousseauovo dílo *Emil čili o výchování* pojednávalo výchově potomků, ne jejich rodiči, ale vychovatelem. Chlapce Emila vychoval a vzdělával ne jeho otec, ale cizinec. Současný český pedagog Miroslav Cipro ve své

³⁹ Srov. NOVÁK, T. *O otcovské roli*, s. 19.

⁴⁰ Srov. ZOJA, L. *Soumrak otců*, s. 155-157.

⁴¹ Tamtéž, s. 157.

knize *Průvodce dějinami výchovy* popisuje: „Rousseauův *Emil* má v dějinách pedagogiky stejně epochální význam jako Komenského *Velká didaktika*, která však byla oceněna v plném rozsahu až 200 let po svém vzniku, zatímco *Emil* vyvolal vlnu čtenářského zájmu, ale i prudkého odporu ze strany církve a vlády, ještě v roce svého vydání. Je to dílo neobyčejné a v historii výchovy ojedinělé jak obsahově, tak formálně. Říká se, že *Emil* je pedagogický román, a v jistém ohledu je to oprávněné. Není to však román v tom smyslu, že by se dal číst jedním dechem. Je to totiž příliš koncentrovaná esence. Když se kdosi před Rousseauem chlubil, že vychoval svého syna přesně podle jeho *Emila*, prohlásil Rousseau sarkasticky: „Tím hůř pro vás a pro vašeho syna.“ Chtěl tím připomenout, co zdůraznil nejednou narážkou ve svém díle: *Emil* a jeho vychovatel jsou ideály, tedy abstrakce, jakási schémata, jichž použil prostě proto, aby mohl výrazněji rozvinout a ilustrovat své výchovné názory. *Emil* není soubor receptů na výchovu. Je to spíše nepřeborná studnice brilantních nápadů a hlubokých myšlenek o výchově.“⁴²

Rousseauovo nápady se zavedly do praxe, používaly se ve školních systémech a rodinný dozor nad dětmi, již nebyl tak autoritářský jako dřív. Po zavedení povinné školní docházky děti nebyly jen s rodinou, ale i se spolužáky. Otcové zůstávali v čele rodiny, ale jejich vztahy s dětmi se změnily. Otec nebyl jediným vzorem, ale byl především člověkem. Nezáleželo, do jaké společenské vrstvy se dítě narodilo, každý se mohl svými schopnostmi vypracovávat k lepšímu společenskému postavení. Změny nastaly i v křesťanství, které přišlo o svojí moc po svržení panovníka. Ten předtím představoval vyvoleného Bohem a zároveň byl otcem národa, nyní byl jen smrtelníkem. Pravomoci panovníka a absolutistické monarchie přešly na stát, který se nových povinností zhostil. Ženy získaly právo na rozvod a mohly se vdát podruhé. Změny se šířily Evropou a společnost se od Francouzské revoluce přesunula do revoluce průmyslové.⁴³

Před průmyslovou revolucí lidé pracovali převážně v zemědělství, a to až do poloviny 18. století. Byli to rolníci, řemeslníci a obchodníci. Otcové byli stále autoritou, učili děti řemeslu, mohli být jejich vzory a podílet se na výchově. Starší členové rodiny měli autoritu u mladších potomků, pomáhali si a vše mělo svůj řád.⁴⁴ Změny nastaly v Anglii přibližně v 16. stol. a později i v ostatních částech Evropy, když s rozšiřováním

⁴² CIPRO, M. *Průvodce dějinami výchovy*, s. 186-188.

⁴³ Srov. ZOJA, L. *Soumrak otců*, s. 157-159.

⁴⁴ Srov. NOVÁK, T. *O otcovské roli*, s. 19.

měst, mechanizací a růstem průmyslu, se lidé museli přizpůsobit novým požadavkům doby. Během protoindustrializace (došlo k proletarizaci části venkovské pracovní síly) zemědělci nepracovali na polích, ale u sebe doma.⁴⁵ Sítil odchod s textiliemi, zvyšovala se poptávka po tkaninách, výroba bavlny se prováděla mechanizačně a prodejci se zajímali o výdělek. Na venkov dováželi materiál, který se používal na předení a tkání. Zemědělství ztrácelo svoji hodnotu, práce pro obchodníky vynášela víc peněz. Početným rodinám na venkově se dařilo a společnost se rozrůstala. Vznikl „venkovský proletariát“, obchodníci stavěli manufaktury, aby jejich zisk byl ještě větší. Lidé žijící na venkově se začali stěhovat do měst, ekonomika rostla, střední vrstva zvětšovala své zastoupení ve společnosti.⁴⁶ Synové již nenásledovali své otce v jejich povolání a tradici. Společnost se začala měnit, ale na vrcholu byli stále aristokrati, kteří se drželi rodinných tradic a lpěli na nich. Po aristokratech následovala společnost manažerů a odborníků, kteří byli závislí na příjmech a ne na kapitálu. Hned po nich následovali maloobchodníci, kupci a úředníci, kteří tvořili buržoazní vrstvu společnosti. Buržoazní společnost se zvětšovala velmi rychle, protože poskytovala ostatním vrstvám prostředky a zboží každodenní potřeby.⁴⁷

Způsob života se měnil, pracovali otcové, matky i děti,⁴⁸ protože potraviny (zejména základní jako třeba chléb) byly drahé a otec rodinu sám uživit nemohl. Výplatu za odvedenou práci rodinných příslušníků, dostával otec. Počet členů rodiny se od druhé poloviny 18. stol. zvětšoval, lidé chudli, dědictví již nebylo možné předávat dětem. Při součtu všech dětí v rodině, dětská práce byla dobře placená. Ženy a děti se poprvé staly výhodněji zaměstnatelní, hodnoty jejich životů a důstojnost však utrpěla. Byli nejlevnější pracovní silou, pracovní doba neexistovala, život byl těžký a na rozvoj nebo vzdělání čas nebyl. Teprve s příchodem industrializace se upravily právní zákony na ochranu zaměstnaných dělníků. Vzrostl zájem o pracovní sílu mužů, kteří mohli opět získat lepší postavení ve společnosti. Jejich práce se cenila více, byli lépe finančně ohodnoceni, ale nastal „lov“ na výdělek. Otcové se kvůli práci museli stěhovat do továrních městeček daleko od svých domovů a rodin. V továrnách byli „schováni“ před světem a rodinami, nastal tzv. fenomén „neviditelného otce“. Toto období pro otce bylo

⁴⁵ Srov. GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*, s. 139-140.

⁴⁶ Srov. Vznik manufaktur. *Objevte ČR*.

⁴⁷ Srov. NOVÁK, T. *O otcovské roli*, s. 19.

⁴⁸ Srov. GJURIČOVÁ, Š. KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*, 2. doplněné a přepracované vydání, s. 93.

nešťastným, nemohli se věnovat řemeslu, které uměli nebo měli rádi, protože jejich výrobky byly dražší než ty z továrny. Zároveň nebyli nablízku svým dětem, nemohli být jejich vzory nebo se podílet na jejich výchově.⁴⁹ „*Dítě průmyslového věku již nevidí a neví, co jeho otec dělá. Nemá představu otce jako dospělého a jako hlavu rodiny, který ji živí svou prací...*“.⁵⁰ Otec se odcizil od rodinného krbu, pracoval na živobytí, ztratil kontakt s rodinou a hlavně dětmi. Roli otce se pokusil nahradit stát, ale neúspěšně. Rodina je nezaměnitelná, i když se někde idealizují její funkce. Rodiče bez vzdělání, pedagogických předpokladů, pracující v továrnách od rána do večera, nemohli dětem poskytnout potřebné vývojové schopnosti k rozvoji jejich osobnosti. Hlavní podmínku ve vývoji dětí, ale i dospělých tvořilo prostředí, ze kterého pocházeli. Život otců ve městech se lišil od života otců na vesnici. Otcové mimo města žili v odlišných, možná i leckde lepších podmínkách, pracovali na polích nebo v zemědělství. Byli nablízku dětem, manželce a dalším příbuzným. Po práci se scházeli u společné večeře, která byla uvařená ze surovin, které si sami vypěstovali, měli možnost se rozhodovat o svém domě a utvářet si prostředí, v němž se cítili dobře. Děti viděly, že práce rodiny má hodnotu, učily se řemeslu, poznávaly rodinné tradice, cenily si toho, co mají a utvářely svojí identitu.⁵¹

Rodiče ve městě znali jen práci, bydleli v hygienicky nevyhovujících podmínkách měst, bez možnosti společně strávených chvil s rodinou. Nemožnost odpočinku a relaxace přinášela deprese a chmurné myšlenky. Nejhůře toto prostředí působilo na muže, kteří si takový život nemohli připustit. I z toho mála, co měli, si schovávali peníze na alkohol a levné ženy nejstaršího řemesla. Útěk z reality byl pomíjivý, situace se zhoršovala, přicházely hádky v rodině, domácí násilí, dluhy, ztráta identity, bezmoc a duchovní úpadek.⁵² Muži umírali častěji kvůli těžkým pracovním podmínkám, úrazům a alkoholu. Ženy přebíraly na sebe zodpovědnost financí, aby muži nepropili všechno, co rodina měla. Přibýlo ovdovělých žen, které v 66 procentech bydlely se svými dcerami. Vztahy v rodině směřovaly víc k matce, která byla většinou nejbližší starší dceři, starší dcera si rozuměla s mladší dcerou atd.⁵³ Postupně se ve

⁴⁹ Srov. ZOJA, L. *Soumrak otců*, s. 162-163.

⁵⁰ Tamtéž, s. 163.

⁵¹ Srov. tamtéž, s. 163-166.

⁵² Srov. NOVÁK, T. *O otcovské roli*, s. 19.

⁵³ Srov. GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*, s. 154-155.

společnosti objevovaly matriarchální znaky a muži se stále posouvali do ustraní, což byl společenský problém ve všech společenských vrstvách, ne jen u nejchudších.⁵⁴

2.4 Období 19. století až současnost

Změnu a pomoc společnosti v českých zemích poskytl občanský zákoník z roku 1811, který „Poprvé formuloval v plném rozsahu osobní a majetkové manželské právo, upravoval právní poměry rodičů a dětí, poručensví a adopci. Proklamoval svobodu v uzavírání manželství, pokud neexistovala zákonná překážka, pro všechny osoby bez rozdílu vyznání a příslušnosti.“⁵⁵ Následně se uvádělo, že muž má na úřadech vyřizovat za ženu potřebné doklady a záležitosti na úřadech, vystupovat na veřejnosti, vydělávat peníze, zaopatřovat finančně ženu a společné děti do jejich plnoletosti. Otec měl též děti vést k dobrým mravům, úctě k rodině, vzdělání a učení.⁵⁶

Česká historička Martina Halířová se ve své knize *Sociální patologie a ochrana dětství od dob osvícenství do roku 1914* zabývá životem rodin v daném období a poukazuje na rozdělení sociálních struktur. Dle jejích slov otcové byli stále živitelé rodiny a ženy se soustředily na výchovu dětí. Záleželo na tom, z jakých společenských tříd manželé pocházeli a co bylo zvykem u nich v rodinách. V měšťanských rodinách bylo obvyklé, že se ženy starají o společenský život a na péči dětí mají chuť, což bylo i v dobách dřívějších. Též bylo důležité, kolik členů rodina měla, zda jeden z rodičů nechyběl a jestli byly v rodině děti. Běžné rodiny byly vícečetné - žena porodila až deset dětí, ale kvůli zvýšené úmrtnosti děti běžně umíraly. Dospělejšího věku se dožívalo jen 2-3 děti. Ve vyšších společenských třídách se počet dětí postupně zmenšoval, a to z toho důvodu, že rodiče chtěli šetřit své finance a větší počet dětí jim nezaručoval blahobyt, ani lepší společenské postavení. Po snížení počtu dětí se rodiče mohli více věnovat výchově dětí, navazovat k nim individuálnější vztah a vzdělávat je. Počet dětí, které měly základní stupeň vzdělání se zvyšoval, rodiče z chudších rodin vzdělání dětí nejdřív nevívali, ale později se na ně obraceli, aby jim pomohli.⁵⁷

Anglie 19. století přinesla změnu uskupením odborových organizací, které se velmi rychle rozšířily do Německa a následně do celé Evropy. Odborové organizace

⁵⁴ Srov. NOVÁK, T. *O otcovské roli*, s.20.

⁵⁵ HALÍŘOVÁ, M. *Sociální patologie a ochrana dětství od dob osvícenství do roku 1914*, s. 41.

⁵⁶ Srov. Tamtéž, s. 41.

⁵⁷ Srov. Tamtéž, s. 76-77.

nabídky opětovnou možnost vytvoření „*rodinných vazeb*“, sjednocení se za účelem lepšího života, ve sjednocení byla síla. Dnes můžeme říct, že cílem bylo komplexně pojmout člověka a zajistit mu důstojné prostředí pro práci. Mezi základní požadavky patřila bezpečnost práce, navrácení identity, práv na seberealizaci, omezení práce dětí a mladistvých, duchovní vyrovnanost a stanovy pracovní doby.⁵⁸ Změna přišla v čele s německým filosofem Karlem Marxem a Fridrichem Engelsem, německým politickým filosofem a ekonomem. Tato dvojice pracovala spolu od roku 1844, jejich názory na společnost se shodovaly a vedly je k založení revoluční teorii *marxismu*,⁵⁹ která ovlivnila na několik desetiletí následující společnost a roli otců.

Jejich teorie chápala smysl lidství, jako svět lidské práce a vztah z ní vznikající. Šlo o strukturu života a výrobní síly, které se skládaly z lidí, kteří měli pracovat a obsluhovat stroje. Reagovali na negativa, která se projevovala v tom, že každý člověk byl nahraditelný, stroje braly mužům práci, vznikala nezaměstnanost a muži stávkovali.⁶⁰ V rodinách panovalo neklidné prostředí, docházelo častěji k rozvodům a děti zůstávaly v péči matek. Prvního května 1866 proběhla v Chicagu stávka, která byla rozhodující pro následující ustanovení osmihodinové pracovní doby ve většině vyspělých státech. Demonstrací bylo ve skutečnosti mnohem více, a to v mnoha zemích, ale výsledek byl totožný. Odbory chtěly zastupovat své členy navenek a nabízet lepší podmínky práce.⁶¹ Od roku 1890 se díky předešlým událostem začal slavit Svátek práce na území českých zemí, každoročně na Střeleckém ostrově v Praze.⁶²

V tehdejší Rakousko-Uhersku bylo ve dvacátém století vydáno několik zákonů, jejichž zavedení vyvolala odborářská činnost, a které změnily způsob života společnosti až po současnost. Mezi zásadní změny přinesl zákon č. 15/1914 Sb., *zákon o služebním poměru státních úředníků a státních zřízenců, tzv. Služební pragmatik*. Tento zákon, jak vyplývá z jeho názvu upravil práva a povinnosti zaměstnanců státní sféry zároveň poskytl zaměstnavatelům možnost domáhat se u zaměstnanců odpovědnosti a poslušnosti.⁶³ Dalším zákonem, který změnil dosavadní společnost a chování v rodinách byl zákon č. 420/1919 Sb. č. 420/1919 Sb., *zákon o dětské práci*.

⁵⁸ Srov. *Historie Odborů*.

⁵⁹ Srov. *Great People*. Karl Marx & Friedrich Engel.

⁶⁰ Srov. HECZKO, S. *Britské listy: K Prvnímu máji*, Co je vlastně marxismus.

⁶¹ Srov. *Historie Odborů*.

⁶² Srov. *1. květen - Svátek práce*.

⁶³ Srov. *Historie Odborů*.

který se snažil dětem garantovat věk, od kdy mohly pracovat, což bylo od 14 let. Československo patřilo mezi první státy, které tento zákon převzaly z *Washingtonské smlouvy* z roku 1919. Nad porušením zákona o dětské práci dohlíželi faráři, doktoři, učitelé ve školách nebo příslušné obecné úřady.⁶⁴ I když povinnou školní docházku zavedla Marie Terezie a Josef II., tak až teď měly děti možnost pravidelněji chodit do škol a vzdělávat se, což přineslo změny v rodinách. Dříve měli rodiče možnost dítě ze školy omluvit a to z důvodů, že potřebovali pomoci se sklizní nebo proto, že za špatného počasí měly děti jen jedny boty a na bosu v dešti jit do školy nemohly.⁶⁵

2.4.1 Obraz proměn v rodinách

Na konci devatenáctého století a s nástupem dvacátého století přišli změny v pojetí rodiny, chování žen a mužů. Dokonce můžeme říci, že došlo k „*revoluci*“, která probíhá až do současnosti. Vědci různých oborů se snažili zaznamenat proměny rodin, jejich vývoj a normy. Shrnovali poznatky z různých vědeckých disciplín a vyznačovali charakteristiky, aby mohli zaznamenat změny. Zdůrazňovali důležitost rodiny ze sociologických, psychických, etických, antropologických a dalších pohledů.⁶⁶ Francouzský sociolog Emile Durkheim již v roce 1892 na své přednášce uvedl dvě hlavní proměny, kterými se dle něj rodiny zabírají: první proměnou je privatizace, která poskytuje možnost určení kvality interpersonálních vztahů v rodině a druhou proměnu tvoří socializace, do které zasahuje státní moc a redukuje podmínky života.⁶⁷ Dále autor uvádí, že se „*rodina stává čím dál tím více prostorem, ve kterém si jednotlivci chrání svou individualitu (vystupující jako zvláštní hodnota), a zároveň se stává „pomocným nástrojem státu“*, který kontroluje, podporuje a reguluje vztahy mezi členy rodiny.“⁶⁸ Též další francouzský sociolog Francois De Singly definoval proměny rodiny do šesti bodů, které jsou platné pro většinu evropských zemí:

1. *Snížení počtu sňatků (ať už prvních, nebo dalších sňatků) a zvýšení počtu nesezdaných svazků (nebo soužití);*
2. *Nárůst počtu rozvodů a rozvodů a rozchodů;*

⁶⁴ Srov. ATTL, K. K právní úpravě dětské práce. *Souborný referát*.

⁶⁵ Srov. HALÍŘOVÁ, M. *Sociální patologie a ochrana dětství od dob osvícenství do roku 1914*, s. 15, 50.

⁶⁶ Srov. GJURIČOVÁ, Š. KUBIČKA, J. *Rodinná terapie*, 2. doplněné a přepracované vydání, s. 93-94.

⁶⁷ Srov. De SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*, s. 9.

⁶⁸ Tamtéž, s. 9.

3. *Nárůst neúplných rodin s jedním rodičem (tj. domácností s jedním rodičem a jedním nebo více dětmi; dále rodin nově složených nebo obnovených (domácnost tvořená párem, jehož alespoň jeden člen má již za sebou nějakou manželskou zkušenost a stará se o jedno ze svých dětí z prvního manželství);*
4. *Snížení počtu porodů;*
5. *Nárůst mimomanželských porodů;*
6. *Nárůst námezdní práce žen, převážně matek, a následně i párů, kde jsou oba manžele zaměstnání.*⁶⁹

Konkrétněji o proměnách v českých rodinách píše český pedagog Bohuslav Kraus ve své knize *Základy sociální pedagogiky*. Jeho proměny v rodinách jsou velmi podobně jako u předchozího autora a rozděluje je do osmi bodů: prvním bodem je *demokratizace* – probíhá uvnitř rodiny, to zapříčinilo kolísání v postavení muže v rodině a následně otec přišel o svojí autoritu; druhým bodem je *izolovanost* rodin – způsobuje uzavřenost rodiny před okolím; třetím bodem je *zmenšení* počtu dětí v rodinách – prolíná se z předešlé doby, kdy se děti často nedoživaly dospělosti z důvodu novorozenecké úmrtnosti a nemocem, zároveň to vede k menší stabilitě vztahů v rodině a společnosti; čtvrtým bodem je *dezintegrace* – členové rodiny jsou individualisti, málo se starají a nezajímají se o členy rodiny, rodinné radosti a starosti nejsou slučitelné s běžným životem; pátým bodem *zatíženost rodičů v práci, povinnostmi a nedostatek času* – rychlý tempo a nedostatek času na děti, rodinu a relaxaci, způsobuje vytížení člověka a může vést k deviantnímu chování dětí; šestým bodem je *model současné rodiny* – ten nastává při možnosti vzdělání a dobré práce obou rodičů; sedmým bodem je *vysoký výskyt rozvodů* – dle statistik je v České republice rozvedeno každé druhé manželství, rodiče následně bojují o porozvodovou péči o dítě, někdy dochází k tahanicím o dítě, které mu škodí a neprospívá ke zdravému vývoji; osmým a posledním bodem je *diferencovanost rodin podle socioekonomické úrovně* – jedná se o finanční zatíženost rodin a nedostatek peněz; rodiče si na bydlení musí půjčit, při nesplácení jim hrozí exekuce nebo v jiném případě si nemohou dovolit koupit dětem lepší mobil a děti jsou vystaveny posměchu ve škole.⁷⁰

⁶⁹ De SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*, s.87.

⁷⁰ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*, s. 83-86.

Celkově můžeme říci, že dle výše uvedených bodů je zřetelné, že kritéria tradičních rodin se prokazatelně změnila oproti předešlým obdobím. Manželé jsou si rovni, oba pracují, děti potřebují oba rodiče, přibylo rozvodů a vztahy mezi manželi jsou křehké.⁷¹ Individuální svoboda a zahleděnost do sebe narušují výchovu a potřeby dětí. Rozvrácené nebo neúplné rodiny jsou běžným fenoménem a společnost se k nim staví negativně.⁷²

2.4.2 Obraz západního otce a otcovská dovolená

O dnešní situaci otců se polemizuje. Někdo se přiklání na stranu toho, že otcové ztratili svojí pozici v rodinách, přišla „*krize otcovství*“. A jiní se přiklání k názoru, že přišla „*otcovská revoluce*“, která přináší znovuzrození otců. Na tyto názory se zaměřím v této podkapitole.

O „*krizi otcovství*“ píše polský kněz, jezuita a psycholog Józef Augustyn v knize *Být otcem*. Následně však uvádí, že „*Současné otcovství může být v jistém smyslu autentičtější než otcovství v minulosti: staví totiž především na osobních hodnotách získaných uvědomělou prací na sobě a na vztahu k ženě a dětem. Větší vnitřní sebejistota, spontánnost a svobodné projevoání citu – to všechno přispívá k mužově větší vnímavosti a stálosti v rodinných vztazích. Přebujelá autoritativnost, používání trestů ve výchově, citový odstup od rodiny, od dětství – tyto i jiné postoje otců z minulosti jsou dnes hodnoceny negativně.*“⁷³

Francouzská historička a socioložka Elisabeth Badinterová ve své knize *X Y. O mužské identitě* naopak mluví, jako o „*otcovské revoluci*“, v pozitivním smyslu. Podle jejího názoru patriarchální společnosti přinášela otcům až tradiční nezájem o děti, protože na ně neměli čas a ani si neuměli představit, že by s nimi mohli být. Nebyla možnost se navzájem poznávat a trávit společný čas. Při tom pro chlapce už v prvních dvou letech nutně potřebují cítit vedle sebe přítomnost otce. Nemůžeme říci, že existuje typický obraz dnešního otce, mnoho párů žije pod jednou střechou a vychovávají děti. Stejně tak je hodně párů, které pod jednou střechou nebydlí, ale zároveň poskytují dětem dobrou péči. Autorka uvádí příklady z různých západních zemí, kde si otcové

⁷¹ Srov. De SINGLY, F., *Sociologie současné rodiny*, s. 111.

⁷² Srov. GJURIČOVÁ, Š. KUBÍČKA, J. *Rodinná terapie*, 2. doplněné a přepracované vydání, s. 94-95.

⁷³ AUGUSTYN, J. *Být otcem*, s. 52.

ochotně berou dovolenou po narození potomka. Přítomnost u dítěte je obšťastňuje, sbližuje a oni sami se těší, až budou moci dítě vychovávat, učit a hrát si. Někdy se otcové snaží chovat tak, jak by si přáli, aby se k nim choval vlastní otec. Důležité je, aby sám otec chtěl být dítěti nablízku a vzít si ku příkladu dovolenou. Otec by se neměl do ničeho nutit, jinak to přinese negativní prožitky a muže to mít dopad na dítě, kdy se mu otec muže začít vyhýbat.⁷⁴ Příkladem pro pozitiva otcovské dovolené je Švédsko, které umožnilo otcům být na otcovské dovolené již od roku 1974. Studia Stockholmské univerzity potvrdila, že taková dovolená přispívá k zdraví, zvyšuje porodnost, zlepšuje vztahy obou partnerů, a pomáhá předcházet stresu.⁷⁵ „Zůstanou-li otcové s dítětem po určitou dobu doma, zatímco ženy mohou pracovat, zvyšuje se podle výzkumu šance na dalšího potomka v rodině o 15 procent. Závěry výzkumu jsou založeny na zhruba třech tisících rozhovorech a obsáhlém mapování života švédských rodin. Zatímco teoreticky mají Šveďané proti rovnoprávnosti velmi málo námitek, z rozhovorů vyplynulo, že mnoho čerstvých matek bylo v souvislosti s mateřstvím částečně nebo dokonce téměř vyřazeno z běžného a pracovního života. Do konfliktu s okolím pro zvýšení své rovnoprávnosti se v tomto citlivém životním období pustila jen málokterá z nich.“⁷⁶

Ministerstvo práce a sociální věcí České republiky (MPSV) a Sociologický ústav Akademie věd České republiky v roce 2003 vypracovaly výzkum na téma *Podpora využívání rodičovské dovolené muži*. V tomto výzkumu se objasňují mnohé náležitosti, které k tomuto tématu patří. Zajímavý je postoj k otcovské dovolené v jiných zemích (Švédsko, Austrálie, Kanada apod.) a jaké faktory otce ovlivňují. Tyto faktory vyplývají z několika výzkumů, které byly provedeny v poslední době:

1. *Sociodemografické faktory*: zda je otec sezdaný nebo ne.
2. *Fyzické faktory*: zda zdravotní stav matky je vyhovující k péči o dítě. Též je důležité, zda matka dítě kojí a jak dlouho. V případě, že matka nekojí, tak není překážkou, aby se muž staral o dítě.
3. *Ekonomické faktory*: finanční prostředky v rodině hrají důležitou roli při rozhodování, kdo zůstane doma s dítětem. Častěji se stává, že rodič, který má nižší plat pečuje o dítě. Tím rodina nepřichází o sociální úroveň. Celkově

⁷⁴ BADINTEROVÁ, E. *X Y. O mužské identitě*, s. 160-161.

⁷⁵ Srov. ČTK, iDNES.cz, *Otcovská dovolená zvyšuje porodnost*.

⁷⁶ ČTK, iDNES.cz, *Otcovská dovolená zvyšuje porodnost*.

sociální dávky v podobě příspěvku na rodičovské dovolené jsou nižší než průměrný plat, což vede k obtížím.

4. *Faktory spojené se zaměstnáváním pracovním prostředím:* vstřícnost zaměstnavatele a jeho podpora vede k větší chuti otce odejít na rodičovskou dovolenou. Někdy se otec obává reakce zaměstnavatele a kolegů na to, že z práce na nějaký čas odejde.
5. *Postoje vůči genderovým rolím:* postoj, který muž zaujímá k těmto rolím, zda je schopen se jim podrobit nebo vzepřít. Při druhé možnosti mu nedělá problém být s dítětem doma.
6. *Vztahové faktory a podpora okolí:* souvisí to i s tím, jak muž vnímá předchozí bod. V případě, že muž zná někoho, kdo z mužů na otcovské dovolené je, tak si připouští možnost, že by na otcovskou dovolenou šel. Muž, který na otcovské dovolené už je, tak novému tatínkovi může poskytnout oporu a potřebné informace. Důležitá je podpora manželky, rodiny a přátel. Obavy z reakcí okolí můžou být stresující.⁷⁷

V České republice otcům, dle *Zákoníku práce č. 262/2006 Sb.*⁷⁸ a přílohy *Nářízení vlády č. 590/2006 Sb., kterým se stanoví okruh a rozsah jiných důležitých osobních překážek v práci*,⁷⁹ umožňuje muži vzít si pracovní volno na nezbytně nutnou dobu, když se jim narodí potomek.⁸⁰ O otcovské dovolené se diskutuje v parlamentu, ale rozhodnutí se stále odkládají. Vládní strany sice nabízejí možnosti, které by otcům mohly prospět, ale rodinná politika v porovnání se západem zaostává. Otcové nejsou ze strany státu podporováni dostatečně a mnohdy se jejich potřeby přehlížejí, což by se mělo v dnešní *moderní* době změnit, dle mého názoru.⁸¹

⁷⁷ Srov. Sociologický ústav AV ČR, *Podpora využívání rodičovské dovolené muži*.

⁷⁸ *Zákoník práce č. 262/2006 Sb. Zákony pro lidi.cz.*

⁷⁹ *Nářízení vlády č. 590/2006 Sb., kterým se stanoví okruh a rozsah jiných důležitých osobních překážek v práci.*

⁸⁰ Srov. *Nářízení vlády č. 590/2006 Sb., kterým se stanoví okruh a rozsah jiných důležitých osobních překážek v práci.*

⁸¹ Srov. ČTK, *Česko myslí v rodinné politice málo na muže, chybí otcovská dovolená*

3 Identita mužství

O problematice mužské identity nebo též o pohlavní identitě, existuje několik teorií. Toto téma je poměrně nové. Začalo se o něm mluvit přibližně v 19. století.⁸² V následujících podkapitolách se zaměřím na dílčí části, které tvoří celkovou mužskou identitu. Jde o vývoj mužství, výchovu mužství a vnímání mužství společností.

3.1 Vývoj mužství

Obecně můžeme říci, že mužská identita vychází z raného vývoje chlapce. Děti se identifikují poprvé s tou osobou, která se o ně stará nejčastěji a to bez rozlišení, zda je to matka nebo otec. V naší kultuře identifikace probíhá nejčastěji s matkou.⁸³ V průběhu identifikace a působením dalších faktorů dochází k uskupení osobnosti člověka, která se vyvíjí následně v průběhu celého života. Jde o psychologický proces, kdy člověk přebírá od ostatních lidí názory, postoje, chování apod. Tyto znaky vstřebává a považuje je za své.⁸⁴ Vývoj k mužství bývá pro chlapce poměrně složitý, protože muži v jejich okolí se jich od nějaké chvíle začínají „stranit“. Je to dáno nevědomím mužů, kteří chlapce obklopují. Od narození jsou chlapci v péči svých matek, jak na mateřské dovolené, tak i v pozdějším věku. Matky jsou k dětem více otevřené, připravují chlapcům věci do školy a na kroužky, vaří oblíbená jídla a komunikují mnohem více než otcové. Otcové jsou naopak v práci, po příchodu domu jsou unavení, potřebují odpočinek a jsou uzavřenější. V chlapcích takový přístup od otce vzbuzuje osamělost, zmatenost, ostych až izolovanost.⁸⁵

Německý psycholog Erik Erikson, který se zabýval vývojem osobnosti a etapami lidského života uvádí, že „*získávání identity (společenské či psychologické) je nanejvýš složitý proces, který zahrnuje pozitivní vztah začleňování a negativní vztah odlučování. Člověk se vymezuje na základě podobnosti s jedněmi a odlišnosti od druhých. Tímto procesem prochází i pocit pohlavní identity.*“⁸⁶ Zároveň velkou roli hraje výchova, která se projeví v dospělosti a ukáže, jaký muž je. Jde o vývoj biologický, psychický, sociální

⁸² Srov. BADINTEROVÁ, E. *X Y. O mužské identitě*, s. 39.

⁸³ Srov. PONĚŠINSKÝ, J. *Fenomén ženství a mužství, Psychologie ženy a muže rozdílů a vztahy*, s. 62.

⁸⁴ Srov. CORNEAU, G. *Chybějící otec, chybný syn*, s. 21.

⁸⁵ Srov. BIDDULPH, S. *Mužství. Jak zvládat všechny mužské role*, s. 39.

⁸⁶ BADINTEROVÁ, E. *X Y. O mužské identitě*, s. 39.

a duchovní. Každá z těchto složek vytváří identitu dospělého muže.⁸⁷ „*Během výchovy se totiž dozvídá, co nesmí proto, že je chlapcem, co musí proto, že chlapcem je. Slyší a je mu připomínáno, že muži přece nepláčí, nežalují, že mají dělat to, co se od nich očekává – i když očekávané není vždy vysvětleno a zdůvodněno. Učí se chlapeckým rolím a touží být co nejrychleji dospělým, aby směl dělat to, co dospělí muži dělají.*“⁸⁸ Když je malý chlapec ve společnosti žen, tak ho společnost považuje za dítě a toleruje jeho chování, které v pozdějším věku je pro muže nepřipustné. Malý chlapec může projevat své emoce, plakat, tulit se k rodičům nebo ukázat, že se bojí. Během puberty nastává zlom, výkyvy chování, otažitost od žen v rodině, ztráta identity, která ho doprovázela do teď. Nastává odloučení, osamostatnění, hledání nové identity, zodpovědnost apod. Můžeme říci, že dnes se chlapci stávají muži mnohem snadněji. V době archaického člověka, chlapci museli projít rituály, aby se stali muži. Šlo o vykonání činnosti, která měla prokázat statečnost, odvahu, schopnost neumřít hladu nebo se bránit. Z chlapců se stávali muži zaslouženě.⁸⁹

3.1.1 Fáze vývoje mužů od narození po stáří

Australský psycholog a terapeut Steve Biddulph ve své knize *Výchova kluků* popisuje tři fáze, kterými chlapci procházejí na cestě k dospělosti. Tyto fáze vyplývají ze zkušeností rodičů, kteří mají syny a zároveň mají rodičům pomoci ve výchově.

1. *Od narození do šesti let – období něžnosti:* v období batolat jsou všechny děti stejné, bez rozdílu pohlaví. Rodiče novorozencům věnují svůj čas, protože se jim líbí, že po dlouhém těhotenství je miminko s nimi. Novorozenci jsou rozkošní, mají rádi mazlení, spánek, pozornost, šimrání atd.

Rodiče si zvykají na nové životní role. Otcové jsou na potomka pyšní, rádi si s ním hrají a dle studií jsou dokonce v průběhu hry temperamentnější. V zápalu hry potomka provokují, což přináší otcům nové zážitky. Naopak pokud jsou otcové unavení, tak jejich hra je klidná, což je spíš styl žen. Otcové jsou schopni potomkovi poskytnout vše potřebné k životu a to ve stejné kvalitě jako matky (péči apod.). Jedinou nemožnou věcí je kojení.

⁸⁷ Srov. BRTNÍKOVÁ, M. *Muž a jeho svět*, s. 35.

⁸⁸ Tamtéž, s. 36.

⁸⁹ Srov. SCHWANITZ, D. *Muži – Výzkum živočišného druhu*, s. 65-66.

V pozdějším věku, když si chlapci hrají sami, tak se začínají projevovat pohlavní rozdíly. Chlapci pro svoji hru potřebují více prostoru, více se pohybují, jsou zvědavější, někdy se pouštějí do nebezpečných manipulací s hračkami apod. Je prokazatelné, že dospělí s chlapci zacházejí mnohem strozeji než s děvčaty, jsou na chlapce přísnější nebo je méně utěšují. V tomto věku je pro chlapce velmi důležitá pozornost od otce. Dítě začíná chápat, že otec může být hodný, chápavý, šikovný, vynalézavý a především milující. Chlapci se v milující rodině, která projevuje lásku a emoce, rozvíjí velmi dobře. Mají možnost se učit komunikaci, rozvíjet inteligenci, získávat jistoty a interakci.⁹⁰

2. *Od šesti let do třinácti – chlapec se učí být mužem:* v tomto věku se u chlapců objevuje touha po poznání hrdinů a vzorů, dokazuje to potřeba se s nimi ztotožňovat a napodobovat je. Období kostýmu, mečů, pláštů, zbraní, nadpřirozených schopností, válčení apod. rozvíjí dětskou představivost a je prospěšné. V tomto období se syn „zavěsí“ na otce nebo na muže, který mu otce nahrazuje. Chce být neustále s otcem, těší se na příchod otce z práce, chce si s otcem hrát, upozorňuje na sebe, a když se mu nedostává potřebné pozornosti, tak zlobí a je agresivní. Syn přebírá nevědomě i vědomě od otce jeho postoje, názory a chování. Chce být otcí podobný. Ostatní muži z rodiny (strýcové, dědečkové) máji u chlapce též úspěch, ale otec je nejlepší.

Na základní škole se chlapci setkávají se spolužáky, kteří je ovlivňují, učí novým vyjadřováním, novým způsobům chování, vymýšlí spolu nové nápady apod. Doma se synové chovají k otcům trochu jinak a zkouší, jak otcové budou reagovat na změny.⁹¹

3. *Od čtrnácti let dál – chlapec se mění v muže:* v těle chlapců nastávají změny, které jsou ovlivněny zvýšenou hladinou testosteronu. V období okolo čtrnácti let je jeho hladina v těle mnohokrát vyšší než předtím. V těle se odehrávají změny, které chlapci nemohou ovlivnit. Dochází častěji k náladovosti, hádkám a vnitřnímu neklidu. Rozpory s rodiči, problémy ve škole nebo záškoláctví jsou na denním pořádku. Chlapcům už nestačí být doma s rodiči, hrát si nebo si povídat s otcem. Chtějí nové zážitky, zábavu, poznávání nebezpečných věcí,

⁹⁰ Srov. BIDDULPH, S. *Výchova kluků*, s. 11-14.

⁹¹ Srov. tamtéž, s. 15-17.

experimentování (kouření, drogy), adrenalin apod. Touží po svobodě, chtějí se osamostatnit a k tomu potřebují dospělé, ale ne rodiče. I když rodiče mají pravdu, tak synové dělají vše obráceně a to jen z principu, že to řekli rodiče.

K tomu, aby se chlapec stal mužem, je zapotřebí člověk, který ho k tomu dovede. Někdy se takovému člověku říká „mentor“. Pod tímto pojmem si představíme dospělého člověka, který pro chlapce má pochopení, má u něj autoritu, není tak přísný jako rodiče, ale zároveň stejně jako rodiče má zájem na chlapcovo blaho. Mentor může být učitelem, trenérem nebo někým z rodiny. Je to někdo, s kým má chlapec dobrý vztah a může se mu svěřit. Kromě mentora chlapec stále potřebuje podporu rodiny, bezvýhradnou lásku otce a někdy pochopení pro to, co dělá.⁹²

Česká lékařka Marta Brtníková ve své knize *Muž a jeho svět* popisuje též fáze vývoje mužů. Jedná se o fáze zralosti dospělých mužů, které navazují na fáze výše uvedené po tom, co chlapci dojdou k dospělosti. Fáze autorky odpovídají fázím vývojové psychologie člověka, které stanovil český psycholog Josef Langmeier.

1. *Mladá zralost*: časná dospělost, jedná se o přechod od adolescence k plné dospělosti a věk je stanoven na 20 – 25 let.⁹³ Dospívající muži se stávají méně závislí na rodičích, rodině, osamostatňují se, dokončují studium a hledají práci. Mnohdy se od rodičů odstěhují, najdou si podnájem a bydlí s kamarády nebo s přítelkyní. Musejí sami hospodařit s penězi, starat se o sebe a domácnost (vařit, prát, uklízet, nakupovat, být sami v době nemoci apod.), mají možnost navazovat nové vztahy ve škole nebo na pracovišti, vypořádat se s povinnostmi a časem přemýšlí o založení vlastní rodiny.⁹⁴
2. *Střední zralost*: střední dospělost, člověk je plný energie a v relativní stabilitě, věk je stanoven přibližně do 45 let.⁹⁵ V tomto věku muži pracují na profesní kariéře, mají okruh svých stálých přátel, zakládají rodiny, jsou plní sil, duševní pohody, uvědomují si své postavení ve společnosti, mají cíle, hodnotí svůj

⁹² Srov. BIDDULPH, S. *Výchova kluků*, s. 11-30.

⁹³ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 161.

⁹⁴ Srov. BRTNÍKOVÁ, M. *Muž a jeho svět*, s. 39.

⁹⁵ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 161.

dosavadní život, jsou připravení rozhodovat o sobě, dětech a být zodpovědnými za svůj život.⁹⁶

Zároveň se v tomto věku projevuje jejich nejrozšířenější vlastnost, na které se shoduje mnoho žen, což je ješitnost. Ješitnost se u mužů nejvýrazněji projevuje mezi střední a pozdní zralostí, okolo padesátého roku života. Muži jsou v tomto věku rádi obdivováni mladšími ženami, líbí se jim chvála a obdiv z jejich stran. Mluví se o *druhé míze*. Muž se cítí mladý, přijímá lichotky, sám zkouší ženě zalichotit a vzpomíná na dobu, kdy byl svobodný a bezdětný. Někdy se mu takové chování zalíbí natolik, že se po dlouhých letech s manželkou rozvede a najde si mladší partnerku.⁹⁷

3. *Pozdní zralost*: pozdní dospělost, člověk ztrácí energii a síly, začíná stárnout, věk je stanoven na 60 – 65 let. Po pozdní dospělosti člověka čeká fáze stáří.⁹⁸ „Muž, který uměl všechna období plně prožívat ví, že i zbytek života může být bohatý, dokreslený vzpomínkami i možnostmi vidět výsledky své práce, svého života, svých nadějí i svých snů. Muž se vyvíjel, poznával sám sebe a tím poznával a přetvářel i okolní svět.“⁹⁹ Síly postupně ubývají, životních zkušeností je dostatek, děti již opustily společné bydlení, někdo má vnoučata, dochází k přehodnocení hodnot, vzpomínky na mládí jsou časté, člověk se připravuje na možnou smrt.¹⁰⁰

Život je mnohem komplikovanější, každý má individuální vývoj a nelze všechny zařadit do stejných fází vývoje. Muži často nemají potřebu sdělovat ostatním, co cítí nebo si myslí. Jejich vnitřní svět patří jenom jim. Dle slov Józefa Augustýna: „*Otec ukazuje svému dítěti svět a pomáhá mu otevírat se vůči němu; doprovází ho svým silným ramenem při jeho dobývání. Dítě tak může „bojovat“ o své místo ve světě – a to čím dál samostatněji. Otec vyvádí dítě do teplého, útulného domácího krbu v širý a neznámý, avšak fascinující svět, který ho přetahuje svým tajemstvím, ale zároveň v něm budí obavy. Vykročení do světa je totiž vždy – také pro dítě – spojeno s rizikem a ohraničením.*“¹⁰¹

⁹⁶ Srov. BRTNÍKOVÁ, M. *Muž a jeho svět*, s. 39.

⁹⁷ Srov. tamtéž, s. 40.

⁹⁸ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 161.

⁹⁹ BRTNÍKOVÁ, M. *Muž a jeho svět*, s. 39.

¹⁰⁰ Srov. tamtéž, M. *Muž a jeho svět*, s. 39.

¹⁰¹ AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*, s., 74.

3.1.2 Kroky mužství a pravdy v dospělosti

Steve Biddulph ve své knize *Mužství* uvádí sedm „kroků“, které mají mužům dopomoci k jejich rozvoji a vylepšení života. Zároveň upozorňuje, že tyto „kroky“ jsou zásadní pro každého muže a můžou způsobit nepříjemné pocity při jejich čtení a uvědomení si. Mají přimět k zamýšlení se a pomoci k naplnění mužství.¹⁰² „Kroky“ jsou následující:

1. *Urovnání vztahu s otcem*: vzájemný vztah mezi synem a jeho otcem by měl být jasný a vyřešený. Syn svému otci má rozumět a odpustit mu vše, co mu zaslívá. Jinak si syn otce nebude vážit a bude ho tento problém doprovázet celý život. Doporučuje se, aby si o tom syn s otcem promluvil.
2. *Odhalení posvátnosti sexuality*: muž si má uvědomit hodnoty k ženám a nevidět v nich jen sexuální uspokojení. Svou energii se muž musí naučit ovládat a potom bude moci navázat důstojný a vážný vztah se ženou.
3. *Přístup k partnerce jako rovnocenné bytosti*: muž si má osvojit přístup k ženě, jako k rovnocenné partnerce, i když jsou ženy trochu jiné než muži. Jde především o to, že si muž má partnerky a budoucí manželky vážit, stejně tak i sám sebe. Moderní muž by měl projevovat city navenek, mluvit o tom, co ho trápí, svěřovat se ženě a zároveň jí naslouchat a reagovat na podněty.
4. *Aktivní péče o děti*: přenechávání celé péče a starosti o děti nemůže být jen na partnerce. Žena nemůže dětem poskytnout vše, i kdyby se snažila sebevíce. Těž děti potřebují přítomnost otce, jak dcery, tak i synové. Synové potřebují otce pro získání faktorů sebedůvěry, přátelství, otevřenosti.
5. *Navázání skutečného přátelství s muži*: muži potřebují podporu od stejného pohlaví, aby se mohli vypořádat s vlastní identitou mužství. Přátelství s dětmi během jejich dospívání pomůže udržet vaše pozitivní vztahy a zároveň jim zůstanete na blízku. Budou ve vás cítit oporu a kamaráda. Těž každý člověk potřebuje přítele, který mu pomůže v těžkých chvílích nebo s ním bude sdílet radost.
6. *Volba práce, která vás bude těšit*: při hledání práce by muž neměl koukat jen na finanční ohodnocení, ale i na to, že by ho daná práce měla naplňovat a bavit. Bez těchto faktorů bude jinak vyčerpaný a nešťastný. Nenechat se pohlit

¹⁰² Stov. BIDDULPH, S. *Mužství. Jak zvládat všechny mužské role*, s. 21, 23.

konzumní společností a jejími záměry nahradit každého zaměstnance, když nebude chtít podlehnout jejich záměrům.

7. *Osvobození divého muže ve vás*: vnitřní harmonie každého muže je specificky mužská. Její kořeny jsou obsaženy v přírodě, kde muž může relaxovat a jeho odměnou s postupem času bude pocit rovnováhy, síly, bezpečí a pochopení. Čas na vytvoření vlastního vnitřního světa přinese zmíněné osvobození.¹⁰³

Stejný autor ve své knize *O mužství* uvádí i pět pravd o mužství, které jsou dle jeho slov opakem dnešní konzumní společnosti. Tyto pravdy mají mužům ukázat realitu, pomíjivost a uvědomění si smyslu života. Když si muž níže uvedené pravdy připustí a přijme, tak již nebude *věčným dítětem*. Pravdy jsou následující:

1. *Jednou zemřeš*: smrt neodmyslitelně patří k životu. Neumíme přesně říci, zda existuje život po životu a co s námi bude po smrti. Zároveň nevíme, zda je život cestou k Bohu nebo je cílem dosažení nirvány. Jediné, čím si můžeme být jisti je, že můžeme umřít kdykoli a podle toho bychom měli naplňovat svůj život smyslem. Život je dar, musíme si ho vážit, ne hazardovat s ním a přijmout za život zodpovědnost. Otcové jsou zodpovědní nejen za sebe, ale i za své děti.

2. *Život je tvrdý*: v rodině a médiích se stále opakuje, jak všechno můžeme zvládnout, žít v *pohodě, klidu a bezstarostně*. Dokonce se nám prostřednictvím reklam dostávají rady, návody a povzbuzující slogany, kterým „nemůžeme“ odolat. Starosti začínají, když se ideál života nenaplnuje dle příslibených očekávání. Nemoc nebo úraz dotyčného, jeho dítěte, manželky nebo někoho z rodiny vedou muže k tvrdé realitě. Proud emocí, se kterými se musí vypořádat je obrovský. Vzhledem k tomu, že muži jsou uzavření, tak to může vést k vážným psychickým stavům a duševní nepohodě. Spolehnout se na spravedlnost života je též obtížné, ani Bůh ji nemůže zaručit. Zklamání, nespravedlnost, zoufalství, utrpení atd. k životu patří. Na rozdíl od dospělých dítě své pocity a emoce prožívá. Dospělý je pohlčen momentálním děním.

3 – 4. *Nejsi tak důležitý, ve tvém životě nejde jen o tebe*: pud sebezáchovy a přesvědčení, že jsme korunou stvoření s rozumem nám brání v pochopení, že nejsme důležití a ani nejsme středem vesmíru. Muži musí dojít k závěru, že jejich *chlapecké představy* o úžasnosti a uspokojení vlastních potřeb,

¹⁰³ Srov. BIDDULPH, S. *Mužství. Jak zvládat všechny mužské role*, s. 21-23.

nejsou příliš podstatné. Mnohem víc záleží na vztazích v rodinách, zdraví, péči, přátelství, pomoci atd. Peníze ani svoboda života nám nemůžou zaručit spokojenost a štěstí, ale když budeme konat dobro ostatním, tak budeme odměněni.

5. *Konečný výsledek nemáš ve svých rukou*: předchozí pravdy jsou v životě mnoha mužů velmi významné. Někteří muži potřebují mít kontrolu nad tím, co se okolo nich děje. Chtějí změny k lepšímu ve svém soukromí i ve světě.¹⁰⁴

Jedna z věcí, kterou by ženy mohly udělat pro muže, je naslouchat a respektovat jejich odlišnost. Když muž nemluví, tak to tak má být. Není správně ho vybízet ke komunikaci nebo mu pokládat otázky o jeho existenci nebo smyslu života. Muže to může vést k rychlejšímu uvědomění si pravd.¹⁰⁵

3.2 Výchova mužství

O tom, jací jsou muži, je těžké najít správnou definici, ale vše záleží na jejich výchově. Jsou případy, ve kterých má výchova chlapce ze strany žen v jeho okolí až razantní vliv. Dochází k tomu, že chlapec přebírá od žen v okolí jejich typicky ženské vlastnosti. Líbí se jim, když jsou hýčkáni, milováni, když nemusejí zařizovat věci v domácnosti, ženě a jejím názorům se podřizují a můžeme říct, že jsou pohodoví, poddajní nebo „tulpasové“. U některých žen takové chování vzbuzuje nepochopení, odsouzení nebo nezájem, ale jiným ženám takoví muži vyhovují. Samy chtějí rozhodovat o sobě a partnerovi.¹⁰⁶ Problém však nastává, když tyto ženy začínají chápat, že jsou v domácnosti jedinými dospělými, v případě, že mají děti, tak je situace pro ženu mnohem těžší. Partner jim neposkytuje potřebnou oporu, pochopení, není iniciativní, z neustálého zařizování potřebných záležitostí jsou unaveny a ve stresu. Dle slov mužů o nešťastných partnerkách vědí a ví, že k udržení a rozvoji vztahu nevěnují potřebný čas a pozornost. Muži okolo třiceti až čtyřiceti let jsou po nějaké době schopni o své situaci uvažovat nahlas a svěřit se. Uvědomují si, že se něco děje a že je něco špatně, ale

¹⁰⁴ Srov. BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 135-144.

¹⁰⁵ Srov. SCHWANITZ, D. *Muži – Výzkum živočišného druhu*, s. 180.

¹⁰⁶ Srov. BRTNÍKOVÁ, M. *Muž a jeho svět*, s. 37.

nevědí, jak se to mohlo stát.¹⁰⁷ Tyto narušené vztahy mohou vést k rozvodu a přetahování o děti. „Ale chce-li muž žít ve šťastném manželství, musí umět vyslovit svůj názor, debatovat, vyhnout se všem hysterickým projevům a dovést spor, až ke konečnému řešení.“¹⁰⁸

Opakem mužů, kteří se „podřizují“ jsou muži, kteří rádi vládnou. „Svůj vzor našli ve svém otci, dědečkovi nebo ve své vládnoucí matce, byla-li v rodině vedoucím činitelem. Takový muž je sebevědomý, umí rozhodovat, brání se citovým projevům, které často násilně potlačuje v přesvědčení, že tvrdost v jednání je pravou vizitkou opravdového muže. Umí však nejen rozkazy dávat, ale je i přijímat. Touhu vládnout uplatňují v zaměstnání a není-li to možné, chtějí vládnout alespoň ve své rodině.“¹⁰⁹

Vzory muži mají již od dětství, nejčastěji jsou jim předávány lidmi v jejich okolí, médií nebo literaturou. „Muž se cítí dobře, když je okolím vyzván k hrdinským činům, je přitahován technikou; v dětství se identifikuje s pohádkovými postavami Honzů, kteří se vydají do světa, fascinuje je ho onen vývojový skok od zhýčkaného sezení za pecí k osamostatnění, hrdinství a imponování slávou, atraktivitou či bohatstvím. Později jej přitahují dobrodružné knihy či novodobé mýty vesmírných letů a bojů.“¹¹⁰ V dospělosti se muži chovají podobně, jako v dětství. Též mají své vzory a inspirují se jimi. Kupují si silná auta, velké televizory, inteligentní mobilní telefony, na pracovišti soutěží s kolegy, lichotí ženám apod.¹¹¹ Chybí ovšem vzory, které by mohly muže obohatit vnitřně. Dětským vzorem mohl být otec nebo dědeček, ale dnes když má muž děti, tak se jeho vzory změnily (rozvedly se s manželkou) nebo zemřely. Muži nemají pozitivní vzory, které by jim poradily, jak zvládat rodinné i pracovní záležitosti. Být lepšími muži nebo otci.¹¹²

3.2.1 Dokazování mužství

Společnost bere za samozřejmé, že fráze „Bud' muž“ znamená být pracovitým, odvážným, silným atd. Mužství vrozené není a zároveň se musí dokazovat činy a skutky. Ženy naopak mají ženství vrozené a očekává se od nich podřízenost, což je

¹⁰⁷ Srov. BIDDULPH, S. *Mužství. Jak zvládat všechny mužské role*, s. 69-70.

¹⁰⁸ BIDDULPH, S. *Knihy o mužství*, s. 66.

¹⁰⁹ BRTNÍKOVÁ, M. *Muž a jeho svět*, s. 37-38.

¹¹⁰ PONĚŠINSKÝ, J. *Fenomén ženství a mužství, Psychologie ženy a muže rozdílů a vztahy*, s. 33.

¹¹¹ Srov. tamtéž, s. 63.

¹¹² Srov. *Fenomén 21. století: Vyčerpání otcové*, s. 25.

stereotyp, který pořád přetrvává.¹¹³ Jak jsem uváděla výše, tak chlapci k vytvoření identity potřebují starší chlapce nebo muže (otce, dědečka, strýce), ale s těmi se neseťkávají často. Většinou se setkávají při hře s chlapci stejného věku, což v nich vzbuzuje potřebu soutěžení, agresivitu a dokazování své mužnosti. Chlapci potřebují přítomnost starších chlapců, kteří by je učili novým věcem, vedli životem nebo vysvětlovali zákonitosti života.¹¹⁴ Na některých školách naopak chlapce z prvního a druhého stupně ve školách rozdělují. Jde o prevenci, aby nevznikaly konflikty. Kvůli takovému rozdělování dochází často k nepřátelství, až šikaně. Chlapci u kterých jsou problémy doma, rádi jiné šikanují, protože je to někdy jediná možnost, jak na sebe můžou upoutat pozornost a projevit se. Šikanovaní se naopak snaží předcházet konfliktům, schovávají se, pracují na vlastním těle (posilují), chtějí působit odvážně a sebejistě.¹¹⁵

3.2.2 Očekávání společnosti

V předchozí podkapitole o Dokazování mužství se odvíjí to, jak vnímá společnost muže a mužství. Již bylo uvedeno, že ženy se rodí s ženskými vlastnostmi. Muži se však musí s postupem času muži teprve stát.¹¹⁶ Když jde o to, jak se muži chovají a jaká očekávání a představy má společnost, tak musíme brát v potaz, kdo vlastně muže hodnotí. Nejčastěji jsou to právě ženy, které jsou nespokojeny s muži a rády hledají nedostatky. Chybou je, že ženy hodnotí muže dle svých hodnot, norem, představ, věku a roli hraje i jejich celkový pohled na svět. Neberou ohled na odlišnost mužů a jejich potřeby.¹¹⁷ Hodnocení též probíhá pod vlivem stereotypu a genderových rolí, kterými se budu zabývat ve třetí kapitole.

4 Role otce z pohledu věd

Vědní disciplíny rozlišují muže a ženu, zároveň vidí jinak otce a matku, podle různých kritérií. Právě rodiče mají největší vliv na své děti od početí až do dospělosti. V následujících podkapitolách se zaměřím na čtyři vědní disciplíny, které považují za

¹¹³ Srov. BADINTEROVÁ, E. *XY. O mužské identitě*, s. 39.

¹¹⁴ Srov. BIDDULPH, S. *Mužství. Jak zvládat všechny mužské role*, s. 21, 23.

¹¹⁵ Srov. BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 201-203.

¹¹⁶ Srov. SCHWANITZ, D. *Muži – Výzkum živočišného druhu*, s. 65.

¹¹⁷ Srov. tamtéž, s. 23.

nejdůležitější. První podkapitolou bude biologický pohled na otce a to, jak geny ovlivňují potomka. Druhá podkapitola se bude zabývat psychickým pohledem na otce, jaké on má psychické potřeby a jaké potřeby má dítě. Též stručně poukážu, jaké komplexy se nejčastěji vyskytují mezi rodiči a dětmi. Ve třetí podkapitole se budu věnovat etickému pohledu na otce, zejména na to, jakým hodnotám, normám apod. by otec své dítě měl naučit a vysvětlit. Ve čtvrté podkapitole porovnáám genderové role a stručně popíší antropologický pohled na otce.

4.1 Biologický pohled na otce

Zrození člověka začíná po oplodnění ženského vajíčka, mužskou spermií. „*Pokud jsou oba partneři zdraví, dochází k oplodnění ženy v období její ovulace při nechráněném pohlavním styku, kdy po ejakulaci spermatu do poševního otvoru ženy pronikne mužská pohlavní buňka spermie do ženské pohlavní buňky vajíčka (ovum).*“¹¹⁸ Následně oplozené vajíčko přijme od obou rodičů genetickou informaci, která je od otce a matky rovným dílem. Jde o tzv. genetickou výbavu, kterou si dítě ponese celý život.¹¹⁹ Rodiče mají o pohlaví nenarozeného dítěte své představy a pořád se diskutuje o tom, zda se nedá v průběhu těhotenství změnit. Každý člověk má 23. páru chromozomů, ženy XX a muži XY. Po oplodnění vajíčka vzniká kombinace chromozomů, která určuje pohlaví dítěte.¹²⁰ V teoretické rovině je prozatím jisté, že muži jsou určovatelem pohlaví dítěte. Předávají chromozom Y, ženy mají všechna vajíčka stejná s chromozomem X. Proces oplodnění, určování pohlaví i vývin dítěte je pořád velmi složitý až tajemný. Primárně je pro rodiče a lékaře nejdůležitější zdraví dítěte. Ani nejmodernější lékařská péče nebo technologie nemůžou přesně stanovit dobu oplodnění nebo zaručit úplné zdraví dítěte. Víme jen, že průběh těhotenství trvá přibližně devět měsíců. Po narození se dítě stále potýká s rizikem nesprávného vývinu, onemocnění apod.¹²¹ V případě, že dítě není vyvinuté správně, nemá ideální geny nebo má komplikace se zdravím, lékař může předurčit jeho dědičný osud.¹²² Ale vždy zůstává možnost pracovat na zlepšení svého

¹¹⁸ Průběh oplodnění. *Ženská neplodnost.*

¹¹⁹ Srov. BRTNÍKOVÁ, M. *Muž a jeho svět*, s. 17-18.

¹²⁰ Srov. BADINTEROVÁ, E. *XY. O mužské identitě*, s. 43.

¹²¹ Srov. BRTNÍKOVÁ, M. *Muž a jeho svět*, s. 17.

¹²² Srov. NOVÁK, T. *O otcovské roli*, s. 56.

života i navzdory genům. Člověku můžou ke zlepšení podmínek pomoci lidé v jeho okolí.¹²³

Dlouhá století se říkalo, že mateřství je jisté, ale otcovství ne. Otcové neměli příležitost zjistit, zda jsou opravdu otcem dítěte a mnohdy byli klamáni. Od minulého století muži mají možnost jít na otcovské testy, kde se prokáže, zda je dítě jejich. Při kladném výsledku muž se stává biologickým zploditelem, ale k tomu, aby se stál opravdovým otcem, musí přijmout svojí roli i sociálně.¹²⁴ Jedná se o pomoc synovi v procesu získání mužské identity a odvrácení od identity ženské, která je na začátku primární.¹²⁵ Jak již bylo zmíněno, chlapci potřebují k získání mužské identity otce nebo jiného muže, který otce nahradí. V případě, že biologický otec svojí roli sociálně nezvládá nebo odmítá, tak nahrazuje jiný muž (nevlastní otec dítěte, strýc, děda apod.).¹²⁶

4.2 Psychologický pohled na otce

Pro každého otce by mělo být samozřejmostí věnovat svému dítěti péči a čas. Bude to významné ne jen pro otce, ale i pro dítě. Otcové, kteří se podílejí aktivně na péči o děti, jsou šťastnější, lépe chápou smysl života a cítí se potřební.¹²⁷ Český psycholog Eduard Bakalář ve své knize *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*¹²⁸ uvádí dvanáct potřeb, které potřebuje dítě ke svému plnohodnotnému životu. Zejména otcové, by svým dětem měli poskytnout následující potřeby:

1. *Potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších smyslových podnětů:* pomocí stimulace a motivace.
2. *Potřeba poznávání:* na základě zkušeností, které dítě získává při hraní s hračkami, prostřednictvím pohádek se rozvíjí fantazie, dále při setkání s vrstevníky, při sportu apod.

¹²³ Srov. KINDLON, D., THOMPSON, M., *Kainová výchova*, s. 34.

¹²⁴ Srov. DUDOVÁ, R. Rozporuplné diskursy otcovství. *Gender, rovné příležitosti, výzkum. Feminismus v praxi*, s. 8.

¹²⁵ Srov. BADINTEROVÁ, E. *XY. O mužské identitě*, s. 71.

¹²⁶ Srov. DUDOVÁ, R. Rozporuplné diskursy otcovství. *Gender, rovné příležitosti, výzkum. Feminismus v praxi*, s. 8.

¹²⁷ Srov. AUGUSTYN, J. *Být otcem*, s. 40.

¹²⁸ Srov. BAKALÁŘ, E. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*, s 15-17.

3. *Potřeba prvotních citových a sociálních vtaů:* nejdřívě při vztahu k rodičům, rodině, kamarádům, učitelům nebo trenérům. Dítě získává od těchto lidí zpětnou reflexi na své chování, postoje a city. Na otce a syna působí pozitivně společně strávený čas, volnočasové aktivity, hry a fyzický kontakt. V případě, že otec se věnuje svému dítěti, dítě vykazuje na něj citovou vazbu již v osmnácti měsících.¹²⁹ „*Otec usnadňuje odpoutávání z tělesné vazby na matku. Dítě, které si vytvoří bezpečný vztah k oběma rodičům, získá určitou výhodu:*
- *Naučí se diferencovat různé varianty vztahu a profitovat z jejich rozdílnost.*“¹³⁰ Děti začínají rozeznávat, jak se chovají lidé v jejich okolí. Hodnotí, zda se chovají dobře nebo špatně. Pokud dítě má zkušenosti ze vztahu s matkou, tak je i jejich modelem a jiné změny jsou pro ně těžko zvládnutelné.¹³¹
 - „*Mají možnost získat větší pocit jistoty a bezpečí na základě vícečetné citové vazby. Děti, které mají uspokojivý citový vztah s oběma rodiči, bývají jistější, samostatnější a chovají se zralejším způsobem.*“¹³² Pro chlapce je vícečetná citová vazba velmi důležitá a přispívá k jejich mužské identitě. Učí se projevovat sebe sama, přijímat pochvaly, sympatie nebo nesouhlas.
4. *Potřeba jistoty ve vztazích:* důvěra, která by měla doprovázet každý vztah. Též pocit bezpečí, možnost být ve vztahu otevřený a rozpoznat, zda někdo lže. Otec by měl budovat důvěrný vztah. V dospívání syn potřebuje mít dobrý vztah s otcem, aby měl jistotu, že mu otec poskytne podporu a rady.¹³³
5. *Potřeba určité stálosti:* pocit bezpečí, teplo domova, disciplína, znalost práv a povinností, důvěrný vztah s rodiči. Pro chlapce je podstatné uvědomění si vlastní síly a ovládnání agrese, k tomu jim pomáhá opora v otci, možnost s ním komunikovat a jeho stálost.¹³⁴
6. *Potřeba kontaktu v jeho různých podobách:*
- a) *při styku s vrstevníky:* kamarádství, přátelství, volnočasové aktivity,

¹²⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství a dospívání*. s. 154-155.

¹³⁰ Tamtéž, s. 154-155.

¹³¹ Srov. tamtéž, s. 155.

¹³² Tamtéž, s. 155.

¹³³ Srov. AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*, s. 66-67.

¹³⁴ Srov. AUGUSTYN, J. *Být otcem*, s. 146.

- b) *při setkání s malými dětmi i s dětmi odrostlejšími*: možnost být s mladším dítětem a postarat se o něj, se staršími si popovídat, zahrát si hry,
- c) *při soužití s jinými dospělými i s generací prarodičů*: vidět, jak se jiní dospělí k sobě chovají, jaké povinnosti mají a jaké práce v domácnosti vykonávají, u prarodičů se dítě učí úctě ke stáří a moudrosti.¹³⁵
7. „*Potřeba modelů vhodného, slušného řešení mezilidských konfliktů, potřeba mužského a ženského vzoru a zkušenosti rodinného života.*“¹³⁶
8. *Potřeba identity*:
- a) *nezbytnost vědět kdo jsem*: jaký jsem, kým bych měl být, jak bych měl zacházet se svým mužstvím, komu jsem se narodil, proč jsem se narodil, chtěli mě, jací jsou mí rodiče, do jaké rodiny patřím.¹³⁷
- b) *nezbytnost prožitku někam patřit*: mít rodinu, citové pouto, domov, kde budu vždy vítaný nebo tradice, které dopomůžou k identitě.¹³⁸
9. *Potřeba samostatnosti*: kompetence od otce ke svobodě, možnosti se rozhodovat, dělat věci po svém, přijmout za sebe zodpovědnost. Otec by měl syna pozorovat s pochopením a vstřícností, i přes chyby, které se synovi stanou.¹³⁹
10. *Potřeba společenského uplatnění, sebevědomí*: schopnost pracovat, ukázat, že něco umím, že jsem hoden ocenění nebo obdivu. Tyto vlastnosti přechází k dítěti od otce. Pokud se dítě za svého otce nestydí, tak hrdě vypráví o práci otce. Stejně to platí i u otců, když jsou synové úspěšní, otcové jsou na ně hrdí a uznávají schopnosti synů.¹⁴⁰
11. *Potřeba otevřené budoucnosti*: možnost sami se rozhodnout s jakou hračkou si bude dítě hrát, kam půjde ven, s kým si bude kamarádit nebo jakou školu bude studovat. Všechny tyto faktory přispívají k životní perspektivě a dávají možnost mít plány a představy.¹⁴¹

¹³⁵ Srov. BAKALÁŘ, E. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*, s. 16.

¹³⁶ Tamtéž, s. 16.

¹³⁷ Srov. AUGUSTYN, J. *Být otcem*, s. 194. BAKALÁŘ, E. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*, s. 16.

¹³⁸ Srov. AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*, s. 22., BAKALÁŘ, E. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*, s. 16.

¹³⁹ Srov. BAKALÁŘ, E. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*, s. 17.

¹⁴⁰ Srov. AUGUSTYN, J. *Být otcem*, s. 206.

¹⁴¹ Srov. BAKALÁŘ, E. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*, s. 17.

12. *Potřeba spravedlnosti*: hodnocené dítěte by mělo poznat spravedlnost. Zároveň by mělo umět rozeznat dobro a zlo, aby mohlo spravedlivě reagovat na podněty ostatních lidí. V rodinách s více potomky nastává často situace, že rodiče jsou nakloněny více jednomu z dětí – mladšímu a starší dítě to nese velmi špatně. Cítí nespravedlnost a mezi sourozenci nastává boj o pozornost rodičů. Otec v této chvíli může využít situace a k staršímu dítěti navázat hlubší přátelský vztah.¹⁴²

4.2.1 Komplexy mezi dětmi a rodiči

Komplex v psychologii chápeme jako souhrnný celek pocitů, postojů nebo vzpomínek.¹⁴³ Pojem zavedli psychiatři a měl označovat představy a reakce na názvy komplexů.¹⁴⁴ Komplexy mohou být pozitivní i negativní, zabýval se jimi lékař-neurolog, psycholog Sigmund Freud v psychoanalýze nebo C. Gustav Jung v hlubinné psychologii. Každý člověk má komplexy vůči svým rodičům bez rozdílů z jaké rodiny pochází, ovlivňují jeho identitu, partnerský život a následně vztahy k vlastním dětem.¹⁴⁵ Jedná se o interakci člověka se vztahovou osobou, dochází v dětství i průběhu celého života.¹⁴⁶

4.2.1.1 Oidipův komplex

Ve svých spisech z roku 1910 S. Freud popsal *Oidipův komplex*, jenž prožívají chlapci a dívky ve vývojovém období falického stádia, ve věku mezi 3. a 5. rokem.¹⁴⁷ Komplex se projevuje zvýšenou láskou k rodiči opačného pohlaví a erotické náklonnosti. K rodiči stejného pohlaví dítě pociťuje nenávisť a žárlivost, v dalším věku dochází k vytěsnění do nevědomí.¹⁴⁸ Psychoanalytičtí antropologové prokázali, že se tento komplex projevuje nezávisle na sobě v různých kulturách.¹⁴⁹

¹⁴² Srov. AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*, s. 24-25.

¹⁴³ Srov. Pojem komplex. *Abz slovník cizích slov*.

¹⁴⁴ Srov. LAPLANCHE, J., PONTALIS, J. B. *Psychoanalytický slovník*, s. 183.

¹⁴⁵ Srov. CORNEAU, G. *Chybějící otec, chybující syn*, s. 39.

¹⁴⁶ Srov. KAST, V. *Otcové – dcery, matky – synové*, s. 25.

¹⁴⁷ Srov. LAPLANCHE, J., PONTALIS, J. B. *Psychoanalytický slovník*, s. 277.

¹⁴⁸ Srov. NEU, J., *The Cambridge Companion to Freud*, s. 161.

¹⁴⁹ Srov. LAPLANCHE, J., PONTALIS, J. B. *Psychoanalytický slovník*, s. 278.

4.2.1.2 Elektřin komplex

Po popsání *Oidipova komplexu* S. Freudem se jeho spolupracovník C. G. Jung ve své *Eseji o výkladě psychoanalytické teorie* zaměřil na dívky. Synonymem mužského Oidipova komplexu je *Elektřin komplex*. Jedná o nenávisť dívek ke stejnému pohlaví (matce) a zvýšenou lásku k otci.¹⁵⁰

V pozdějším věku se u žen může projevit tzv. mužský protest. Ten vzniká u žen, které nechtějí být podřazeny mužům. Jsou nespokojeny s tím, že muži jsou jim nadřazeni, mají možnost volby partnera a sexuální svobodu.¹⁵¹

4.2.1.3 Otcovský komplex

Objevuje se v *Oidipovském komplexu*.¹⁵² „*Otcovský komplex je vlastně shrnutím všeho, co se přisuzuje otcovství, ať se jedná o dědečka, profesora, nebo staršího bratra. Komplexy nás nastavují na určitou „vlnovou délku“: například muž, který trpěl brutalitou svého otce, vidí u otce právě jen onu hrubost a také vnímá brutalitu, kterou vykonávají muži tohoto světa.*“¹⁵³

Švýcarská psycholožka Verena Kast ve své knize *Otcové – dcery, matky – synové* věnuje rodičovským komplexům. Mezi které patří mateřský komplex pozitivní nebo negativní a otcovský komplex pozitivní nebo negativní. Podle jejich slov pozitivní otcovský komplex se vyznačuje u chlapců už od dětství. Ti rádi o otci vypráví příběhy, zážitky, řeší „mužské“ záležitosti, jsou otevření a někdy se až chvástají. Mají vlastní svět s otcem a matka má jiný svět. Někdy to může působit patriarchálně. S otcem mají dobrý vztah, rozumějí si, v dospělosti jsou otci povahově podobní.¹⁵⁴

Negativní otcovský komplex se u chlapců projevuje duševním a vnitřním neklidem, zmateností až chaosem. Chlapcům chybí otec, který by jim poskytl „páteř“, vnitřní strukturu a pomohl by jim s vytvořením identity. Mají problém se stanovením cílů a jejich dosažením, neumějí rozeznat důležité věci od těch fádních a chybí jim jistota v sebe sama. Své nedostatky kompenzují svým vzhledem a chováním. Snaží se působit sebevědomě, aby je okolí obdivovalo, což jim přináší podporu. Svoji

¹⁵⁰ Srov. LAPLANCHE, J., PONTALIS, J. B. *Psychoanalytický slovník*, s. 8.

¹⁵¹ Srov. PLHÁKOVÁ, A. *Přehled dějin psychologie*, s. 67-68.

¹⁵² Srov. LAPLANCHE, J., PONTALIS, J. B. *Psychoanalytický slovník*, s. 293.

¹⁵³ CORNEAU, G. *Chybějící otec, chybující syn*, s. 40.

¹⁵⁴ Srov. KAST, V. *Otcové – dcery, matky – synové*, s. 93-95, 100.

zranitelnost a křehkost schovávají za svaly nebo pupík (alkoholici), jde o tzv. krunyř. Mají potřebu být milováni, touží po dotycích a porozumění. Následky křehké identity a absence otce si nesou celý život.¹⁵⁵

4.2.2. Syndrom zavrženého rodiče (SZR)

Autorem *Parental Alienation Syndrome* nebo v České republice zavedeného názvu *Syndrom zavrženého rodiče* je americký dětský psychiatr Richard A. Gardner, který ho popsal v 80. letech 20. století. Tento syndrom se vyskytuje v rodinách, kde se rodiče rozvádějí, přetahují se o opatrovnictví, péči, pozornost nebo náklonnost dítěte. Rizikovým faktorem je, že dítě z důvodu nízkého věku „nemá vlastní rozum“ a rodič nebo jeho okolí toho využije. Dítě se nechá ovlivnit, názor rodiče nebo postoje přijme za své, bez možnosti si informace ověřit a zhodnotit.¹⁵⁶ Ovšem americký psycholog Douglas Darnall s R. A. Gardnerem nesouhlasí. Dle jeho názoru se na SZR podílejí svým chováním oba rodiče a to již před rozvodem. Rodiče na chování dítěte velký vliv nemají, k vzájemně nenávisti a nelásce dopracovávají nevědomě a postupně.¹⁵⁷ Tímto syndromem se též zabývá česká psycholožka Laura Janáčková, která uvádí, že SZR trpí více muži. V České republice se tento syndrom vyskytuje až u padesátí procent otců po rozvodu. Ženy u soudu chtějí vyhrát opatrovnictví dítěte za každou cenu, zdůvodňují to tím, že dítě znají lépe, protože s ním byly na mateřské a rodičovské dovolené. Dítě si na ně zvyklo a otec je jako cizinec. Otcové odcizení od dítěte snášejí velmi špatně, mnohdy potřebují odbornou pomoc, aby nabrali druhý dech. Někdy se boje o dítě s jeho matkou vzdají a založí si jinou rodinu, kde jsou šťastnější a můžou být s dětmi, dle své libosti.¹⁵⁸ Někdy dítě v období adolescence vytýká rodiči, kterému nebylo svěřené do péče, že od rodiny odešel. Nemůže se smířit s tím, že bylo opuštěno, zavrženo, podvedeno nebo nahrazeno jiným dítětem v nové rodině rodiče. Vzhledem k tomu, že děti se u nás častěji svěřují do péče matkám, problém se týká především otců. Doba, kterou se otec nevěnuje svému dítěti, vnímá otec a syn odlišně, zejména v pojetí času. Otec pracuje, věnuje se povinnostem a čas běží. Dítě bez pozornosti od otce ho později odmítá, necítí se v přítomnosti „cizího“ člověka dobře nebo má pocit, že mu otec

¹⁵⁵ Srov. CORNEAU, G. *Chybějící otec, chybující syn*, s. 42-43.

¹⁵⁶ Srov. *Syndrom zavrženého rodiče. Kde jsi táto?*

¹⁵⁷ Srov. KOLUMPEKOVÁ, A. *Co je syndrom odcizeného rodiče? Český helsinský výbor.*

¹⁵⁸ Srov. HÁTLOVÁ, P., PRÁVO, *Syndromem odcizeného rodiče trpí více muži. Novinky.cz.*

nerozumí. Takové chování ze strany dítěte má následky i pro otce, který též nechápe, proč je dítětem odmítán, proč mu dítě nerozumí, i když třeba platí alimony nebo dítěti daruje dárky. Pouto se přerušuje a dochází k odcizení.¹⁵⁹ Jsou i případy, kdy dítě po rozvodu rodičů stále udržuje vřelý vztah k rodiči, se kterým nebydlí. Jde především o to, jaké vlivy působí na rodiče a děti, a jak je dítě psychicky vyspělé. Když dítě má krásné vzpomínky na otce a na aktivity s ním, tak i po rozvodu bude chtít otce vídat.¹⁶⁰

4.3 Etický pohled na otce

Otec z pohledu etiky je člověk, který svému dítěti předává své myšlenky, postoje k životu a vede ho ke smyslu života. Následně popíšu tři oblasti, které jsou významné pro otce a syna.

4.3.1 Otcovská autorita

V souvislosti s autoritou se v předešlých letech hovořilo o náboženství, hlavním představitelem autority byl Bůh a následně otec. Otec měl v rodině moc, byl přísný, a když to bylo nutné, tak zaslouženě trestal provinilce v rodině.¹⁶¹ Tresty vzbuzovaly v dětech respekt a strach, otec tím získával autoritu.¹⁶²

Během posledních let se význam autority zmodernizoval. Autorita vychází ze zavedených tradic, které obsahují pozitivní a negativní vlastnosti. Tyto a další vlastnosti tvoří celek a můžou být následující:¹⁶³ „*pořádkumilovnost, respekt k tradicím, spolehlivost, ochota podřídit se autoritě, strach z neznáma, netolerantní postoj k odlišnostem, stereotypní, černobílé myšlení, sklon k puritánství, tendence nepřiznat si a potlačit vlastní „nepuritánské“ myšlenky a impulzy, respekt, ba obdiv k síle a moci, ochota dbát předpisů a zákonů...to vše tvoří obraz tzv. autoritativní osobnosti.*“¹⁶⁴

Józef Augustyn uvádí, že „*dítě otcovu autoritu potřebuje a má na ni právo. Pokud otec nemá v očích dětí patřičný respekt, není jim schopen dát pocit bezpečí a opory a nemůže je učit životní moudrosti. Dítě potom jeho radám a poučením*

¹⁵⁹ Srov. GJURIČOVÁ, Š. Syndrom zavrženého rodiče? *Institut rodinné terapie Praha*.

¹⁶⁰ Srov. TRAMPOTOVÁ, O. Dítě jako zbraň. *Psychologie.cz*.

¹⁶¹ Srov. AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*, s. 36.

¹⁶² Srov. AUGUSTYN, J. *Být otcem*, s. 226.

¹⁶³ Srov. NOVÁK, T. *Vztah otce a dcery*, s. 28.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 28.

*nedůvěřuje. Otec bez autority nemůže předat synovi ani dar mužské totožnosti. Když v jeho očích nemá autoritu, syn se za něho stydí a bezděčně hledá vzor mužské totožnosti jinde.*¹⁶⁵ Otec by měl umět se svojí autoritou zacházet, nezneužívat ji, dodržovat sliby a neslibovat nemožné. K tomu je zapotřebí si uvědomovat, kdy přesně je nutné autoritu používat a zbytečně nebýt na dítě přísný. Dítě má otce respektovat, chtít být v jeho přítomnosti a učit se, ne se otce bát a vyhýbat se mu.¹⁶⁶

4.3.2 Přátelství

Přátelství se projevuje v těžkých chvílích, kdy někdo potřebuje pomoc. Jde o přízeň, loajalitu, podporu, důvěru a vzájemnou věrnost.¹⁶⁷ Mezi otcem a synem by mělo přátelství vznikat od raného dětství, kdy se začnou vzájemně respektovat. Po tomto bodu jsou schopni spolu komunikovat a být si otevřenější.¹⁶⁸ Józef Augustýn popisuje přátelství mezi otcem a synem jako „*partnerský vztah, který mezi malým dítětem a otcem chybí. Ale časem, jak dítě dorůstá a stále se osamostatňuje, stává se přátelství možným. Zvláště otec je povinen je svému synovi nabídnout.*“¹⁶⁹ Pokud během dětství a dospívání má syn s otcem přátelský vztah, tak v období dospělosti jejich vztah bude pevný, partnerský a hluboký.¹⁷⁰

V mladším školním věku jsou chlapci ještě otevření ke svým přátelům, jsou schopni svého kamaráda obejmout, držet ho za ramena nebo být vřelí k mladším dětem. V pozdějším věku nebo v dospělosti muži o přátele přicházejí.¹⁷¹ Důvodů je několik: emocionální uzavřenost, strohost, zranění z dětství apod. Zranění z dětství si nesou chlapci po celý život a způsobují ho otcové, kteří neprojevují o dítě zájem, neposkytují jim spirituální a citovou péči. Otcové si převážně neuvědomují potřeby svých synů, protože sami trpí zraněním z dětství. Jejich otcové též nevěděli, co jejich synové potřebují. Zranění se stává dědičné. Muži se potřebují cítit svým otcem milováni, mít

¹⁶⁵ AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*, s. 37.

¹⁶⁶ Srov. NOVÁK, T. *Vztah otce a dcery*, s. 28-29.

¹⁶⁷ Srov. AUGUSTYN, J. *Být otcem*, s. 115.

¹⁶⁸ Srov. YABLONSKÝ, L. *Otcové a synové*, s. 114.

¹⁶⁹ AUGUSTYN, J. *Být otcem*, s. 150.

¹⁷⁰ Srov. AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*, s. 48.

¹⁷¹ Srov. BIDDULPH, S. *Mužství. Jak zvládat všechny mužské role*, 146.

nad sebou ochrannou ruku a být jimi vedeni. Následně je pro ně snadné navázat a udržet přátelství s jinými muži.¹⁷²

Někteří otcové na základě svého nízkého sebevědomí svým synům neumožňují dospět a stát se muži. Protože chtějí, aby synové byli na nich závislí, přátelství mezi nimi není možné. Nechtějí, aby s nimi jejich synové soutěžili, následně synové bývají zakřiknutí.¹⁷³ Společné zájmy, zážitky, problémy nebo práce otce a syny spojují, vytváří přátelství.¹⁷⁴

4.3.3 Mravní postoje a hodnoty

Otcové svým dětem předávají mravní postoje a hodnoty, které sami preferují. Mravní postoje jsou posuzovány společností, která určuje, zda jde o dobrou nebo špatnou výchovu.¹⁷⁵ Hodnoty naopak mají mnoho definic, ale základní je, že jsou to vlastnosti, které se používají v určitých situacích. Vytvářejí se postupně v průběhu života a spolu se socializací vzniká hierarchie hodnot, kterou má každý člověk nastavenou individuálně a během života se mění.¹⁷⁶

Hodnotami se zabývalo mnoho vědců z různých oborů. Německý psycholog Edvard Spranger definoval typologii hodnot, které přisuzoval různým typům lidí. Mezi jeho hodnoty patří poznání, užitečnost, krása, láska, moc a jednota s Bohem.¹⁷⁷ Český filosof Josef Štefanovič dělí hodnoty, dle věku člověka a rozděluje je do tří skupin: „1. u mládeže do 25. roku vystupují do popředí hodnoty perspektivy a růstu; 2. u lidí nad 40 let pracovní podmínky; 3. nad 50 let orientace na výdělek vzhledem k výši důchodu.“¹⁷⁸ Dospělý člověk své hodnoty řadí v následujícím pořadí: rodina, vzdělání, společenská práce, práce v zaměstnání, výdělek a ostatní.¹⁷⁹

O mravních postojích a hodnotách by se mělo vyučovat ve školách skrz všechny předměty. Děti by se měly setkávat i s jinými hodnotami než těmi, které mají v rodině.

¹⁷² Srov. HENSLIN, E. R. *Otec a syn: tajemství silného pouta mezi otcem a synem*, s. 10.

¹⁷³ Srov. YABLONSKY, L. *Otcové a synové*, s. 115.

¹⁷⁴ Srov. AUGUSTYN, J. *Být otcem*, s. 152.

¹⁷⁵ Srov. HARTL, P., HARTLOVÁ, H., *Psychologický slovník*, s. 329.

¹⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 192.

¹⁷⁷ Srov. PLHÁKOVÁ, A. *Dějiny psychologie*, s. 117.

¹⁷⁸ KOHOUTEK, R. *Zájmy, potřeby a hodnotové orientace člověka. Psychologie v teorii a praxi*.

¹⁷⁹ Srov. tamtéž.

Pro život je důležitá hodnota svobody, lásky, zdraví, důstojnosti, přátelství, rodiny, možnost studovat apod.¹⁸⁰

4.4 Antropologické hledisko a gender

Pro pochopení společnosti a mezilidských vztahů potřebujeme vstoupit za zrcadlo naší kultury.¹⁸¹ K tomu nám pomůže antropologie, *nauka o člověku*.¹⁸² Antropologie je poměrně novou vědou, vznikla po „antropologickém obratu“ na začátku novověku. V této době proběhlo tzv. odbožštění a lidé začali věřit ve vlastní rozum. Dnes se antropologie dělí na několik disciplín, které se vyvíjela charakterizovaly.¹⁸³ Pro nás je důležitá obecná antropologie, která zahrnuje čtyři konstanty lidské existence. První konstantou je fyzická antropologie (zabývá se tělem, biologií a evolucí), druhou konstantou je antropologie archeologie (věnuje se historické a prehistorické dimenzi evoluce člověka a zaniklým kulturám), třetí konstantou je sociokulturní antropologie (zaměřuje se na současné kultury a mezilidské vztahy), čtvrtou konstantou je lingvistická antropologie (specializuje se na jazyk, myšlení a kulturu).¹⁸⁴ Pro hlubší porozumění dnešního člověka a společnosti, ve které žijeme, nesmíme opomenout filosofickou antropologii a její konstanty. Filosoficko-antropologické konstanty jsou všem lidem společné již od doby archaického člověka a zabývalo se jimi několik teologů, antropologů a filosofů. K nejvýznamnějším patří český filosof Jan Sokol, který konstanty popisuje ve svém díle *Člověk a náboženství*. Mezi základní konstanty patří to, že všichni bytosti jsou živé (rodí se, rozmnožují se, umírají), evolučním vývojem získali vzpřímenou postavu (chodí po dvou nohou), teritorialita (jsou vázaní k určitému místu, majetku, vlastnictví), kulturní vzorec chování – přírodu nahrazuje kultura, mají specifickou lidskou komunikaci (řeč, jazyk, budování mezilidských vztahů) a párové vztahy.¹⁸⁵

Podoba rodin se od 19. století značně změnila i z antropologického hlediska. Rodiny a domácnosti se zmenšily a zúžily. Dnes můžeme popsat několik hlavních znaků rodiny, které se proplétají a doplňují. Jedním ze znaků je různorodost rodin,

¹⁸⁰ Srov. JAKEŠOVÁ M. Čtyřdílný seriál pro Učitelství listy. *Etické fórum České republiky*.

¹⁸¹ Srov. SOUKUP, V. *Antropologie*, s. 10.

¹⁸² SOKOL, J. *Malá filosofie člověka; a Slovník filosofických pojmů*, s. 271.

¹⁸³ Srov. SOUKUP, V. *Antropologie*, s. 52.

¹⁸⁴ Srov. tamtéž, s. 56.

¹⁸⁵ Srov. SOKOL, J. *Člověk a náboženství*.

hodnocení a rozhodování u sňatků a svateb (církvní nebo občanský sňatek, ale rozhodující slovo měl muž, hlava rodiny a hospodář), o výchově dětí a činnostech žen rozhodovali muži (muži měli prostor a vůli se rozhodovat), z toho je patrné, že patriarchální nadvláda mužů patřila do měšťanské společnosti. Nemůžeme však říct, že neodpovídala eticko-morálnímu imperativu, nebo že by po nástupu moderny byl vliv otce oslaben. Vztahy mezi rodičem a dítětem byly posíleny a získávaly důležitost, ovšem tradiční instituce ztrácely na významu.¹⁸⁶ Přispěla k tomu možnost individuální obživy, kdy státně organizovaná společnost umožnila jedinci pracovat sám na sebe. S rozvojem průmyslu každý dostával svůj plat a měl volný čas, který mohl věnovat rodině nebo svým zájmům. Podle Jana Sokola člověk tímto získal svobodu, individuálnost a odpoutal se od skupiny, ve které žil. Rodina získala obraz soukromé záležitosti, otec byl většinu času mimo domov, aby uživil rodinu. Na začátku devatenáctého století bylo neobvyklé, aby se muž ze střední vrstvy procházel s kočárkem po ulici bez manželky. Společnost by takové chování považovala za ostudné a nepřijatelné. Žena měla přesně určené povinnosti, které měla splňovat.¹⁸⁷

Ve společnosti dvacátého století se zavedl pojem „gender“, který přinesl nový význam rolí mužů a žen. Gender má několik definic, které se různě vysvětlují. „*Gender je, řečeno terminologií společenských věd, sociálním konstruktem. To znamená, že společnost vytvořila soubor očekávání a norem, které jsou jiné pro muže a jiné pro ženy a podle kterých se očekává, že se jednotlivé „gendery“ budou chovat.*“¹⁸⁸ Český sociolog Martin Fafejta charakterizuje gender jako „*kulturní a sociální stereotypy a očekávání, které se pojí k jednotlivým pohlavím*“.¹⁸⁹ Dle něj jsou nám genderové role určovány od narození a příkladem můžou být stereotypní popisy novorozenců. Rodiče své syny v porodnici popisují, jako velké a silné. Dcery jsou naopak malé a roztomilé princezny. Rodiče jsou v tomto případě ovlivněny pohlavím dítěte, i když novorozeňata vypadají stejně.¹⁹⁰ Socioložka Helena Kubátová ve své knize *Sociologie životního způsobu* definuje gender jako normy mužství a ženství, které jsou nám předávány kulturně a sociálně. Snaží se vysvětlit, proč muži a ženy vnímají svět okolo sebe jinak,

¹⁸⁶ Srov. DÜLMAN, R. *Historická antropologie: Vývoj, Problémy, úkoly*, s. 66-67.

¹⁸⁷ Srov. SOKOL, J. LISTY, *Muž a žena - malé nahlédnutí do sexuální antropologie*.

¹⁸⁸ Česká asociace vzdělávacích institucí, o.s. *Co je to gender?*

¹⁸⁹ FAFEJTA, M. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*, s. 30.

¹⁹⁰ Srov. tamtéž, s. 32.

i když všichni žijeme společně. Svět je brán dle mužských představ o chování, povinnostech a normách. Jen málo autorů se v literatuře zaměřuje na problémy mužů.¹⁹¹

V dětství nás genderová socializace učí společenským normám, hodnotám, pravidlům a rozeznávání pohlaví, které jsou v naší kultuře běžné. Od rodičů, rodiny, z pohádek nebo z televize se dozvídáme, jaké vlastnosti jsou přisuzovány identitě chlapců a jaké děvčat.¹⁹² Genderové stereotypy přetrvávají a můžou vést k diskriminaci nebo narušení identity. Chlapec má o sobě představu hrdiny, prince, má určité hračky, se kterými se hraje (jeřáb, autíčko, pistole, stavebnice, míč), má určená povolání, která by mohl vykonávat (bagrista, policista, zedník, voják, řidič), sporty, které jsou určeny jen klukům (fotbalista, hokejista), dále jsou to vlastnosti, jako odvaha, snášení bolesti, agresivita, nebo že nikdy nepláčou. Naopak dívky jsou princezny, hrají si s panenkami, chodí s kočárkem, ve velké nabídce jsou pro ně kuchyňky doplněné nádobím, sortiment domácích spotřebičů (žehličky, pračky, mikrovlny, vysavače), mezi činnosti, které mohou v dospělosti vykonávat, patří vaření, uklízení, práce v obchodě nebo učitelství. K jejich vlastnostem patří krása, citlivost nebo poddajnost. Když se dítě zajímá o hračky nebo činnosti opačného pohlaví, tak tím vybočuje ze standardu.¹⁹³

V dospělosti genderové identity přetrvávají. Ženy mnohdy berou mateřství za samozřejmost, bezvýhradná péče o děti je na prvním místě. Možnost relaxace nebo věnování se vlastním zájmům je okolím kritizováno. Matky se stávají „otroky“ rodiny, ale i muži to v dnešní společnosti mívají těžké. Naše konzumní společnost a neustálý chtíč, nás vedou k touze po penězích a úspěšnému životu. Dle generového stereotypu muži jsou ti, kteří se mají postarat o rodinu a to ve všech směrech.¹⁹⁴

V roce 2006 *Centrum pro výzkum veřejného mínění* provedlo výzkum, který se týkal genderových rolí v České republice.¹⁹⁵ Výsledky prokázaly, že stereotypní názory na genderové role stále přetrvávají. Převážná část dotázaných si myslí, že muž by měl živit rodinu, pracovat na kariéře a dosáhnout prosperujícího postavení v práci.¹⁹⁶ Muži, kteří tuto představu nenaplnují, se tak dostávají do nepříjemných situací v rodině nebo

¹⁹¹ Srov. KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*, s. 229-230.

¹⁹² Srov. FAFEJTA, M. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*, s. 34.

¹⁹³ Srov. KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*, s. 232-233.

¹⁹⁴ Srov. GJURIČOVÁ, Š. KUBIČKA, J. *Rodinná terapie. Systemické a narativní přístupy*, s. 58.

¹⁹⁵ Srov. Centrum pro výzkum veřejného mínění, *Rodina, dělba práce v domácnosti*.

¹⁹⁶ Srov. GJURIČOVÁ, Š. KUBIČKA, J. *Rodinná terapie. Systemické a narativní přístupy*, 2., doplněné a přepracované vydání, s. 59.

v práci. Někteří se i uchylují k mylným představám o hodnotách života a trpí psychickými problémy.¹⁹⁷

Jak jsem uvedla výše, tak otcovství je součástí mužské identity a dnešní společnost je otcům příznivě nakloněná. Otcové se mohou věnovat svým dětem, doprovázet je do školy, nebo chodit na procházky, a to bez okukování nebo pomlouvání ze strany okolí.¹⁹⁸ Novou možností je využití služby center „*Víkendy pro otce se synem*“, kdy otcové a synové mají možnost se lépe poznávat a upevnit vzájemné vztahy.

5 Typologie otců

Typologie otců nebo též styl otců se nedá jednoznačně prokázat. Neustále musíme brát v potaz individualitu každého muže, charakter a prostředí, ve kterém žije. Každý člověk si přeje mít ideálního otce. Takový otec by měl mít ty nejlepší vlastnosti a schopnosti. Být milující, chápavý, schopný odpouštět, všechno vědět a umět, nacházet se vždy poblíž.¹⁹⁹ Přítomnost otce v životě dítěte je nepostradatelná, stejně tak děti naplňují život otce. Tyto vztahy jsou významné pro obě strany. Hovoří se o „hlubokém uspokojení otce“, když má potomka. Po narození syna, mezi ním a jeho otcem vzniká pouto, které je doprovází v průběhu života a přináší, jak radost, tak rozpory.²⁰⁰ K pochopení otců existují tzv. „typologie otců“, které mohou pomoci k porozumění.

5.1. Typologie otců Davida Blankenhorna

Autorem následující typologie je David Blankenhorn, podporovatel homosexuálních manželství a zakladatel *Institutu pro americké hodnoty*. Ve své knize *Fatherless America*²⁰¹ (*Amerika bez otců*)²⁰² uvádí typy otců, které se vyskytují v západním světě. Jde o následující typy: *starý otec* – u dětí udržuje autoritu, věnuje se práci, je především živitel rodiny; *nový otec* – pečuje o dítě a prokazuje, že se o něj může starat stejně jako

¹⁹⁷ Srov. GJURIČOVÁ, Š. KUBIČKA, J. *Rodinná terapie. Systemické a narativní přístupy*, s. 58.

¹⁹⁸ Srov. GJURIČOVÁ, Š. KUBIČKA, J. *Rodinná terapie. Systemické a narativní přístupy*, 2., doplněné a přepracované vydání, s. 63.

¹⁹⁹ Srov. YABLONSKY, L. *Otcové a synové*, s. 7.

²⁰⁰ Srov. BAKALÁŘ, E. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*, s. 178.

²⁰¹ Srov. BLANKENHORN, D. *Fatherless America*.

²⁰² MUSIL, O. *Smrt otcovství. Arcibiskupství pražské*.

žena, zůstává s dítětem na otcovské dovolené, dítěti se věnuje a své city dává najevo; *chybějící otec* – žije vlastní život bez ohledu na potřeby dítěte, neposkytuje dítěti svůj čas a nežije s nimi; *navštěvující otec* – snaží se s dětmi udržovat kontakt, zajímá se o ně, ale nežije s nimi; *biologický otec* – muž, který oplodnil ženu, tzv. „dárce spermatu“; *nevlastní otec* – vystupuje jako matčin partner nebo manžel, dítě se musí s takovým otcem vyrovnat; *chlapík od vedle* – vystupuje jako známý; *rodinný muž* – je ideálním otcem, kterého chce mít každé dítě; na prvním místě je pro něj rodina a děti, věnuje jim svůj volný čas, je aktivním otcem, má autoritu, pomáhá v domácnosti, nechává si svoji mužskou roli.²⁰³

V následujících podkapitolách se pokusím stručně poukázat, jak několik uvedených typů otců vnímají ostatní autoři.

5.1.1 Staří otcové

Staří otcové, jsou ti, u kterých přetrvávají genderové role chování z 19. a 20. století. Svou otcovskou roli vidí hlavně ve finančním zajištění rodiny, udržení si autority v rodině a zajištění lepšího společenského postavení.²⁰⁴ Zároveň jsou to otcové, kterým záleží na rodinných hodnotách, je pro ně běžné, že jsou celý den v práci, nemusejí si hrát s dětmi nebo o ně pečovat. Veškerá péče o dítě je úkolem ženy.²⁰⁵

V 70. letech 20. století se na trhu hraček objevily nové panenky, které měly představovat všechny členy rodiny. Jejich obsahem byla maminka, tatínek a dvě děti. Hračka měla na trhu úspěch, ale holčičky si s panenkou – mužem nehrály, a to z toho důvodu, že tato panenka byla pořád v práci. Holčičky byly natolik ovlivněny genderovými stereotypy, že si neuměly představit, že by si s tatínkem mohly hrát. Následující roky panenka-tatínek se prodávala zvláště, měla mohutné svalnaté tělo, zbraň apod. Genderové chování zde stále přetrvává.²⁰⁶

5.1.2 Noví otcové

²⁰³ Srov. DOVÁLELOVÁ, J. Maminka + tatínek = mamínek. Mediální obraz mužů na rodičovské dovolené. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, s. 13.

²⁰⁴ Srov. tamtéž, s. 12.

²⁰⁵ Srov. GJURIČOVÁ, Š. KUBIČKA, J. *Rodinná terapie. Systemické a narativní přístupy*, 2. doplněné a přepracované vydání, s. 61.

²⁰⁶ Srov. BIDDULPH, S. *Mužství. Jak zvládat všechny mužské role*, s. 95.

Moderní otcové nelpí na patriarchátu. Jsou to otcové 21. století a chtějí, aby se o fenoménu otcovství mluvilo. Čím dál častěji se v médiích hovoří o významu otcovství, což se dostává do povědomí společnosti. Noví otcové jsou především aktivní otcové, jsou zde pro své děti ve dne i v noci. Pokud nejsou s dětmi na otcovské dovolené, tak po práci pomáhají partnerce s péčí o dítě nebo s domácími pracemi. Chtějí patřit k dětem, mají pochopení, jak složité je být celý den s dítětem, starat se o domácnost a nemít možnost od dítěte odejít.²⁰⁷

Ministerstvo práce a sociálních věcí v minulých letech provádělo průzkum mezi zájemci o aktivní otcovství. Podle výsledku se ukázalo, že zájem otců o péči o děti s každým rokem narůstá. Též se potvrdilo, že otcové nemají tak vstřícné zaměstnavatele, kteří by jim umožnili být s dítětem na otcovské dovolené. Zaměstnaní otcové cítí vnitřní naplnění, když věnují čas svým dětem.²⁰⁸ Na výzkumu se podílela iniciativa pro kvalitní život mužů s názvem *Liga otevřených mužů*. Tato iniciativa se věnuje tématu otcovství, mužství, aktivnímu otcovství, poradenství nebo organizací společných akcí pro otce a děti. Pro aktivní otcovství *Liga otevřených mužů* uvádí čtyři body, které mají otcům pomoci v jejich angažovanosti:

- *„Aktivní otcovství je pro nás zdrojem kvality života: rozvíjí osobnost, upevňuje partnerské a rodinné vazby, uspokojuje potřebu přesáhnout sebe sama a rozšiřuje možnosti pro profesní seberealizaci ženy.*
- *Rodičovství považujeme za sdílený úvazek, jehož by se muži měli ve vlastním zájmu aktivně účastnit.*
- *Jsme si jisti, že muži umějí pečovat o děti už od nejtělejšího věku ve srovnatelné kvalitě jako ženy.*
- *Muži-otcové mají podle nás ve výchově dětí svou osobitou a nezastupitelnou roli.*²⁰⁹

Noví otcové jsou pro děti jejich ideálem, ale s tím přichází po nějaké době i vyčerpání. Zkombinovat zaměstnání, péči o dítě, věnovat pozornost partnerce a k tomu pomoc s prací v domácnosti? To vše je možné zvládat, ale ne dlouhou dobu. Muži to neradi přiznávají, ale ani oni nejsou schopní vše zvládat, k tomu patří heslo “muži

²⁰⁷ Srov. Fenomén 21. století: Vyčerpání otcové, *Psychologie DNES*, s. 24.

²⁰⁸ Srov. Zájem o aktivní otcovství pozvolna stoupá. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*.

²⁰⁹ Srov. Fenomén 21. století: Vyčerpání otcové, *Psychologie DNES*, s. 24-25.

nepláčou“ a muži si nestěžují. Pokud partnerka tuto situaci chápe, měla by muži poskytnout možnost odpočinku.²¹⁰

5.1.3 Chybějící otcové

Otcové, kteří svým dětem chybí, můžeme rozdělit do dvou skupin. V první skupině jsou ti, kteří jsou nepřítomní u svých dětí fyzicky. Do druhé skupiny spadají ti, kteří jsou dětem na blízku, ale nekomunikují s nimi. Když jsou děti malé, tak otcové z důvodu jejich nízkého věku se s nimi nemají o čem bavit. Témata, která se týkají života nebo jeho smyslu jsou pro starší děti, otcové čekají, až jejich děti dospějí, aby se s nimi dalo mluvit.²¹¹ Děti takovou uzavřenost ze strany otce vnímají špatně, především chlapci. Cítí se opuštění, zranitelní a myslí si, že otec je nemá rád. Nejvážnější je, když otec odejde od rodiny v útlém věku syna. Ten si nese své zranění po celý život a obtížně se s ním vyrovnává. Synové potřebují vidět, jak se má chovat správný muž a otec, aby mohli takové chování okoukat a též se tak chovat. Když otec chybí, tak ho nahrazuje strýc, dědeček nebo kamarádi chlapce.²¹² Otce je nemožné nahradit úplně, syn pocítuje hanbu, protože ho otec opustil, s postupem času u syna vznikají otázky: „*Co je na mě tak špatného, že táta nezůstal? Proč o mě nestojí natolik, aby tu byl? Co jsem udělal, že odešel? Proč ani nechce vědět, kdo jsem?*“²¹³

Když se vrátím k uzavření se otce před komunikací se synem, tak tento problém přetrvává až do dospělosti syna. Když děti jsou dospělé, otcové by se s nimi teoreticky mohli bavit o všem, o čem se doteď nebavili, protože čekali, až děti vyrostou. Prakticky se otcové s dětmi bavit bojí. Nechtějí vypadat hloupě nebo nevzdělaně, protože jich děti mají přehled o světě, bývají vzdělanější než oni apod. Synové potřebují s otci komunikovat, aby se jim dostalo otcovo uznání, hodnocení, rad a aby se cítili být muži. Jinak je břemeno opuštěnosti bude doprovázet celý život.²¹⁴ Z nedostatku pozornosti u dětí můžou vzniknout poruchy osobnosti nebo nemají dostatek sebedůvěry, což vede k těžkostem navazování nových vztahů.²¹⁵

²¹⁰ Srov. Fenomén 21. století: Vyčerpání otcové, *Psychologie DNES*, s. 24-25.

²¹¹ Srov. CORNEAU, G. *Chybějící otec, chybující syn*, s. 17.

²¹² Srov. HENSLIN, E. R. *Otec a syn: tajemství silného pouta mezi otcem a synem*, s. 21-22.

²¹³ Tamtéž, s. 22.

²¹⁴ Srov. CORNEAU, G. *Chybějící otec, chybující syn*, s. 17-18.

²¹⁵ Srov. LEMAN, K. *Na otci záleží*, s. 41.

5.1.4 Navštěvující otcové

Některým párům manželství z různých důvodů nevydrží a rozvedou se. Jak ukazují studie v České republice, dítě zůstává nejčastěji v péči matky. Zvyšuje se i počet rodičů, kteří o dítě pečují střídavě. V případě, že střídavá péče rodičům vyhovuje, tak dítěti přináší nestabilitu prostředí (tepla domova). Každý případ se musí posuzovat individuálně s ohledem na dítě a jeho potřeby. Po svěření dítěte do péče matky, otec se stává tím, kdo dítě navštěvuje. Zda otec dítě navštěvovat bude, se dá posoudit podle toho, jaký životní styl otec má, kolik volného času má možnost dítěti věnovat, v jaké věkové kategorii se dítě pohybuje a jaký má vztah dítě a otec.²¹⁶ Otec při návštěvách potřebuje cítit, že dítě o jeho přítomnost stojí, pociťovat úctu, lásku, zájem apod. Potřeby jsou ovlivněny jeho předchozím chováním k dítěti a tím, zda on i dítě berou za samozřejmost trávit společné chvíle a být v kontaktu (telefonování, sms zprávy, dopisy).²¹⁷

Podstatné je, aby otcové po rozvodu nepřestali mít zájem o dítě a stále ho navštěvovali. I když dítě z jakéhokoliv důvodu nechce otce vidět nebo zlobí, neměl by se otec vzdávat. Dítě může být proti otci ovlivněno matkou, ale ani otec by neměl dítě trestat nezájmem, v případě, že se zlobí na jeho matku. Otec se rozvedl s matkou dítěte a ne s dítětem. V průzkumech se ukazuje, že otcové, kteří s dítětem přerušili kontakt, tak toho později litovali.²¹⁸

5.1.5 Nevlastní otcové

S přibývajícím počtem rozvodů, je stále víc případů, kdy do rodiny přichází nový člověk a stává se postupně jejím členem. S ohledem na to, že děti častěji zůstávají v péči matky, nový muž je potenciálním nevlastním otcem dítěte. Jeho úkolem je zaujmout k nevlastnímu dítěti postoj a vytvořit nové vztahy. Menší děti vnímají příchod nevlastního rodiče do rodiny vlídněji. Nejdřív je nový partner představován dítěti jako maminky kamarád. Dítě tak necítí potenciální ohrožení, že by se přestalo vídat s vlastním otcem a nezažívá tolik nepříjemných pocitů. V potaz se musí brát vztah mezi

²¹⁶ Srov. PAVLÁT, J. *Porozvodové uspořádání*, Čes a slov Psychiatr, s. 88-90.

²¹⁷ Srov. WARSHAK, R.. *Revoluce v porozvodové péči o děti*, s. 147.

²¹⁸ Srov. BIDDULPH, S. *Výchova kluků*, s. 65.

dítětem a jeho vlastním otcem, zda si rozumí a jak často se vídají.²¹⁹ Jsou konkrétní případy, kdy se vlastní a nevlastní otec, střetnou ve svých zájmech o dítě a oba jeví snahu se o něj postarat. Potom se musí domluvit s matkou dítěte, jak si ona představuje výchovu. V situaci, že nová rodina má v plánu se rozrůstat o dalšího člena, příchod miminka na svět taktéž může způsobit nové komplikace ve vztazích. Otcové budou soupeřit, kdo se bude starat o dítě z předchozího manželství.²²⁰

V případě, kdy vlastní otec dítěte a dítě mají dobrý vztah, tak se vlastní otec snaží tento vztah zachovat. Nevlastnímu otci se to může zamlouvat, protože je mu umožněno budování základu pro již zmíněnou novou rodinu. Zároveň je pro něj těžké s dítětem navázat takový vztah, aby ho dítě respektovalo a aby nevznikaly hádky o to, koho dítě bude poslouchat a koho ne. Dítě potřebuje čas, aby se vyrovnalo s nevlastním otcem.²²¹ Pokud dítě má s vlastním otcem dobrý vztah, tak je to pro něj větším přínosem, než kdyby takový vztah mělo s nevlastním otcem. Nevlastní otec by měl respektovat zejména pouto mezi otcem a synem.²²²

5.2 Typologie otců Lewise Yablonského

Americký sociolog, pedagog a psychoterapeut Lewis Yablonský ve své knize *Otcové a synové* popisuje základní typy otcovských stylů. Jeho pohled na otce a děti je vnímán jinak než u předchozích autorů. L. Yablonský prováděl výzkumy, dle kterých své typy otcovských stylů sepsal, celkem je jich pět. Typy se prolínají, ale vykazují znaky, které jsou u daných otců poměrně přesné. Jedná se o vztah otce k rodině, dětem a u chlapců se zaměřuje na vliv, který otec má na jejich budoucí otcovství.²²³

1. *Citliví a milující otcové – dvojníci*: narození syna vidí jako smysl svého života, naplnění a cíl. Otec syna miluje, učí ho všemu, čemu rozumí, umí se do něj vcítit, ztotožňuje se s jeho potřebami, poskytují mu oporu, pochopení, vzdělání apod. Takové chování na syna působí pozitivně a je dobrým příkladem pro jeho otcovství.

²¹⁹ Srov. WARSHAK, R. *Revoluce v porozvodové péči o děti*, s. 146.

²²⁰ Srov. NOVÁK, T. *O otcovské roli*, s. 76.

²²¹ Srov. WARSHAK, R. *Revoluce v porozvodové péči o děti*, s. 146.

²²² Srov. BURGESSOVÁ, A. *Návrat otcovství. Jak se stát moderním otcem*, s. 181

²²³ Srov. YABLONSKY, L. *Otcové a synové*, s. 61.

Otec ve svých životních plánech počítá s přítomností syna, zahrnuje ho láskou a vzniká mezi nimi silné vzájemné pouto. Otec není jediným, kdo na synovu mužnost a identitu má vliv, což ne vždy si to otec chce připustit. Na syna působí jeho matka, babička, vrstevníci i jiní muži. To může způsobit, že se syn otci vzepře a vznikne hádka.

Někdy se otec identifikuje se synem přehnaně, ochraňuje ho, brání před okolním světem a zkresluje realitu. Věří, že vytoužený syn půjde v jejich stopách, bude pracovat v rodinném podniku a následně ho převezme. Brání synovi k vlastním zkušenostem, získání identity, hodnot, smyslu života a rozeznání „dobra a zla“. Když syn se nerealizuje, tak se cítí méněcenně, protože nechce otce zklamat. Obává se toho, že otec ho nebude mít rád.²²⁴

2. *Otcové rovnostářského typu – kamarádi*: neumí si představit, že by mohl přijmout roli otce, starat se o dítě, být za něj zodpovědný a mít otcovskou autoritu. Vztah k synovi vnímá rovnoprávně a kamarádsky. Synovi se svěří, ptá se ho na jeho názor, pocity, sdělují mu své problémy a obavy. Tímto chováním mnohdy zkracuje synovi dětství, protože jej nutí přemýšlet nad záležitostmi dospělých. Problémy, které nepatří do světa dětí, se rázem stávají problémy všech. Otec působí na syna jako starší sourozenec (bratr), následně ztrácí úplně autoritu a role se můžou obrátit: syn se chová autoritářsky jako otec, otec se chová jako syn. Ze sociálně patologického pohledu může situace, ve které si rodič ze staršího dítěte udělá svého partnera, aby ostatní děti měly autoritu (otce, matku). Řeší s ním již zmíněné problémy, chod domácnosti, hlídání nebo výchovu ostatních dětí.²²⁵
3. *Otcové – machři*: vnímá syna, jako pokračování sebe sama, má přehnanou představu o mužnosti, není schopen se vcítit a pochopit potřeby syna. Synovo úspěchy a schopnosti si přivlastňuje a považuje je za svojí zásluhu. Synův život patří výhradně otci, o všem rozhoduje a je v pozici nadčlověka. Takový typ otce mívají vojáci nebo sportovci. Otec jim vybral důstojnou profesi a oni musejí

²²⁴ Srov. YABLONSKY, L. *Otcové a synové*, s. 62-64.

²²⁵ Srov. tamtéž, s. 65.

trénovat a být nejlepší. Následně se otec při synovo úspěchu chvástá, ale synovi to způsobuje psychické problémy. Žije sen svého otce a v jeho stínu.²²⁶

Synové otců-machrů se můžou rozdělit do tří typů osobností. Vyznačují znaky chování, podle následujících kritérií: „1. *syn dokonalá kopie, který se otcí naprosto podřídil*; 2. *Syn otevřeně rebelující, jenž reaguje negativně na vše, co chce otec, tedy i na jeho představy o své budoucnosti*; 3. *syn pasivně-agresivní, který poslouchá všechny příkazy a chová se navenek lidně, ale uvnitř překypuje nenávistí.*“²²⁷ Synové si mnohdy nepřipouští, že by do jedné z uvedených skupin patřili. Až s postupem času nebo po nějaké významné události si uvědomí, že do jedné ze skupin patřit můžou a že otec na mě měl velký vliv.

Od otce často slyší „bud' chlap“, což má znázornit otcův postoj k synovi a představu o mužnosti. Syn nemá mít emoce, má být tvrdý, silný apod. Názorně zde přetrvávají genderové stereotypy. Po tom, co si syn uvědomí, že nechce být stejně chladný jako jeho otec, tak se ke svému dítěti chová s láskou, pochopením a přeruší tento násilný řetěz.²²⁸ Nejobtížnější pro syna je, když zjistí, že je homosexuál. Strach říci otcí pravdu ho může dovést k vážným psychickým problémům nebo sebevraždě.

4. *Otec – psychopat*: je prvním typem psychopatického otcovského stylu. Není schopen projevovat emoce a city, dítě v jeho přítomnosti se cítí méněcenným, je protikladem citlivého a milujícího otce-dvojníka.

„*Psychopatická osobnost se vždy vyznačuje trvalým vzorcem chování, který je možné charakterizovat jako úplná nevšímavost k právům a pocitům druhých lidí. Jsou pro ni charakteristické některé z následujících rysů, často ale všechny tyto rysy: 1. Omezení sociálního svědomí. 2. Prakticky veškeré styky s lidmi jsou podřízeny jeho egocentrismu. S lidmi účelově manipuluje pro vlastní prospěch. 3. Naprostá neschopnost zřít se okamžitého potěšení ve prospěch vzdálených cílů. 4. Patologické lhaní za účelem dosažení osobních výhod.*“²²⁹ Jednou z výrazných vlastností psychopatické osobnosti je „mravní imbecilita“, neboli „amorálnost charakteropatie“. V jeho schopnostech je rozeznat dobro od

²²⁶ Srov. YABLONSKY, L. *Otcové a synové*, s. 66-67.

²²⁷ Tamtéž, s. 67.

²²⁸ Srov. tamtéž, s. 69, 74.

²²⁹ Tamtéž, s. 78.

zla, ale neřídí se tím. Odmítá vůči ostatním odpovědnost a nejhorší je vztah k synovi. Synovi způsobuje bolest, přetvařuje se, při projevu zájmu není upřímný. Syn s přibývajícím věkem poznává u otce výše uvedené rysy, staví se k nim negativně a nakonec otce vnímá jako odstrašující případ otce. Když je sám otcem, tak se ke svým dětem chová lépe.²³⁰

Syn při této absenci otce potřebuje najít muže, který mu otce nahradí. Jak jsem uváděla v předešlých kapitolách, tak to může být strýc, dědeček, učitel apod.

5. *Egocentrický otec*: je druhým typem psychopatického otcovského stylu. Ve společnosti otec působí charismatickým, okouzlujícím a egocentrickým dojmem. Stejně se chová i ke svému synovi i mimo veřejnost, protože je to pro otce přirozené. Jinak se chovat neumí, často se stává, že syn (dítě) překáží otci v jeho naplnění životních cílů a úspěchů. Otec není schopen se o syna postarat, se synem manipuluje, má na něj přehnané nároky a požadavky. Chce, aby syn byl úspěšný, výdělečný a zaručí otci bezstarostné stáří. Pokud se synovi nedaří naplňovat potřeby, které jsou na něj kladeny, tak otec projevuje svojí nespokojenost se vším, co syn dělá.

Egocentričtí otcové se objevují ve vyšších společenských vrstvách, jsou to herci nebo podnikatelé. Po tom, co získají okruh obdivovatelů nebo zaměstnanců, kteří k nim vzhlíží, tak se začínají chovat majetnický. Syna považují za majetek, nevěnují mu pozornost, neprojevují mu lásku, pochopení ani čas. V některých případech je otec přesvědčen, že syn mu překáží ne jen v kariéře, ale i ve společné domácnosti. Syn musí žít s matkou, u prarodičů nebo na internátu, aby otec měl u sebe doma plnou svobodu a volný byt pro návštěvy milenky. Otcovské povinnosti jsou mu cizí, záleží mu na penězích a úspěchu. Jen zřídka si egocentrický otec uvědomí, že by se měl chovat k synovi jinak.²³¹

5.3 Typologie otců Tomáše Nováka

Český psycholog a specialista na poradenskou psychologii Tomáš Novák se zabývá tématem otcovství. Věnuje se vztahům mezi otcem a dětmi, manželským neshodám

²³⁰ Srov. YABLONSKY, L. *Otcové a synové*, s. 79.

²³¹ Srov. tamtéž, s. 81-85.

a psychickými dopady na rodinu v případě rozvodu. Jeho typologie otcovství se vymezuje jako otcovské styly, které má každý otec ve vztahu k dětem nebo celkově k rodině. Tyto styly jsou rozděleny do čtyř skupin, navzájem se doplňují nebo prolínají. Styly jsou pojaty na dnešní dobu a jsou následující:

1. *Rovnoprávný, kooperativní*: je to otec, který pracuje a v zaměstnání se mu daří. V zaměstnání podporuje svojí manželku a chce, aby ji práce bavila. Otec je hlavou rodiny, ale s manželkou diskutuje o výchově a záležitostech chodu domácnosti.²³² Podílí se na fungování domácnosti, pomáhá s úklidem, luxováním, vynášením kuše, mytím nádobí apod. Ve volných chvílích se věnuje dětem, chodí s nimi na procházky, výlety. Bere to za přirozenou věc, že se věnuje dětem.²³³

Tento styl otcovství odpovídá novému typu otce, poukazuje na nové náhledy na genderové role v rodině a společnosti. Muži při svém rozhodnutí stát se tímto typem otce bilancují mezi „3S“, které do sebe zahrnují *slušnost, slabost a seriózitu*. Chtějí si zachovat tvář otce, ale zároveň někdy přebírají genderové role matky.²³⁴

2. *Tradiční, lehce inovovaný*: jeho cílem je ukázat, jak se umí postarat o rodinu. Aby vydělal co nejvíce peněz, je neustále v práci i na úkor toho, že by mohl být s rodinou. Na svojí obranu říká, že rodina potřebuje peníze a těch není nikdy dost. V práci je od rána do večera, po příchodu domu si uvědomuje, že se mu po dětech stýskalo. Chce si s nimi hrát a nepohlíží na to, že děti by měly jít spát. Manželce se takové chování nelíbí, protože ona se o děti starala celý den a chce si odpočinout, ale děti pořád nespí, protože si hrají s otcem.²³⁵
3. *Pomáhající*: otec i matka mají svoje role přesně rozdělené. Otec je živitel a matka pečovatelka, zároveň otec mimo vydělávání peněz se ve volném čase podílí na výchově dětí. Otcovým smyslem života je rozumně zabezpečit rodinu a být s dětmi. O děti se zajímá, vymýšlí zábavný program, snaží se vše naplánovat, aby děti měly radost. O víkendu s nimi jede na výlet, na koupaliště, do kina apod. Když je otec s dětmi pryč, matka se stará o domácnost, odpočívá

²³² Srov. NOVÁK, T. *O otcovské roli*, s. 35.

²³³ Srov. Fenomén 21. století: Vyčerpání otcové, *Psychologie DNES*, s. 24.

²³⁴ Srov. NOVÁK, T. *O otcovské roli*, s. 35.

²³⁵ Srov. tamtéž, s. 36.

nebo je s kamarádkami. Je ráda za možnost nebýt s dětmi, a že děti jsou v dobrých rukou.²³⁶

4. *Dominantní (mentorský)*: někdy to vypadá, že otec se řídí heslem „dohnat a předejít“. Vždy všechno ví a všechno zná, ale opomíjí názor ostatních. Radí manželce a následně dítěti, co mají dělat, jak se mají chovat. Jeho mentorství je rozděleno na konkrétní a filosoficko-teoretickou část. V první části se jedná o sdělení informací, co má člověk dělat, jak to má dělat a jaké jsou následky. V druhé části vypráví, co někdo udělal, a jak to bylo správně. V případě, že se dítěti nedaří, tak mu to otec vyčítá, protože dítě ho neposlechlo a otec má vždy pravdu.²³⁷

5.4 Typy špatných otcovství v minulosti podle Johna Lee

Americký psycholog a sociolog John Lee se zajímá o vztahy mezi otci a syny už několik desítek let. Studuje vývoj tohoto vztahu, objasňuje pojetí mužství, vývoj mužství, a to jak otcové působí na své syny. Ve své knize *At My Father's Wedding* popisuje staré způsoby chování otců, kteří stále přetrvávají. Autor své čtyři typy otců označuje, jako špatné typy otců.²³⁸

1. *Otec-král*: je těžce pracující a autoritářský. Po příchodu domu byl středem pozornosti, žena a děti poslouchají každé jeho slovo. Děti nevychoval, ale v případě potřeby byl schopen děti potrestat nebo jim odpustit prohřešky. Žena byla v roli manželky-hospodyňky. Když děti něco provedly, tak matka poukazovala „Počkej, až přijde domu otec!“, což v dítěti vzbuzovalo respekt a strach.²³⁹
2. *Kritický otec*: ve velké míře to byl aktivní otec, ale zbytečně všechny stresoval a šířil negativní energii a strach. Jeho poznámky: „Lépe to nejde?“, „Cos to provedl, ty hlupáku!“ apod. vedlo děti ke strachu a obavám, co ještě přijde. Jejich sebevědomí klesalo a otec si svojí kritikou vybíjel vlastní deprimovanost

²³⁶ Srov. NOVÁK, T. *O otcovské roli*, s. 36.

²³⁷ Srov. tamtéž, s. 36-37.

²³⁸ Srov. BIDDULPH, S. *Mužství. Jak zvládat všechny mužské role*, s. 91.

²³⁹ Srov. BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 156.

a špatnou náladu. Problémy v práci nebo rozčílení z maličností, zhoršovalo rodinné vztahy a harmonii.²⁴⁰

3. *Pasivní otec*: ve všech směrech nečinný. Péči o děti, domácnost, práci, bydlení, politiku apod. přenechával manželce, rodině a společnosti. Ve výchově se neangažoval, dětem ustupoval, nebránil jim ve špatnostech, ale když měl něco udělat, tak raději odešel a vrátil se, až byl problém vyřešen. Jeho smyslem života bylo sledování televize, popíjení alkoholu, kouření nebo kutilství. Byl ochoten dělat všechno ne jen to, co mají otcové dělat. Děti ho za jeho chování odsuzovaly a někdy nenáviděly.²⁴¹
4. *Nepřítomný otec*: vykazuje stejné znaky chování, jako u jiných autorů toho typu otce. Tento otec byl autoritářský, jak v rodině, tak v práci. Ráno odcházel a večer se vracel domu. Pracoval celý den, aby zajistil finanční prostředky pro rodinu, byl to jeho smysl života. Otec neustále myslel na práci i doma během rodinných chvil (byl duchem nepřítomný), lásku dětí si kupoval dárčky. Žena pečovala o děti a starala se o domácnost, ani jí muž nevěnoval dostatečnou pozornost.²⁴²

Jak jsme měli možnost vidět, tak typologie a styly otců jsou různé a každý autor je pojímá jinak. Záleží na jejich názoru, přesvědčení nebo zkušenostech. Celkově můžeme říct, že dnes je nerozšířeným typem otce *aktivní otec* a *nepřítomný otec*. Následuje *nevlastní otec*, který přichází do rodiny své partnerky a zaujímá novou životní roli.

6 Kvalitativní šetření

Nyní přecházím k druhé polovině své práce, což je kvalitativní šetření, které jsem prováděla na otevřených a vnitřních dětských hřištích v Českých Budějovicích. Otcům a matkám jsem pokládala předem připravené otázky. Cílem bylo prostřednictvím anonymních rozhovorů zjistit, jak otcovství ovlivňuje a dotváří mužskou identitou a jak je pro muže otcovství důležité.

²⁴⁰ Srov. BIDDULPH, S. *Mužství. Jak zvládat všechny mužské role*, s. 92.

²⁴¹ Srov. BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*, s. 157.

²⁴² Srov. BIDDULPH, S. *Mužství. Jak zvládat všechny mužské role*, s. 92-93.

Otcové a matky, které jsem při šetření oslovila, byli převážně vstřícní. V případě, kdy dotázaný odpovídat nechtěl, rozhovor byl ukončen. Taková rozhodnutí jsem respektovala, neúplně vyplněným dotazníkům budu věnovat jednu podkapitolu.

6.1 Šetření mezi otci

Během šetření mezi otci jsem se setkala s pozitivním úspěchem. Pro tatínky bylo připraveno dvacet jedna otázek, u kterých se prolínaly předpoklady otce z etického, psychologického nebo antropologického pohledu. Několik tatínků využívalo často odpovědi „nevím“, ale i přes to se pokusím všechny odpovědi zhodnotit a porovnat. Celkem bylo úspěšně dotázáno dvacet pět mužů a dvacet jich odpovědělo na všechny otázky. Pět mužů odmítlo odpovídat v průběhu prvních deseti otázek. Muži, kteří se nezúčastnili šetření vůbec, jsem nepočítala.

Nejprve jsem se dotazovala, kolik má muž dětí. Převážná většina mužů měla jednoho syna nebo syna a dceru. Tři tatínkové uvedli, že mají tři děti (dvě dcery a syna, jednu dceru a dva syny). Na tuto otázku odpověděli všichni. Na začátku každé odpovědi uvedu nejčastěji se vyskytující odpovědi. Následně budou odpovědi, které uváděli a odůvodňovali tatínkové jednotlivě a liší se od odpovědí předtím.

- **Jak prožíváte a cítíte svoji roli otce? Jaké jsou rozdíly mezi city k synovi nebo dceři?**

Skoro všichni tatínkové odpověděli, že se k dětem chovají stejně, bez rozdílů nebo vyrovnaně. Několik mužů uvedlo, že jim otcovství přineslo nové zkušenosti, zážitky a štěstí. Roli otce přijímají jistě jako živitele rodiny, ale zároveň jako učitele a vychovatele. Jeden tatínek byl na otcovské dovolené se dvěma dětmi. Uvedl, že stát se nestará dostatečně o ty nejmenší, a že by byl rád, kdyby jako otec pečující o děti byl více oceňován společností.

- **Myslíte, že byste se dokázal o dítě postarat zcela sám?**

Krátkodobá péče o dítě vyhovovala všem otcům. S dlouhodobou péčí souhlasilo několik tatínků, ale v případě potřeby by se o dítě bezvýhradně postarali všichni. Jeden tatínek uvedl, že jedno z jeho dětí trpí Downovým syndromem a potřebuje speciální pedagogické postupy, které ovládá manželka.

- **Cítíte, že můžete věnovat svému dítěti dostatek času?**

Nejvíce tatínků odpovědělo, že mají možnost dětem věnovat dostatek času, ale vždy to může být lepší. Výjimečně se snaží věnovat dětem více času. Dva muži věnují dětem dostatek času, ale chtěli by samozřejmě více. Jeden tatínek odpověděl, že děti si více času zaslouží, ale musí též chodit do školy a on do práce.

- **Čemu chcete naučit nebo vest své dítě?**

Skoro všichni tatínkové chtějí naučit své děti pravdomluvnosti, samostatnosti, odpovědnosti, pracovitosti, sebevědomosti, radosti ze života, ohleduplnosti, úctě ke stáří, aby si uměly poradit nebo se nemusely spoléhat na druhé. Vést děti k vzdělání, poskytnout všeobecný rozhled, pomoci lidem, ke sportu (hokej, fotbal). Jednou odpovědí bylo naučit dítě dovednostem např. plavání, jízda na kole, řízení auta, ovládání počítače apod.

- **Chováte se ke svému dítěti po vzoru svého otce?**

Nejvíce odpovědí bylo „ano“, „ne“ nebo „nevím“. Podle některých se chovají ke svým dětem podobně, jako jejich tátové se chovali k nim. Několik tatínků své otce chválili a uvedli, že lepšího otce nemohli mít. Jednomu muži otec umřel, když byl malý. Nemohl odpovědět.

- **Jaký máte svůj vztah se svým otcem a jak ho hodnotíte?**

S odstupem času a vlastními zkušenostmi by několik tatínků změnilo vztah se svými otci. Myslí si, že by si mohli více rozumět. Nejvíce dotázaných uvedla, že vztah s otcem hodnotí skvěle nebo dobře. Dva muži uvedli, že jim otcové umřeli a nemůžou vztah ohodnotit.

- **Věnoval Vám otec dostatek času, lásky a péče?**

Nejvíce odpovědí bylo „ano“, otec mi věnoval dostatek času, péče a lásky. Podle některých takové chování – pozornosti od otce bylo přehnané. Výjimečně otcové čas, lásku a péči svým synům nevěnovali. Jedním z důvodů bylo pracovní vytížení.

- **Jaký typ otce máte?**

Několik odpovědí bylo hodný, tolerantní, starostlivý, spravedlivý, vtipný, férový, společenský, pracovitý. Výjimečně tatínkové odpověděli, že jejich otec vládne pevnou rukou nebo je uzavřený a přísný. Dva muži uvedli, že jejich otec je špatný. Jeden muž uvedl, že má nejlepšího tátu na světě.

- **Kdo z mužů ovlivnil Váš charakter otcovství?**

Nejčastěji charakter mužů ovlivnil jejich vlastní otec nebo děda. Následně to byl strýc nebo kombinace několika mužů z rodiny. Jeden muž uvedl, že jeho charakter ovlivnil otec a dnešní špatná doba. Tři muži uvedli, že jejich charakter nikdo neovlivnil.

- **Když budete potřebovat pomoc, ke komu z mužů ve svém okolí se obrátíte?**

Nejvíce tatínků by se obrátilo na otce a dědu. Výjimečně muži uvedli, že by si pro radu šli k bratrovi nebo švagrovi. Dva muži by si chtěli pomoci sami a řešili by, čeho se jejich problém týká. Jeden muž by hledal pomoc u kamarádů.

- **Kdo v dětství byl Vaším mužským vzorem?**

Skoro všechny odpovědi byly otec, strýc, děda (dědové). Několik tatínků vzory neměli nebo neví. Po jedné odpovědi bylo „Čtyři z tanku a pes.“ „Nějaký fotbalista (fotbalistou byl i otec).“ „Možná kytarista během puberty.“

- **Kdo je dnes Vaším mužským vzorem?**

Několik odpovědí bylo otec, asi otec, strýc, děda. Výjimečně tatínkové vzor neměli nebo nedokázali odpovědět.

- **Vyhledáváte někdy informace o výchově dětí nebo roli otce v odborné literatuře?**

Skoro všichni u této otázky uvedli, že si informace nevyhledávají. Dva muži uvedli, že si informace vyhledávají na internetu, v novinách, knihách a v televizi. Jednomu muži zjišťuje informace manželka.

○ **Jak chcete, aby Vás vnímalo vaše dítě?**

Nejvíce odpovědí bylo jako otce, tátu, kamaráda, fanouška, dobrého člověka, rádce, hlavu rodiny nebo rodiče, o kterého se může opřít. „*Jako toho, kdo se mu snaží předat to nejlepší, od koho to může přijmout a dále po svém rozvíjet.*“ „*Co nejlépe, bez chyb (chtěl bych i já být jeho vzorem).*“ „*Jako pevný bod v životě, o který se v případě potřeby může opřít.*“ „*Jako člověka, na kterého je spoleh, který pomůže.*“ „*Jako přísného, ale spravedlivého, milujícího tátu, na kterého se můžou vždy se vším obrátit a u kterého jsou vždy v bezpečí.*“

○ **Jak myslíte, že se Váš otec choval, chová se nebo by se choval k vašemu dítěti?**

„*Dobře, laskavě.*“ „*Chová se k dětem velmi hezky, dětsky.*“ „*Dobře, jako děda.*“ „*Stejně krásně jako k nám se sestrou, myslím, že i ještě lépe.*“ „*Má nás rád všechny stejně, nikdy nedělá rozdíly.*“ „*Líp než k nám.*“ „*Jako děda – miluje ho a udělá pro něj první poslední.*“ „*Jako dědeček, kterého občas přijedou navštívit vnoučata, je to kvalitativně něco odlišného, než jak se choval ke svým dětem, ale nemyslím, že je to dobře nebo špatně, je to zkrátka normální.*“ „*Kdyby žil, byl by to nejlepší děda, jakého mohly moje holky mít.*“ Dva muži odpověděli, že neví.

○ **Co podle vás znamená a obnáší být mužem? Jaké specifické hodnoty nebo schopnosti by měly být s mužstvím spojené?**

Skoro všechny odpovědi zněly finančně zabezpečit rodinu, pracovat, postarat se o rodinu, umět si poradit (míněno i za rodinu), být oporou ženě a dětem. „*Muž musí zabezpečit rodinu, musí být rozhodný, samostatný a zodpovědný.*“ „*Opora v životních situacích, měl by vést rodinu k lepším zítřkům.*“ „*To samé, co pro ženu být ženou.*“ „*Muž by měl být oporou komukoli v rodině a naopak.*“ Několik mužů nevědělo, jak mají odpovědět.

○ **Vedl vás otec k nějakým specificky mužským hodnotám? Jsou tyto hodnoty stejné jako ty, které nyní sám zastáváte?**

Několik otců odpovědělo ano, výjimečně ne nebo nevim. Dále odpovědi zněly: „*Ano, myslím, že jsem větší část přejal a ještě doplnil.*“ „*Ano, aby ze mne něco bylo,*

souhlasím s tím.“ „Ano, vedl mě k mechanicky těžším pracím a technickým pracím, které jsou určitě pro muže snadnější.“ „Sám tyto hodnoty zastávám.“ Jednoho muže učil tatínek hrát fotbal, ale on má dceru.

- **Byl jste v dětství v kontaktu i s jinými muži, kteří ovlivnili Vaši mužskou identitu?**

Skoro všichni odpověděli „ano“, „dědové“ nebo „možná“. „Fotbalový trenér.“ „Přátele rodičů.“ „Na kroužkách vedoucí, ve školách učitele a spolužáci.“ Několik mužů uvedlo ne nebo nevím.

- **Jak myslíte, že otcovství změnilo nebo ovlivnilo Vaše sebepojetí a mužskou identitu?**

„Zodpovědnost, postarat se o rodinu.“ „Začal jsem brát život vážněji.“ „Snažím se neudělat nic, za co by se syn styděl.“ „Převzal jsem zodpovědnost za druhé.“ „Pochopil jsem, co je v životě opravdu důležité.“ „Nežiji jen pro sebe, ale pro svou rodinu.“ „Takto jsem si to představoval.“ „Pocit větší odpovědnosti, také obavy o děti a jejich zdraví a jejich vývoj.“ „Stál se ze mě rodinný typ, napřed rodina a pak vše ostatní.“ Výjimečně nezměnilo.

- **Jak a zda Vaše současné otcovství změnilo Váš pohled nebo vztah na vašeho otce?**

Skoro všichni odpověděli: „ne“, „nezměnilo“, „nijak“, „nerozebírám to“, „nijak podstatně“. Tři muži uvedli: „Asi ano, jsem rád, že je hodný k dětem, vnukům.“ „Hodně.“ „Občas se chovám jako on, snažím se v tom polepšit.“

6.1.1 Šetření mezi otci – nedokončené

Jak jsem již uváděla výše, pět mužů v průběhu prvních deseti otázek se rozhodli od šetření odstoupit. Byla jsem upozorněna na to, že některé otázky jsou osobní a vyvolávají nepříjemné pocity. Dále mi bylo sděleno, že otázky jsou jim nepříjemné, těžké a oni nemají čas se takovými věcmi zabývat. Dva muži se omluvili, že musí domu a proto nemohou odpovídat. Z tohoto soudím, že tito muži nemají promyšlené své životní priority a cíle.

6.2 Šetření mezi matkami

Šetření probíhalo za stejných podmínek jako mezi otci. Ženy byly vstřícnější než muži, ale ukázalo se, že mnohdy otce svých dětí dobře neznají. Většina maminek měla jedno dítě (dceru nebo syna), dvě maminky měly po dvou dcerách a dvě maminky měly po třech dětech (dva syny a jednu dceru). Celkem bylo úspěšně osloveno patnáct žen, jenž odpověděly na všechny otázky. Stejně jako u mužů uvedu přednostně nejčastěji se vyskytující odpovědi. Následně budou odpovědi, které uváděly a odůvodňovaly maminky jednotlivě a liší se od předchozích odpovědí.

○ Jak Váš partner prožívá nebo cítí svoji roli otce?

Nejvíce odpovědí bylo živitel rodiny, do péče se zapojuje, užívá si rodičovství, pomáhá v domácnosti. „*Je zodpovědný a uvážlivý, chce o všem vědět a rozhodovat (dítě je na prvním místě).*“ „*V plném rozsahu.*“ „*Normální role otce, bez rozdílu citů k dětem.*“ „*Je velmi zodpovědný, o děti pečuje, hraje si s nimi, vzdělává je, je přísný a důsledný, má je rád.*“ „*Občasná pomoc, s dítětem si hraje.*“ „*Žádné rozdíly mezi dětmi nedělá, pomáhá s péčí o děti, roli otce si rychle osvojil a je báječný otec.*“ „*Do péče se zapojuje pouze, když se mu řekne co a jak, ale snaží se dítěti věnovat.*“ „*Do péče se nezapojuje.*“ „*Tvrdí, že ho má rád, ale na výchově se nepodílí a finanční prostředky neposílá.*“

○ Myslíte, že partner by se dokázal o dítě postarat zcela sám?

Skoro všechny ženy odpověděly „ano“ nebo „určitě“. Dokonce, že by se partner dokázal postarat o dítě i dlouhodobě. Výjimečně ženy odpověděly jednoznačně „ne“. Jedním z důvodů bylo, že to neumí a dítě je malé. Dvě ženy uvedly, že se jejich partneři o dítě dokážou postarat jen pár hodin, ale na delší dobu by potřebovali pomoc babiček.

○ Cítíte, že partner může věnovat svému dítěti dostatek času?

Stejně jako v předchozí otázce skoro všechny ženy se shodly na tom, že i přes pracovní vytížení partnerů se snaží dětem věnovat všechnen volný čas. „*Partner je dost vytížen, pokud jsme doma oba, jakoby očekává, že se budu dětem věnovat hlavně já, ale když se domluvíme nebo je třeba, čas si na děti udělá.*“ Dvě maminky odpověděly „ne“.

○ **K čemu chcete, aby partner naučil nebo vedl vaše dítě?**

Nejvíce odpovědí bylo zodpovědnosti, pravdě a pravdomluvnosti, samostatnosti, vstřícnosti, komunikativnosti, společné práci, k plnohodnotnému životu, slušnému chování, orientaci v životě, koníčkům, k víře, vnímání umění, k tomu být dobrý člověk. „Aby ho učil tomu, co umí.“ „Chtěla bych, aby dítě vedl ke sportu, úctě k ženám, vstřícnosti a hlavně k absenci alkoholu.“

○ **Chová se partner k vašemu dítěti po vzoru svého otce?**

Několik odpovědí bylo záporných. Výjimečně otcové partnerů zamřeli a ony nemohou posoudit, jaký vztah měli partneři se svým otcem a jak se k sobě chovali. Čtyři ženy odpověděly „ano“, „asi ano“.

○ **Jak hodnotíte vztah partnera s jeho otcem?**

Skoro všechny ženy odpověděly „dobrý“. „Vztah mají dobrý, nic by neměnili.“ „Není ideální, ale nedokážu popsat, jaký vlastně je (pro mě dost neprůhledný).“ „Komplikovaný, partner se pokoušel o lepší vztah, ale nikam to nevedlo.“ Ve třech případech ženy nemohly odpovědět, protože otec jejich přítele zemřel.

○ **Jakým typem otce je otec vašeho partnera?**

Nejčastější odpovědi byly dobrý, obyčejný, hodný, laskavý. „Zajišťuje materiální zabezpečení.“ „Přísný, ale zároveň je s ním sranda.“ „Otec se moc nestará, ale učí, jak se má zacházet s náradím apod.“ Ve třech případech se otcové partnerů se svými otci nestýkají, protože jejich otcové umřeli.

○ **Kdo z mužů myslíte, že ovlivnil charakter partnera?**

Nejvíce žen uvedlo „otce“ nebo „neví“. Ve dvou případech byl dědeček a strýc.

○ **Co podle Vás znamená a obnáší být mužem? Jaké specifické hodnoty nebo schopnosti by měly být s mužstvím spojené?**

Skoro všechny ženy uvedly, že by měl poskytovat zázemí, jistotu, oporu, mít schopnost uživit rodinu, být vstřícný, hodný, laskavý, tolerantní, pracovitý zodpovědný, mužný, rozumný, galantní a držet své slovo. „Dnes je těžká role být mužem, musí vydělávat

aspoň 17 000Kč, aby uživil rodinu, když je žena na mateřské. „Nevím, co znamená a obnáší být mužem, ale s mužstvím by mělo být spojené zabezpečení rodiny.“ Jedna žena uvedla bezstarostnost vůči rodině a dvě ženy nevěděly, jak mají odpovědět.

- **Vedl otec partnera k nějakým specificky mužským hodnotám? Jsou tyto hodnoty stejné jako ty, které partner sám zastává?**

Skoro všechny odpovědi byly: slušnost, spolehlivost, poctivost, přesnost, úcta a důslednost. „Udržet si dobrou práci.“ „Hrát fotbal.“ „Nevím, otce partnera jsem nepoznala.“ „Nemůžu posoudit.“ „Nevedl.“

- **V případě, že Váš partner bude potřebovat pomoc, obrátí se na některého z jiných mužů ve svém okolí?**

Nejvíce žen odpovědělo „ano“ a uvedly, na koho se jejich partner obrátí, když bude potřebovat pomoc: otec, strýc, děda, bratr nebo švagr. „Když má partner dobrý vztah s otcem tak na něj.“ „Nejspíš na nějakého kamaráda, ale takové věci spíš probíráme spolu.“ „Pokud si neporadí sám, obrátí se na kompetentní osobu, ať je to muž či žena.“ „Ne, vše zvládne sám.“

- **Víte, kdo byl v dětství mužským vzorem partnera?**

Několik žen neví, kdo byl v dětství mužským vzorem jejich partnera a jedna žena odpověděla, že její partner neměl vzor. Kladné odpovědi byly děda, otec, rodina, Vinnetou. „Partner měl vzorů víc, ale největší byl určitě Dárius Rusnák (hokejista) a Dušan Pešek (fotbalista).“

- **Víte, kdo je dnes mužským vzorem partnera?**

Nejvíce odpovědí bylo děda, otec, strejda, švagr, Několik žen jako v předchozí otázce odpověděly, že jejich partner vzor nemá, nevím nebo ne.

- **Vyhledává někdy partner informace o výchově dětí nebo o roli otce v odborné literatuře?**

„Ano, internet, v podstatě v čemkoliv z čeho jde čerpat.“ „Ano, většinou je to tak, jak z dítěte udělat hokejistu.“ „Když se syn narodil tak vyhledával, ale teď už jen např. k očkování.“ „Ne, vyhledávám je sama.“ Nejvíce žen odpovědělo záporně.

- **Jak chcete, aby partnera vnímalo vaše dítě?**

„Jako otce, autoritu, kamaráda, dobře.“ „Jako milujícího otce a otce, který jim vždy pomůže v případě, že budou mít problémy.“ „Jako silného, sebevědomého a slušného člověka.“ „Otce, autoritu, přítele, někoho na koho se může vždycky spolehnout.“ „Jako vzor, ale musí ho mít rád jako kamaráda.“ „Reálně, takového jaký je.“ „Jako člověka – otce, který je miluje, pomůže mu, bude s ním prožívat legraci, může se na něj spolehnout.“ „Že je nás obou, péče by mohla být od nás obou, na stejné výši.“ „Chtěla jsem, aby syn svého otce někdy viděl, snažila jsem se mu jeho chybění nějak vysvětlit...ale, nyní už mluvím o tom, nám chybí pomoc, péče.“ „Raději ať nevnímá.“

- **Byl partner v dětství v kontaktu i s jinými muži, kteří ovlivnili jeho mužskou identitu?**

Nejčastější odpovědi byly děda, příbuzní, učitelé, otec, asi ano. „Strýc, ale ne tak často.“ „Částečně se dá ovlivnit každý, takže určitě v jakém prostředí a s kým vyrůstáš, tě do určité míry ovlivní.“ Nejvíce žen odpověď neznala.

- **Jak myslíte, že otcovství (syna, dcery) změnilo nebo ovlivnilo vašeho partnera, jeho sebepojetí a mužskou identitu?**

„Cítí se naplněn, myslím si, že to byl jeho sen.“ „Je hrdý a těší se, že něco tak úžasného jako je dítě, se mu povedlo.“ „Změnil chování, přesunul rodinu na první místo a dělá vše pro to, abychom byli spokojeni.“ „Je moc pyšný.“ „Myslím, že ho to potěšilo, že je svým způsobem na syna hrdý.“ „Je více otevřený okolí, určitě to rozšířilo jeho chápání smyslu života.“ „Je na sebe více pyšný (v dobrém slova smyslu).“ „Změnilo ho to k lepšímu.“ „Neměnilo ho, je stále stejně perfektní jako než se stal otcem.“ „Je uvážlivější.“ „Změnilo ve všech směrech.“ Výjimečně byly odpovědi nevím nebo ne.

6.3 Diskuze

Během šetření jsem se setkala s různými lidmi, kteří se lišili prioritami života, společenským postavením, životním stylem nebo vzděláním. Společné jim bylo, že jsou rodiči dětí. Věk respondentů se pohyboval v rozmezí dvacet až čtyřicet pět let. Jak jsem již uváděla výše, setkala jsem převážně se vstřícnými tatínky a maminkami, kteří byli ochotni o sobě nebo o svém partnerovi sdělit informace, které se jim někdy zdály být hodně osobní. Jednoznačně jsem se neseetkala s agresivitou nebo neslušným chováním.

Otcovství mužům přináší nové zkušenosti, zážitky, starosti, ale zároveň pocit zodpovědnosti a naplnění. Patrně to není nic neobvyklého, již od dob antiky byli otcové hrdí především na syny, jejich sílu nebo bojové schopnosti. V průběhu další historie otcové též měli děti jako svojí vizitku a v případě nespokojenosti s dítětem ho mohli vydědit. Dnes jsou otcové podle všeho rádi, když se jim narodí zdravé dítěte. Během těhotenství partnerky rodiče nenarozeného dítěte opakují frázi „*Hlavně ať je zdravé*“. Pohlaví dítěte je pro ně na pomyslném druhém místě.

Názory na péči o děti krátkodobě, dlouhodobě nebo v případě potřeby byly nejméně shodné se ženami. Muži věří, že by byli schopni se postarat o děti bez pomoci ostatních. Jeden muž uvedl, že jeho dítě trpí Downovým syndromem, proto potřebuje pomoc manželky, která ovládá speciální pedagogické postupy. Tento důvod je adekvátní, zároveň se ve všech případech potvrzuje, že muži by se mohli starat o děti stejně jako ženy. Nejzajímavější byl tatínek, který uvedl, že je na mateřské dovolené (rodičovská dovolena maximálně do čtyř let dítěte). Byl jediným mužem z dotázaných, který využil této možnosti zůstat doma s dítětem. Nechtěl blíže specifikovat důvody, které ho k tomu vedly. Obecně platí, že nejčastěji muži zůstávají doma s dětmi z ekonomických faktorů, jak jsem uváděla v kapitole „*Obraz západního otce a otcovská dovolená*“. Respondent, ale rovněž uvedl, že se stát nestará o ty nejmenší. Domnívám se, že dotyčný tatínek tím chtěl upozornit na to, že otcové v České republice nejsou ze strany státu podporováni. Rodičovský příspěvek je poskytován rodičům, na čtyři roky 220 000Kč, což je pro mnohé rodiny nedostačující. Partnerka zmíněného muže, pravděpodobně svému partnerovi zcela důvěřuje a je přesvědčená, že on se o děti dokáže postarat úplně sám a dlouhodobě.

Téma volného času mi přišlo mezi muži poměrně úspěšné. Snaží se s dětmi společně strávit co nejvíce času, i když jsou pracovně vytížení. Též ženy potvrdily, že

muži chtějí být s dětmi více, ale z pracovních důvodů jim to není vždy umožněno. Troufám si tvrdit, že otcové věnují dětem za poslední staletí nejvíce volného času. Jsou mnohem častěji vidět na dětských hřištích, chodí do přírody, hrají fotbal, hokej nebo míčové hry apod. Doma můžou hrát na počítači, herních konzolách, stavebnicích, s autíčky atd. Generace tatínků z šetření též zažila se svými otci více volnočasových chvil. Jejich otcové jim věnovali volný čas a snažili se skloubit osobní život s pracovním. Musím zde podotknout, že generace dotazovaných otců patří ještě do kategorie otců, kdy byli více pod dohledem společnosti. Museli pracovat, aby zabezpečili rodinu a byli prospěšní společnosti. Několik respondentů uvádělo, že volný čas, péči a lásku od otce považují za přehnanou pozornost. Pravděpodobně je zde souvislost s dokazováním mužství, kdy chlapci nebo muži chtějí vypadat ve společnosti silně, chladně a sebevědomě. I přes to, že potřebují být s otcem, pokoušejí se o opak. V souvislosti s volným časem jsem se ptala respondentů, zda se chovají ke svým dětem po vzoru svého otce. Odpovědi se lišily, ale nejpozoruhodnější bylo, když muži uvedli, že by se chtěli chovat jako jejich tátové, protože mají nejlepšího otce na světě. Takové uznání je jednoznačně pro jejich otce velmi potěšující. Nepochybně i oni jsou rádi, že mají takové syny, kteří je umí ocenit. Bohužel tři respondenti projevili lítost nad tím, že se někdy chovají stejně nebo podobně jako jejich otcové. Z toho vyplývá, že jejich otcové nejsou takoví, jakými by mohli nebo měli být.

Nyní se dostávám k otázce, kdo v dětství byl vzorem otců a kdo je tím vzorem dnes. Očekávala jsem, že muži měli v dětství za vzor pohádkové bytosti, hrdiny ze seriálů nebo filmů. Mýlila jsem se, jejich vzory to nebyly a nejsou ani teď. Nejčastějšími odpověďmi byly otec, děda nebo strýc, což jim vydrželo i do dospělosti. V kapitole „Výchova mužství“ jsem uváděla, že každý chlapec by měl mít svůj pozitivní vzor, s kterým by se mohl ztotožnit. Během šetření respondenti uváděli mužské vzory ze členů rodiny, což vykazuje důležitost chlapců obdivovat muže, potřebu být mužům na blízku. Mohou se prostřednictvím toho vypořádat s vlastní identitou mužství. Ženy, které věděly, kdo byl případně, kdo je dnes partnerovo vzorem, se též shodly s odpověďmi mužů. V případě, kdy muž vzor nemá, tak pravděpodobně zastává pohledy na svět své matky (chybí mu konfrontace s muži, matka není schopná nahradit kontakt s jinými muži). Ke konfrontaci může docházet i za přítomnosti otce, tj. s přáteli rodičů, učiteli, trenéry, spolužáky, vedoucími na táboře apod.

Se vzory jako jsou otcové nebo dědové souvisí, jak respondenti právě s nimi vycházejí, nebo jak se jejich ideály chovají. Když chlapci chybí otec, hledá si jiného muže, který mu otce nahradí a se kterým by se mohl ztotožnit. To bývá nejčastěji děda, strýc, bratr, nevlastní otec (manžel nebo partner matky) nebo později švagr. Stává se to, když se rodiče rozvedou a dítě se s vlastním otcem stýká málo. V případech, kdy vlastní otec chlapci zemře, u chlapců nastávají složité změny. Projevuje se absence otce, chlapci jsou agresivní, bouří se, chybí jim autorita nebo v jistém smyslu dohled. Pokud je vzorem otec nebo děda, jejich vztah se projevuje pozitivně, častou vzájemnou komunikací, otec respondentů se chová dobře ke svým vnoučatům, umí zaujmout jejich pozornost, vypráví jim o synovi, jsou přátelštější apod. Dochází k rodinným návštěvám a vnoučata získávají v otci i dědovi ideály.

Odpověďmi na otázku *Co podle vás znamená a obnáší být mužem? Jaké specifické hodnoty nebo schopnosti by měly být s mužstvím spojené?* byly genderové stereotypy. Muži nejvíce uvedli, že musí zabezpečit rodinu finančně, k lepším zítřkům. Zde vidíme, že svůj hlavní úděl vidí ve finančním zabezpečení a všechno ostatní, dle nich má plnit žena. Mám na mysli např. pečovat o rodinu, starat se o domácnost, vychovávat apod. Pozoruhodné bylo, že dva muži uvedli, že by měli být oporou v rodině. Obecně z toho vyplývá, že muž je kostrou rodiny a jsou i pomyslným králem, který rodině určuje směr. Cítí se být potřebnými, ale hlavní spojitostí s mužstvím zůstává zabezpečení. Hlubší názory na toto téma nebyly uvedeny.

Při zhodnocení odpovědí maminek jsem si všimla, že některé ženy vědí nebo tuší, jak by se měl partner chovat k dětem, čemu by měli děti naučit, co by měli dělat apod. Tyto otázky jim nedělaly potíže a jejich odpovědi byly obsáhlejší. Tyto maminky však nebyly schopny odpovědět, kdo byl a je vzorem jejich partnera, zda se partner chová k dětem po vzoru svého otce, na koho a zda vůbec by se jejich partner obrátil o pomoc apod. Tato neinformovanost může být způsobená krátkou známostí partnerů, i přesto že spolu mají dítě. Dalšími důvody mohou být: nezájem o poznávání toho druhého, absence komunikace o minulosti, přítomnosti nebo budoucnosti, laxní přístup k životu nebo partnerovi apod. Ženy nemohou spoléhat na to, že se jim partner sám svěří se svými starostmi nebo emocemi. Jak jsem uváděla v kapitole Fáze vývoje mužů od narození po stáří, muži se během vývoje uzavírají více do sebe, což je způsobeno výchovou a genderovými stereotypy. Mají svůj vlastní svět a nemají potřebu sdělovat

ostatním, co cítí nebo myslí. Nehledě na tuto skutečnost muži, jenž se účastnili šetření, byli převážně komunikativní. Domnívám se, že to bylo z toho důvodu, že jim lichotily otázky, které se týkaly jejich dětí. Otcové jsou na své potomky hrdí a rádi ostatním vypráví o dětech a společných zážitcích.

Příjemným překvapením pro mne bylo, když pět žen nejen, že znaly všechny odpovědi na položené otázky, ale o svých partnerech mluvily obsáhle, s určitým obdivem až pýchou. Z informací od těchto žen vyplývá, že jejich partneři jsou „noví otcové“. Aktivně se podílí na péči o děti, rádi věnují dětem svůj volný čas a snaží se být s dětmi co nejvíce. Taktéž pomáhají s chodem domácnosti, živí rodinu a mají zájem o informace v oblasti péče a vývoje dítěte. Otcovství jejich partnery zlepšilo, tatínkové jsou zodpovědnější, užívají si svých povinností, roli otce si osvojili a prožívají ji naplno. Jedna maminka uvedla, že její partner je báječný otec, z toho soudím, že tito partneři mají mezi sebou harmonický vztah a jejich děti jsou šťastné.

Šetření potvrdilo, že nejvíce žen je přesvědčena o svých „lepších“ schopnostech péče o děti. Některé uvedly, že se jejich partneři dovedou postarat o dítě krátkou dobu, nebo s dopomocí babiček. Několik žen jednoznačně souhlasilo s možností, že je partner schopen se o děti postarat zcela sám, což znamená krátkodobě i dlouhodobě. V případě, že se maminka ocitne v nemocnici, bude klidná, protože děti jsou v dobrých rukou. Otázkou je, zda v případě rozvodu by respondentky byly ochotny přenechat péči o děti zcela partnerovi nebo by souhlasily se střídavou péčí. Pravděpodobně by výsledky vypadaly jinak. V tuto chvíli maminky z šetření nezapadají do celkového povědomí společnosti o tom, že o děti mají pečovat ženy. Jiné maminky však možnost péče otce o děti striktně odmítly. Podle jejich slov se partner o děti postarat dlouhodobě nedokáže. Jedním z důvodů bylo, že to neumí a dítě je malé.

Během šetření jsem došla k závěru, že ne každý otec si uvědomuje (chápe), jak je důležité být dobrým otcem, co otcovství obnáší a jak dotváří jeho mužskou identitu. Muži mnohdy neměli potřebu nad těmito tématy přemýšlet. Zároveň se někdy zaměřují na potřeby dítěte nebo manželky a tím opomíjí sami sebe. Být otcem z biologického hlediska neznamená, že otec poskytl vše potřebné svému dítěti k jeho úspěšnému vývoji nebo dětským potřebám. U několika tatínků však tento názor na jejich otcovství existoval. Svoji roli otce viděli „jako mašinu na vydělávání peněz“, zabezpečovatele rodiny nebo platitele alimentů, ale o péči, lásce, výchově a společně stráveném čase

s dítětem již nemluvili. Byli zaujatí vůči ženám a viděli sebe jako „obětí“. Několik mužů se vnímalo až hrdinně, protože byli aktivními otci. Zvládali genderové role mužů, např. živit rodinu, věnovat se dětem, pomáhat v domácnosti, podporovat manželku apod. Měla jsem pocit, že jim chybí dostatečné ocenění společnosti na jejich schopnosti. Domnívám se, že pozoruhodné je, že tito muži byli se svými potomky na hřištích, hráli si s nimi nebo s radostí pozorovali, jak si jejich dítě hraje. Dalo by se říci, že takových tatínků není mnoho a jejich rodiny jsou převážně šťastné.

Na základě rozhovorů s rodiči jsem zjistila, že ne vždy se partneři znají dostatečně, i když mají spolu potomka. Chybí jim poznání sebe sama a následně toho druhého. Domnívám se, že když manželé nebo partneři plánují rodinu, bylo by vhodné vědět o tom druhém co nejvíce informací. Když dotyčný o sobě nemluví sám, tak je na místě se ho zeptat na genetické nemoci, vztahy v jeho rodině, představy o budoucnosti a výchově potomka. Pokud se zpětně podívám na průběh šetření, nedokážu dokonale posoudit, zda respondenti odpovídali pravdivě, to znamená bez snahy vypadat v mých očích co nejlépe. Domnívám se, že ženy neměly důvod své odpovědi vylepšovat, protože jejich partnery jsem neviděla a pravděpodobně nikdy nepoznám. Do jisté míry muži své odpovědi mohli poněkud přizpůsobit lepším výsledkům mého šetření, ale k celkovému počtu obyvatel Českých Budějovic a počtu tatínku na tomto území je vzorek šetření úzký. Nemohu dle něj jednoznačně vyvozovat všeobšáhle a podrobné závěry reprezentativního vzorku na výše uvedeném území. Pět tatínků, kteří odmítli odpovídat, jsem do závěrečného zhodnocení zapojit nemohla z důvodů absence odpovědí. Nebylo by přehledné, kdybych jejich odpovědi *nevím* nebo *nechci odpovídat* byly zařazeny k odpovědím otců, kteří chtěli k výzkum přispět, až do konce. Celkově bych šetření označila pozitivním příspěvkem k tématu otcovství a mužství. Pochopitelně se nejedná o zcela reprezentativní výzkumný vzorek, ze kterého by se dalo vyvozovat všeobšáhle a podrobné závěry. Není možné zcela prokázat pravdivost odpovědí a názory respondentů. Z osobních důvodů vnímám poznatky z první části práce ke svému vnitřnímu obohacení. Rozšířila jsem si své znalosti ve vnímání svého otce, dědy a ostatních mužů, se kterými se stýkám. Ve svém šetření vidím pozitivní faktory a respektuji všechny odpovědi dotázaných. Je na místě všem zachovat anonymitu a jejich názory. Myslím si, že i respondentům přineslo dotazování pozitivní uvědomění si vlastností sebe sama nebo svého partnera. V případě negativních poznatků,

respondenti mohou pracovat na zlepšení svých vlastností, sebe sama, poznatků o partnerovi nebo vztahů v rodině. Měli možnost se zamyslet nad důležitými věcmi, o kterých však nepřemýšlí každý den.

Závěr

Záměrem této diplomové práce bylo poukázat čtenáři, jak významnou roli má otcovství v životě mužů. V první části práce jsem rozpracovala dílčí cíle, které byly rozděleny do pěti kapitol. Snažila jsem se zdůraznit, že každé dítě potřebuje otce. Obzvláště chlapci jsou ovlivněni vývojem a výchovou, aby se z nich mohli stát muži a opravdoví otcové. Cesta k získání vlastností otce „ideálu“ je doprovázena mnoha faktory, které se prolínají s identitou mužství.

Prostřednictvím dostupné literatury, časopisů, webových stránek a sociologických výzkumů jsem porovnávala informace k dílčím cílům. Někteří autoři se shodují na tom, že chlapci potřebují mít mužské vzory a být ve společnosti mužů již od narození. Dítě vnímá přítomnost otce od prvních měsíců svého života a je pro něj důležité se otce dotýkat fyzicky. Někdo by mohl namítat, že toto nové zjištění není pravdivé. Ovšem dítě má schopnost rozeznat matku podle jejího pachu a stejně tak otce. Dokazuje to, že pro dítě jsou důležití oba rodiče a tak je to v průběhu celého lidského života. Člověk je *bytostí bio-psycho-sociální a spirituální, tyto čtyři složky přispívají k jeho správnému vývoji, ale* ne u každého jsou zajištěny od útlého věku a v rodině. Rodiče by měli svým dětem poskytnout možnost vyrůstat v úplné rodině, věnovat čas, lásku, péči, oporu, vzdělání, rozhled do života apod. V zájmu dítěte je vyrůstat v rodině, mít oba rodiče i přesto, že např. jeden z rodičů se nechová k dítěti přímo vzorově, podle společnosti.

Druhá část mé práce byla věnovaná kvalitativnímu šetření, které probíhalo na otevřených a vnitřních dětských hřištích v Českých Budějovicích v období podzimu roku 2013 a zimy roku 2014. Prostřednictvím anonymních rozhovorů s otci a matkami, jsem se snažila zjistit, jak otcovství ovlivňuje a dotváří mužskou identitu. Otázky k šetření odpovídají tématům z předchozí části práce a ukazují, jak vzorek mužských respondentů vnímá své otcovství a mužství. Mé šetření bylo úzce zaměřené vzhledem k celkovému počtu otců žijících v našem městě. Počet dotazovaných byl okolo 40 osob. Pro objektivnější a důkladnější výsledky je zapotřebí další šetření, což může být námětem pro příští práci. Mezi respondenty jsem se snažila zahrnout odlišné věkové skupiny dotázaných s různým počtem dětí. Víceméně bylo možné rozpoznat společné znaky otců, kteří pro své děti jsou schopni udělat první a poslední. Viděli ve svých

dětech smysl života, jenž je naplňuje a motivuje k životu. Opravdu mám pocit, že tatínkové, kteří byli se svými dětmi na hřištích, jsou k dětem více angažovaní a chtějí být do určité míry obdivováni. Otcové, jenž v době šetření byli v práci a jejich partnerky na hřištích s dětmi, taktéž vykazují prolomení genderových stereotypů a aktivita.

Závěrem chci dodat, že by se o otcovství a mužství mělo mluvit častěji. Otcové mají v životě dítěte srovnatelnou roli s matkou. Není na místě zdůrazňovat, že život dítěti darovala jen matka. Ke zplození potomka jsou zapotřebí oba rodiče, stejně jako ke správnému vývoji a výchově dítěte. Chtěla bych, aby tato práce přiměla čtenáře zamyslet se nad rolí svých rodičů v jejich životě, co jim rodiče předali, jak je ovlivnili nebo jaký s nimi mají vztah. Taktéž, aby se čtenáři zamysleli nad tím, jaký význam mají v životě svých dětí, jaké jim chtějí předat hodnoty, znalosti, dovednosti nebo priority života.

Seznam použitých zdrojů

Monografie:

- AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2004. ISBN 80-7192-581-0.
- AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004. ISBN 80-7192-632-9.
- BADINTEROVÁ, E. X Y. *O mužské identitě*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-727-0.
- BAKALÁŘ, E. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-605-0.
- BIDDULPH, S. *Knih o mužství*. Praha: Portál, 2011. ISBN: 978-80-262-0012-3.
- BIDDULPH, S. *Mužství. Jak zvládat všechny mužské role*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-209-6.
- BIDDULPH, S. *Výchova kluků*, Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-161-1.
- BLANKENHORN, D. *Fatherless America*. Harper Perennial, 1995. ISBN 0-06-092683-X.
- BRTNÍKOVÁ, M. *Muž a jeho svět*. Praha: Horizont, 1982. ISBN: neuvedeno.
- BURGESSOVÁ, A. *Návrat otcovství. Jak se stát moderním otcem*, Brno: Jota, 2004. ISBN 80-7217-296-4.
- CIPRO, M. *Průvodce dějinami výchovy*. Praha: Panorama, 1984. ISBN neuvedeno.
- CORNEAU, G. *Chybějící otec, chybující syn*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0075-8.
- De SINLY, F., *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.
- DÜLMAN, R. *Historická antropologie, Vývoj, Problémy, úkoly*. Praha: Dokořán, 2002. ISBN 80-86569-15-2.
- FAFEJTA, M. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany, Nakladatelství Jan Piskiewicz 2004, ISBN 80-86768-06-6.
- GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*. Nakladatelství Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-396-7.
- GJURIČOVÁ, Š. KUBIČKA, J. *Rodinná terapie. Systemické a narativní přístupy*. Praha: Grada, 2003, ISBN 80-247-0415-3.

- GJURIČOVÁ, Š. KUBIČKA, J. *Rodinná terapie. Systemické a narativní přístupy*. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2390-7.
- HALÍŘOVÁ, M. *Sociální patologie a ochrana dětství od dob osvícenství do roku 1914*. Univerzita Pardubice, 2012. ISBN 978-80-7395-486-4.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H., *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
- HENSLIN, E. R. *Otec a syn: tajemství silného pouta mezi otcem a synem*. Praha: Návrat domů, 2003. ISBN 80-7255-068-3.
- KAST, V. *Otcové – dcery, matky – synové*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-838-4.
- KINDLON, D., THOMPSON, M., *Kainová výchova*. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-395-0
- KOMÁREK, S. *Muž jako evoluční inovace?* Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2086-4.
- KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*. Praha: GRADA, 2010, ISBN 978-80-247-2456-0.
- KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-383-3.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-195-X.
- LAPLANCHE, J., PONTALIS, J. B. *Psychoanalytický slovník*. Nakladatelství VEDA, 1996. ISBN 80-224-0437-3.
- LEMAN, K. *Na otci záleží*. Praha: Návrat domů, 2008. ISBN 978-80-7255-175-0.
- NEU, J., *The Cambridge Companion to Freud*. Cambridge University Press, 1991. ISBN 9780521377799.
- NOVÁK, T. *O otcovské roli*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4498-8.
- NOVÁK, T. *Vztah otce a dcery*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2078-4.
- PLHÁKOVÁ, A. *Dějiny psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-0871-X.
- PLHÁKOVÁ, A. *Přehled dějin psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-0871-3.

- PONĚŠINSKÝ, J. *Fenomén ženství a mužství, Psychologie ženy a muže rozdílů a vztahy*. 3. doplněné vydání, Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-106-2.
- SCHWANITZ, D. *Muži – Výzkum živočišného druhu*. Praha: Prostor, 2009. ISBN 978-80-7260-212-4.
- SOKOL, J. *Malá filosofie člověka. Slovník filosofických pojmů*. 6. vyd., Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-056-5.
- SOUKUP, V. *Antropologie*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-432-8.
- ŠRAJER, J. *Život z víry*. Vydání druhé České Budějovice, 2005. ISBN 80-7040-809-X.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012. 2. doplněné a přepracované vydání. ISBN 9788024621531.
- WARSHAK, R.. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-089-8.
- YABLONSKY, L. *Otcové a synové*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-075-8.
- ZOJA, L. *Soumrak otců. Archetyp otce a dějiny otcovství*. Praha: PROSTOR, 2005. ISBN 80-7260-145-8.

Časopisecké statě:

- DOVÁLELOVÁ, J. Maminka + tatínek = mamínek. Mediální obraz mužů na rodičovské dovolené, *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 2004, roč. 5, č. 4, ISSN 1213-0028.
- DUDOVÁ, R. Rozporuplné diskursy otcovství. *Gender, rovné příležitosti, výzkum. Feminismus v praxi*, 2006, roč. 7, č. 2, ISSN 1213-0028.
- Fenomén 21. století: Vyčerpání otcové, *Psychologie DNES*. Praha: Portál s.r.o., 2014, roč. 20, č. 2, ISSN 1212-9607.
- PAVLÁT, J. Porozvodové uspořádání, *Čes a slov Psychiatr*. Praha: Galén s.r.o., 2012, roč. 108, č. 2, ISSN 1212-0383.

Elektronické dokumenty:

- ATTL, K. K právní úpravě dětské práce. *Souborný referát*: [online]. [cit. 15-2-2014].
Dostupné na WWW:
<<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:XVnJzWI4eRAJ:caso-pis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a->

nasili/administrace/clankyfile/20131219092916563914.pdf+&cd=4&hl=cs&ct=clnk&gl=cz&client=firefox-a>.

Centrum pro výzkum veřejného mínění, *Rodina, dělba práce v domácnosti*: [online].

[cit. 10-2-2014]. Dostupné na WWW:

<http://nesstar.soc.cas.cz/webview/index/en/nesstar/-SDA.c.nesstar/-esky.d.1/CVVM.d.5/2006.d.18/Na-e-spole-nost-2006-listopad.s.V0611/Rodina-d-lba-pr-ce-v-dom-cnosti/fSection/V0611_VG10>.

Česká asociace vzdělávacích institucí, o.s. *Co je to gender?* : [online]. [cit. 10-2-2014].

Dostupné na WWW: <<http://www.cavi.cz/gender.html>>.

ČEVELOVÁ, Z. *Gender, víra a manželství v „dlouhém“ 19. století*: [online]. [cit. 18-2-

2014]. Dostupné na WWW: <

<http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/35202/1/disertace-Cevelova.pdf>>.

ČTK, *Česko myslí v rodinné politice málo na muže, chybí otcovská dovolená*:

[online]. [cit. 15-2-2014]. Dostupné na WWW:

<http://www.denik.cz/z_domova/cesko-mysli-v-rodinne-politice-malo-na-muze.html>.

ČTK, iDNES.cz, *Otcovská dovolená zvyšuje porodnost*: [online]. [cit. 19-2-2014].

Dostupné na WWW: <http://zpravy.idnes.cz/otcovska-dovolena-zvysuje-porodnost-d8d-/zahranicni.aspx?c=A020626_100204_vedatech_jpl>.

GJURIČOVÁ, Š. *Syndrom zavrženého rodiče? Institut rodinné terapie Praha*: [online].

[cit. 1-3-2014]. Dostupné na WWW: <<http://www.rodinnaterapie.cz/syndrom-zavrzeneho-rodice/>>.

HÁTLOVÁ, P., PRÁVO, *Syndromem odcizeného rodiče trpí více muži. Novinky.cz*:

[online]. [cit. 1-3-2014]. Dostupné na WWW:

<<http://www.novinky.cz/zena/vztahy-a-sex/265278-syndromem-odcizeneho-rodice-trpi-vice-muzi.html>>.

HECZKO, S. *Britské listy: K Prvnímu máji, Co je vlastně marxismus*:

[online]. [cit. 14-2-2014]. Dostupné na WWW: <<http://blisty.cz/art/17901.html>>.

Historie Odborů: [online]. [cit. 14-2-2014]. Dostupné na WWW:

<http://oszptns.cmkos.cz/doc/Historie_Odboru_foto.pdf>.

- JAKEŠOVÁ M. Čtyřdílný seriál pro Učitelé listy. *Etické fórum České republiky*: [online]. [cit. 6-3-2014]. Dostupné na WWW: <<http://www.etickeforumcr.cz/eticka-vychova/o-eticke-vychove/ctyrdilny-serial-pro-ucitelske-listy>>.
- Karl Marx & Friedrich Engel. *Great People*: [online]. [cit. 14-2-2014]. Dostupné na WWW: <<http://www.deepspirits.com/great-people/marx-engels/>>.
- KOHOUTEK, R. Zájmy, potřeby a hodnotové orientace člověka. *Psychologie v teorii a praxi*: [online]. [cit. 5-3-2014]. Dostupné na WWW: <<http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/zajmy-a-hodnotove-orientace-cloveka>>.
- KOLUMPEKOVÁ, A. Co je syndrom odcizeného rodiče? *Český helsinský výbor*: [online]. [cit. 1-3-2014]. Dostupné na WWW: <<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ZzHHyMZ-xqYJ:www.helcom.cz/view.php%3Fcislocclanku%3D2008040701+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz&client=firefox-a>>.
- MUSIL, O. Smrt otcovství. *Arcibiskupství pražské*: [online]. [cit. 23-2-2014]. Dostupné na WWW: <<http://www.apha.cz/smrt-otcovstvi>>.
- Narizení vlády č. 590/2006 Sb., kterým se stanoví okruh a rozsah jiných důležitých osobních překážek v práci*: [online]. [cit. 17-2-2014]. Dostupné na WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/3303/NV_prekazky.pdf>.
- Muži umějí o děti pečovat – a dělají to po svém. *Liga otevřených mužů*: [online]. [cit. 23-2-2014]. Dostupné na WWW: <<http://ilom.cz/temata/aktivni-otcovstvi/>>.
- Pojem komplex. *Abz slovník cizích slov*: [online]. [cit. 1-3-2014]. Dostupné na WWW: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/komplex>>.
- Průběh oplodnění. Ženská neplodnost*: [online]. [cit. 4-3-2014]. Dostupné na WWW: <<http://www.zenskaneploidnost.cz/prubeh-oplodneni/>>.
- Sociologický ústav AV ČR, *Podpora využívání rodičovské dovolené muži*: [online]. [cit. 14-2-2014]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/956/pruzkum.pdf>>.
- SOKOL, J. *Člověk a náboženství*: [online]. [cit. 9-2-2014]. Dostupné na WWW: <<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:MW44lATCaQAJ:dev.d20.cz/data/C/4025/sokol.doc+&cd=8&hl=cs&ct=clnk&gl=cz&client=firefox-a>>.

- SOKOL, J. LISTY, *Muž a žena - malé nahlédnutí do sexuální antropologie*: [online].
[cit. 10-2-2014]. Dostupné na WWW:
<<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:nMisZPb9nawJ:www.listy.cz/archiv.php%3Fcislo%3D036%26clanek%3D060326+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>>.
- Syndrom zavrženého rodiče. *Kde jsi táto?*: [online]. [cit. 1-3-2014]. Dostupné na WWW: <<http://www.kdejsitato.cz/rodina/dusledky-vylucne-pece-jednoho-rodice/syndrom-zavrzeneho-rodice.html>>.
- ŠRAJER, J. Aplikovaná etika a náboženství: In *Teologické texty*: [online]. [cit. 22-11-2013]. Dostupné na WWW:
<http://www.tf.jcu.cz/katedry/ket/studium/srajer/ps/aplikovana_etika_nabozenstvi>.
- TRAMPOTOVÁ, O. Dítě jako zbraň. *Psychologie.cz*: [online]. [cit. 1-3-2014].
Dostupné na WWW: <<http://psychologie.cz/dite-jako-zbran/>>.
- Vznik manufaktur. *Objevte ČR*: [online]. [cit. 14-2-2014]. Dostupné na WWW:
<<http://www.czech.cz/cz/Objevte-CR/Fakta-o-CR/Historie/Vznik-manufaktur>>.
- Zájem o aktivní otcovství pozvolna stoupá. *Ministerstvo práce a sociálních věcí*:
[online]. [cit. 14-2-2014]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/8808>>.
- Zákon o rodině - č. 94/1963 Sb. *Zákony pro lidi.cz*: [online]. [cit. 2-12-2013]. Dostupné na WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-94>>.
- Zákoník práce č. 262/2006 Sb. *Zákony pro lidi.cz*: [online]. [cit. 15-2-2014]. Dostupné na WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-262>>.
1. květen - Svátek práce: [online]. [cit. 14-2-2014]. Dostupné na WWW:
<http://www.zsdoobrichovice.cz/programy/obcanka/svatky/1_maj.htm>.

Abstrakt

STAVRAKI, A. Otec a otcovství jako sociokulturní fenomén. České Budějovice 2014. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce PhDr. Vít Erban, Ph.D.

Klíčová slova: otec, otcovství, mužství, mužská identita

Diplomová práce poukazuje na významnou roli otcovství v životě mužů. Práce je rozdělena do dvou částí. V první části práce čerpám z dostupné literatury, časopisů, webových stránek a sociologických výzkumů. Věnuji se historii otcovství napříč dějinami, poznatkům o mužské identitě, pohledům na otce v různých vědních disciplínách a typologii otců. Druhá část práce se skládá z kvalitativního šetření, které probíhalo na otevřených a vnitřních dětských hřištích v Českých Budějovicích. Prostřednictvím anonymních rozhovorů s otci, ale i matkami, tak aby byl zastoupen i pohled z druhé (ženské) strany jsem zjišťovala, jak otcovství ovlivňuje a dotváří mužskou identitou a jak je pro muže otcovství důležité. Rozhovory, které mi poskytli otcové a matky, jsem následně zhodnotila a porovnála mezi sebou.

Abstract

Father and Fatherhood as a Sociocultural Phenomenon

Keywords: father, fatherhood, masculinity (manhood), male identity

The thesis points out the important role of fatherhood in the lives of men. The thesis is divided into two parts. In the first part, I draw from available literature, journals, websites and sociological researches, and I focus on fatherhood throughout history, knowledge of male identity, the concepts of father in different scientific disciplines and typology of fathers. The second part consists of a qualitative survey conducted in open and indoor playgrounds in České Budějovice. By means of anonymous interviews with both fathers and mothers I examined how fatherhood affects and completes male identity and how important it is for men. Then I evaluated and compared these interviews.